

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01549457 8

UNIV. OF
TORONTO
LIBRARY.

A COMMENTARY

UPON THE BOOKS OF

JEREMIAH AND EZEQUIEL

BY

MOSHEH BEN SHESHETH

EDITED

FROM A BODLEIAN MS.

WITH A TRANSLATION AND NOTES,

BY

S. R. DRIVER, B. A.,

FELLOW OF NEW COLLEGE, OXFORD.

WILLIAMS AND NORGATE

14, HENRIETTA STREET, COVENT GARDEN, LONDON;
AND 20, SOUTH FREDERICK STREET, EDINBURGH.

1871.

3938
12/6/90

l

PREFACE.

Mosheh ben Shesheth, the author of the short commentary here offered to the public, is one of those men who are known to posterity almost exclusively by their own writings. From the extracts given below he appears to have commented upon other books of the Old Testament, or at least upon Isaiah, besides Jeremiah and Ezeqiel. But respecting his life the single fact¹ which seems to be known rests upon the authority of Charizi, who in his Tachkemoni (maqâm 18, near the end) speaks of his having journeyed from Spain into Babylonia in the following terms: **ור' משה בר ששת: ההולך שמה מארצנו הדרך בני עדינה בדרך השיר אולי ירפא: מהם כל מכאוב וכל ציר:** From the fact that Mosheh more than once in his commentary quotes the opinion of R. Mosheh Qimchi, but never alludes to his more celebrated brother R. David, it may perhaps be inferred that he wrote before any of the commentaries of the latter were published, and that his date was thus in-

¹ Dukes, in: Der Orient, 1850, p. 174.

intermediate between those of the two brothers Qimchi. Inasmuch as the literary activity of the elder Qimchi appears to have extended from about 1170 — 1190, while the younger Qimchi was born in 1160 (died 1235) we may fix approximately the years 1190 — 1200 as the floruit of our author, or in other words, regard him as a slightly older contemporary of David Qimchi. This view is confirmed by the circumstance that he is referred to in a Lexicon by Joseph b. David ha-Jewani, a portion of which (as far as **חשב**) exists in manuscript in the Bodleian library (Hunt. 161), and which has been assigned by Dukes¹ to the beginning of the 13th century. The passages which concern us here are the following. Under **אכל**, in reference to Is. 1, 20:

ור' משה בן ששת כתב הרב תאכלו יש אומ' חסר בי"ת כמו כי ששת ימים (שמות ל"א י"ו) והנכון תאכלו אכילת הרב והטע' אם תאבו תאכלו ואם תמאנו תאכלו:

Under **באש**, in reference to Is. 5, 4:

וכתב ר' משה בן ששת באושים מגו' באשה (איוב ל"א ט') והוא הפרי הצנום:

Under **גלה**, Is. 57, 8 after citing Rashi's explanation Joseph continues:

וכן פי' ר' משה בן ששת כי מאתי גלית המכסה כמנהג הוונה שתארוב עת שתישן עם בעלה ותגלה המכסה ותעלה למנאף המוכן ותשכב עמו במטה רחבה או הרחבת משכבך כדי שתחזק מנאפים רבים כי כן אחריו ותכרת לך מהם והטעם היית לוקחת מן המנאפים כל מי שהיית חופצת בו ואוהבת

¹ Der Orient, 1849, pp. 705. 727. 745, 1850, pp. 173. 183. 215: see in particular 1849, 707. 727. and 1850, 174.

לשכב עמהם בכל מקום שחזית או בעבור שראית מקום טוב לזנות ויש אומ' כי מאתי גלית ותעלי עשית הדבר בפרהסיא ובגלוי לעלות ולהפרד מאתי ותכרת לך כמו ותעשי הרעות ותוכל (ירמ' ג' ה') כי היה ראוי ותכרתי חזית יש אומ' מגור' בית אבנים יחזה (אי' ח' י"ו) וכן קרן חזות (דני' ח' ה') והטע' פשטת ידיך למנאפים¹:

Under Is. 57, 20, after Rashi has been quoted: ור' משה בן ששט ו"ל פי' והרשעים יהיו הפך אמור למעלה: שלום שלום לרחוק ולקרוב כי לא ישקמו ולא ינחו ידמו לים הנגרש כלומ' הסוער תמיד בכח ובעת שתתחדש סערה גדולה או יהיו מימיו כרפש ומיט וסער הרשעים תדמה לאותה הסערה:

Under דום, in reference to Is. 21, 11 after the explanation of Rashi: ור' משה בן ששט כתב משא דומה אלי קורא משעיר וג' דומה שם אומה ומשמע דומה (ברא' כ"ה י"ד) ותפשוה בני שעיר ושלחו מרגל בלילה והכירו הצופה אשר מדומה ואמ' הנביא אשמע קול מרגל שעיר שקורא ואומר לצופה אתה השומר אי זה עת הוא מהלילה או כמה הלך מה מליל והוא כפל הדבר והנה זה המרגל בא בעקבה ועשה נפשו כאלו הוא אחד מבני דומה שרצה לקום בעוד לילה ושואל אם הוא עת לקום ולצאת למלאכתו או הכירו הצופה שהוא מרגל מבני שעיר ואמר אתה בקר וגם לילה והטע' כמה בקר וכמה לילה באו שהיה לכם לבוא ולתפש דומה אם תבעיון אם תוכלו לבוא שאלו שאלתכם ואל תפתרו ושובו בעד מחניכם ובואו כלכם ותפשוה:

¹ Whether the latter part of this extract belongs to Mosheh may appear doubtful: but inasmuch as (1) Mosheh often quotes other authorities in the same manner as here, (2) the reference to Jer. 3, 5 agrees with what he says there in his comm. (see below), (3) the remarks on חזית are out of place here unless they are part of the quotation, it is most probable that such is the case. Joseph immediately afterwards goes on to discuss the meaning of Nah. 2, 8.

Under זעם, Num. 23, 7, after citing the opinion of Ibn 'Ezra that זעמה is imp. qal, with gamess (chatûph) lengthened to cholem, Joseph proceeds to say that it may also be treated as imp. po'el: — וכן כתב ר' משה בן ששת שהוא צווי בפעל מרבע:

Lastly under חלה, having quoted as an instance of nif'al Ez. 34, 4, he remarks that some treat הנחלות there as sing. comparing Cant. 8, 8 Pr. 9, 1: here a marginal note is added, as follows: והשם נד קציר ביום נחלה (ישע' י"ז י"א) כלום' חולי גם יתכן להוותו תאר ליום בלשון נקבה כן פי' ר' משה בן ששת ד' ל':

These extracts fully justify the opinion expressed above that Mosheh must have written a commentary upon the prophet Isa'iah, characterized, undoubtedly, by the same features that distinguish the two which we possess in their integrity.

The explanations given by Mosheh not unfrequently agree remarkably with those of David Qimchi, sometimes being even expressed in almost the same words: this probably indicates the existence of a traditionary interpretation which was followed by both. With Rashi too, though he never quotes him, he frequently agrees: to these resemblances I have often called attention in the notes, as well as to other points in which the language of either Qimchi or Rashi elucidated or illustrated his meaning. I have also occasionally referred to other authorities, in cases where a reference seemed useful, but not, in general, to modern commentators, as I felt

that, instead of discussing the difficulties in the text itself, I ought rather to confine myself to what was more immediately suggested by the interpretation of the text as exhibited in the commentary I was editing. This will, I hope, account for the uneven and fragmentary character of many of the notes, and at the same time explain those omissions for which otherwise it might have been difficult to discover a satisfactory reason.

Of earlier rabbinical grammarians the one whose opinion he most frequently cites is R. Jehuda Chajjug¹: he names likewise R. Jonah (Abulwalid or Ibn Gannach)² and R. Mosheh Qimchi³: other expositors he refers to indefinitely under the expression *יש אומרים*. He sometimes appeals to the signification of a word in aramaic⁴, or in the language of the talmûd⁵: and his interpretations will not unfrequently be found to be novel or suggestive. Mosheh confines himself almost exclusively to the discussion of grammatical and lexical difficulties: and it will be found that he is distinguished by a remarkable freedom from aggadîc interpretations.

¹ See Jer. 25, 12. Ez. 14, 3. 21, 12. 15. 17. 24, 12. 25, 3. 26, 2. 27, 19. 30, 16. 36, 35. ² See Jer. 33, 26. Ez. 41, 11. ³ See Ez. 21, 15. ⁴ Comp. on Jer. 13, 17. 14, 18. 15, 11. 21, 13. 31, 39. 48, 9. Ez. 17, 9. 21, 3. 24, 6. 26, 9. 27, 25. 33, 30. 41, 7. 17. 46, 22. ⁵ Comp. Jer. 49, 25. 52, 21. Ez. 17, 7. 24, 14. 32, 6. 37, 6. 42, 12.

The manuscript (Huntingdon Coll. 567) fills 35 ff. 8 vo. (85—119). It is written in a large and bold character, with greater freedom and less polished precision than is exhibited in many Mss. It is certainly a transcript from another Ms., if only for the reason that some of the errata to be found in it can only be explained on the hypothesis of the carelessness of the copyist or his inability to decypher the Ms. before him. These errata are not numerous: they chiefly consist of misquotations in which one synonymous word has been substituted for another, or, — a case of frequent occurrence — in which a suffix has been wrongly cited. The Ms. is in a fair state of preservation, except in a few places where it has been injured by damp, and where consequently the words are with difficulty legible. With one or two exceptions, however (see Ez. 16, 20. 21, 28. cf. Jer. 8, 18) it has been possible with tolerable certainty to ascertain the original text, sometimes from the missing words being part of a quotation, sometimes from a few traces being still discernible and sometimes from the obliterated letters having left an impression on the opposite page. Abbreviations are not generally employed except in the case of common words, such as 'מטע' על דר', 'מגו', 'חם', etc.; יהוה is consistently written יי, and אלהים, אלים. The stopping is very rough and uncertain: that printed in the text has been added by myself. Some words here and there have the vowel-points affixed: these have been carefully retained being

usually of importance. It is worth noticing that passages are frequently inaccurately cited. The author appears to have trusted to his memory, and in one place (Jer. 3, 22) wishing to cite an instance of מצאתי written defectively, he actually refers to a passage where the word is written in the usual manner.

Some further orthographical peculiarities may with advantage be here mentioned. ב and כ, and ד and ר is frequently quite impossible apart from the context to distinguish respectively from one another: sometimes, for example, the *אֵפֶסֶת* is strongly marked even in כ. There is seldom any difficulty about ה and ח: but ה and ת often resemble each other; and the same is the case with ט and ט, and, less frequently with נ and ו, ס and ה, ר and כ. Rarer cases of confusion are ז with יי, ט with פו, ע with ננ or נו, פ with ני, and ק with כן. I draw attention to these, because they illustrate — if illustration were needed — the ease with which corruptions can creep into Hebrew Mss., and strengthen the *à priori* probability of what can indeed be amply shewn from other sources, but which hardly, at least in England, seems to be recognized to its full extent, I mean the corrupt condition of many portions of the existing Masoretic text of the Old Testament, above and beyond those in which the simple comparison of parallel passages suffices to detect it. I venture to hope that the plain and sensible character of the commentary will cause this small contribution to

the study of hebrew to be favourably received: I should be still further rewarded could I hope in addition that it would attract any fresh labourers to the investigation of the Rabbinical writings, a field too little known, but one which offers valuable and suggestive materials well worthy of research.

I cannot conclude this preface without expressing my deep obligations to M. Neubauer: it was at his suggestion that I undertook the publication, and he has always been ready, with the greatest kindness, to aid and advise me whenever any difficulty met my path.

I fear that many points have been inadequately treated, and others entirely overlooked: but I trust that the inexperience which must necessarily accompany a first attempt at literary work will be allowed to plead in excuse as well of these as of any other inaccuracies which may be detected.

S. R. D.

New College, Oxford,

October 1871.

JEREMIAH.

- I. 3. [ייהי] The subject is either Jeremiah, or the word of Jahveh (v. 2).
4. [אצרך] from יצר, cf. יצרהו Is. 44, 12: but אצרך Is. 42, 6 is from נצר.
11. [מקל] may be either in the st. abs. as Nu. 22, 27, in which case שקד would be an adjective, or in the st. const., as 48, 17, שקד being then the name of the tree. Nouns in which the final syllables follow this formation sometimes change the vowel in st. const. as משבר 2 Ki. 19, 3 Is. 37, 3 Hos. 13, 13 מקל Gn. 30, 37, and sometimes preserve it unaltered. as מפתח Is. 22, 22 מקל c. 48, 17.
13. [נפוח] as if נופח: cf. בטוח Is. 26, 3¹.
17. [תחת] imp. nif'al from חתת: had it been from a verb ע"ו, the ה would have been pointed with qames.
19. [אליך] equivalent to עמך ל: נלחם ל however means to fight for some one, as Ex. 14, 14.
- II. 5. [עול] formed like מות Pr. 18, 21 און Is. 1, 13 חק c. 39, 3.
8. [נבאו] nif'al.
12. [שערו] qal: because it is intransitive.

¹ Qimchi treats them both as adjectives: cf. Olshausen Lb. § 245 a.

חרבו] imper. like שדדו 49. 28¹.

15. [נצהו] from יצה Lam. 4, 11: but according to others from נצה 2 Ki. 19, 25 Is. 37. 26 c. 4, 7 — the ה being represented by ת — in the sense of abound in plants or weeds².

16. [ירעך] to break³: cf. Ijob 24, 21.

19. [תוכיחך] to denote the fem. plur. of the imperf., the Hebrew Language employs both a preformative and a sufformative as Ex. 2, 16: sometimes however the sufformative is dropped as Ezeq. 37. 7. c. 49, 11 and here, sometimes the preformative, as 1 Sam. 6, 12 Dan. 8, 22 Gn. 30, 28, and sometimes lastly both together, as Gn. 30, 35. 20, 17.

21. [שורק] in form like חובל Jon. 1, 6.

23. [בבנה] from the same root as בכר: cf. Is. 60, 6.

24. [תאנהר] her boundary, cf. Josh. 1, 6: or according to others from אנה Ex. 21, 13⁴.

[בהרשה] either month, as Ex. 13, 4: or, as others think. newness ψ. 103, 5⁵.

¹ Cf. מִשְׁבֵּי Ez. 32, 20. The masōra says הַמָּקָה, and for this reason we must not pronounce הַמָּקָה, as though it were imp. pifel: cf. Qimchi's note. The modern edd. point חֲרִיבוּ etc. assimilating these three words to such cases as Mikh. 1, 16. ² as Joseph Qimchi. צִמְחוּ i. e. the site of the cities will be overgrown with weeds: but D. Qimchi adheres to the meaning wasted. ³ so Rashi & Qimchi the latter adding Is. 24 19, c. 11, 16 Mikh. 5, 5. For the construction cf. Gn. 3, 15 and see Ewald, Lb. § 281 c. ⁴ i. e. either Who can restrain the limits of her coursing? or Who can turn her back when she is betaking herself to the place of her desire? comp. Ibn 'Ezra on Ex.: the word means to cause or bring forcibly. ⁵ His meaning is made clearer by the words of Qimchi: either in the month when הַשְּׁלֵב הַרְשָׁה, or, in her freshness — at the time when she first begins to run.

25. [יחף] a subst. like ברך Num. 23, 20, or it may be the infin. like צמאה which immediately follows and which is formed like יראה Dt. 6, 24 etc.

[נואש] inf. †: or finite verb — לבי being understood.

26. [בושת] like נופת Pr. 5, 3 etc.

27. [ילדתנו] 2nd pers. fem.: cf. Josh. 2, 17, 20.

31. [הדור] ה is the sign of the vocative: cf. Nu. 15, 15.

[מאפליה] יה is added for emphasis, cf. Cant. 8, 6¹.

[רדנו] from רוד Hos. 12, 1 we are masters², but others think it means to be tossed about, agitated³, as *ψ.* 55, 3.

33. [רעות] according to some an adj. signifying the wicked women.

36. [תולי] from תול Job 14, 11 Pr. 20, 14.

37. [מבטחך] some say this is an adjective.

III. 5. [ותוכל] in place of ותוכלי, like תועק 30, 15: on the contrary in v. 6 ותוני for ותונה⁴.

7. [בגורה] masc. בגור like קרוב. The ב retains its qamess even in the fem.: cf. שלישים.

8. [וצרא] it is the opinion of some that this is for וצרא, the letters ת and צ being interchanged: cf. Ru. 4, 4 יצאל⁵.

9. [קל] formed like קר והם Gn. 8, 22. The Masórah states that this is the only place in which the word occurs thus, and that it is written defectively in the sense of to be light⁶.

¹ cf. Qimchi להגדיל האפל LXX. *αυξεισσομεθα.*

³ Tg. טלטל as also Is. 58, 7. See on this root Hupf. on Pss. l. c. ⁴ cf. Ewald, Lehrb. 224 c. ⁵ where Ibn 'Ezra adds Mal. 2, 15, although explaining them otherwise. Cf. R. Jonah (Abulwalid) Riqmah, c. 28 (p. 191 ed. Goldberg) who quotes besides Am. 4, 7 Hab. 1, 12 Neh. 7, 3 Is. 1, 29 etc. ⁶ targ. בעינהא טענהא מדקליא cf. 1 K. 16, 31 (Hitz.). † Cf. Chajjug s. v. חבה, and below on 49, 10.

14.]שובבים like עוללים Lam. 4, 4.
20.]מרעה as though ברעה, like מקרב 6, 1: and conversely ל מ for ב Lev. 8, 32.
22.]ארפה ה instead of א, as in הנסה Ij. 4, 1. This is proved by the fact that פ and ס are pointed with gamess, not segol.
-]אתנו the 3^d. radical א is wanting, as in מצתי Num. 11, 11: had the deficient letter been ה, the ת would have been pointed with chireq.
23.]הרים infin., as is shewn by ה in המון: others however explain the words in their ordinary signification, the noise of the mountains¹, cf. Josh. 3, 14.
- IV. 1.]תשוב (2^d. time) acc. to some = תננה²: cf. Is. 30, 15 where these two roots are coupled together.
4.]הטלו nif'al, from טל.
11.]להבר from ברר, in the sense of either to make clean, purify (cf. בר ψ. 24, 4), or to clear from chaff (cf. בר Gn. 41, 49).
16.]נוצרים desolating, like עיר נצעה Is. 1, 8: but some see in the word a play on the second half of the name Nebukhadnessar³. and accordingly refer it to the armies of that king.
30.]שדוד instead of the fem., for he addresses the people sometimes in the masc., sometimes in the

¹ Others as Qimchi take הרים as = „on the mountains“: in either case the sense is that given by the targ, „the labour and trouble we devoted to our false worship on the hills has been in vain: the deliverance we looked for from it has not come“. ² as Qimchi. ³ so Qimchi: but Is. 1, 8 he has הרבה מאנשיה. The tg. here curiously interprets it as though it were בוצרים: see Ob. 5 Lev. 25, 11.

fem.¹ According to others, נ is omitted, the sense being „Thou art like one that is desolated“.

some regard this as = פוך בעיניך [בפוך עיניך] comparing בדמעות שלי Ps. 80, 6.

31. [חולה] an adj. from חיל, as of a woman in travail: cf. קומים 2 K. 16, 7.

V. 6. [ערבות] either from ערבה desert, 2, 6; or from ערב evening, cf. Ssef. 3, 3 wolves of the evening.

[ישרם] regarded by some as the uncontracted imp. qal for the more customary ישרם — the same points being retained: but it may likewise be imp. po^oel² like ψ. 94, 20 תאכלה Ij. 20, 26. qamess chatuph appearing as the residuum of cholem.

VI. 9. [סלסלת] from the same root as סל a basket Lev. 8, 2: others explain it as = זולים Is. 18, 5 — the sibilants ז and ס being interchangeable with one another.

¹ So Q. almost in the same words. ² Lit. a quadrate form. i. e. one with four letters in it instead of three. There are several passages where we seem compelled to adopt a form intermediate between qal and po^oel, the qamess — without metheg — either indicating a shortened *o* or representing the original po^oel-vowel (Olsh. § 254). The form would thus be an intensified qal, yet not so strong as the ordinary po^oel (the angriff-stamm, Ew. § 125a). The passages referred to are ψ. 62, 4 (acc. to the reading of Ben Asher) 94, 20 (where however it may be qal: see Hupfeld's note) 101, 5 (Qri) 109, 10 (where Qimchi's expl. of דרשו as imper. is very forced) Ijob 1. c (on which compare Dillmann) and perhaps, 1 Chr. 23, 6. 24, 3 (cf. Ew. 83c).

16. [שאלו] may be qal: or p'el, cf. ישאלו 2 S. 20, 18.
27. [בחון] a tower, as Is. 23, 13, מבצר being either an adj. qualifying it, or a subst.¹, with omission of the copula.
29. [נחר] qal, to make a noise, snort, cf. נחרה 8, 16: or else nif'al from חרה³ Ezeq. 24, 11.
- [מפוח] formed like מבוע from נפה.
- [צרוף] according to some, an adjective.
- VII. 18. [כונים] from the same root as כון 'Am. 5, 26. the sense of the passage being to worship Khiun. Others, guided by the parallel words לשות בצק, explain it from כונה to pay attention to her, honour her: and others think it denotes a kind of sweetmeat⁴.
21. [ספו] from ספה as ספות Is. 30, 1: but acc. to others from יסף cf. Is. 47, 1.
24. [מועצות] formed like מוסדות 27, 2.
29. [גני נורך] i. e. shave off the hair, as Lam. 2. 10 „they bring their head down to the ground“ for the hair of their head⁵.
- VIII. 5. [תרמית] formed like תבנית from רמה: cf. רמיה Hos. 7, 16, ψ. 78, 57.
6. [נהם] nif'al, intrans.
- [שב] either to turn away, cf. משובה v. 5: or, as others

¹ as RDQ. ² Cf. II. 18. 470 φῖσαι δ' ἐν χοάνοισι εἰσισοσι πᾶσαι ἐφ' ὕσων with 16, 506 ἠπους φσιόωντας

³ Qi ענינו שרפה. ⁴ Explained by Qimchi either as what they prepared מבינים and offered to the goddess, or as what they made with care and attention מִן־הֵנִין לְבֵן וְדַעַתָּן לעשותן. ⁵ similarly Ibn 'Ezra l. e. interprets שער ראשן,

think, in the sense of *versari*, to turn about, be assiduous, as 11, 10.

13. [אסוף אסיפם] א of אסף is pleonastic, both verbs being from the same root סוף: cf. אדוש Is. 28, 28¹. Others derive it from אסף Num. 20, 24².

[יעברום] the suffix is thought by some to stand for ביהם: cf. יצאני 10, 20.

14. [נדמה] perf. nif., or acc. to others qal: cf. יתמו Dt. 34, 8 and, without ה, תדום Lam. 2, 18: in the present instance, when ה was added, the dagesh was still retained, although in other verbs ע"ע it is frequently dropped.

15. [קזה] inf. pī'el; cf. Dan. 9, 24 Nu. 22, 6³.

18. [מבליגתי] a mixed form between the masc. and the fem., as though it had been מבליגי ומבליגתי: the verb may be either transitive as 'Amos 5, 9, or intransitive, as Ijob 10, 20. Others consider the second י to be paragogic, מבליגתי standing to מבליגה in the same relation that ראשונתי 25, 1 stands to the ordinary ראשונה: or they regard the word as a subst. formed like ראשית and אחרית by the addition of the termination ית. — The meaning is cheering up, consolation⁴.

¹ Ew. 240 c. ² so Qimchi: in this case אסיפם is of course from סוף as before. ³ Usually taken as imp. hif.: but the suggestion in the text obviates the abrupt change of person, and is better than Ewald's proposal (285 c) to read נכה which is nowhere found: the pu'al on the contrary occurs Ex. 9, 31 f. Cf. Ibn 'Ezra ad loc. ⁴ The concluding words are obscure and apparently corrupt, but their sense seems to be the same as that given by R. Jonah (Ibn Gannach) in Qimchi, viz. that it is a mixed form between the masc. and fem. of the participle: — When the men and women come to comfort me, I say to them that

- IX. 2. [וידרבו] acc. to some hif'il: cf. 1 S. 14, 22. 17, 25.
 4. [העוה] infin., as Josh. 9, 20, 1 K. 20, 37.
 7. שחוט (Q'ri)] pass. for act. partic.: or it may mean polished, sharpened, cf. 1 Ki. 10, 16 f¹.
 14. [את העם] added for the sake of clearness: comp. Ex. 2, 6.
 16. [תבאנה] a rare form: see Ezeq. 16, 55 Zekh. 1, 17.
 24. [מול] from מול Josh. 5, 5: for the form cf. סג Pr. 14, 14.
 X. 5. [ינשאו] with א paragogic², as Josh. 10, 24: but others³ account for the form by metathesis from ינשאו.
 8. [יבערו וינסלו] from בער and בסיל ψ. 49, 11 or, as others think, from בער to burn, Ex. 3, 2 etc., and נסל ψ. 78, 7 confidence: so that the meaning will resemble that of the words Is. 44, 19, — „of the same piece of wood one part is burnt and another part made into a god (an object of trust)“.
 14. [דעת] infin.
 15. [תעשהם] formed like שעשעים.
 17. [אספי] with dagesh lene: cf. Is. 47, 2⁴.

I cannot be comforted because my heart is too sad. The other interpr. appears to coincide with that of M. Qimchi (התחוקי) and Ewald (o was mich erheitern könnte über Kummer!) who treat the first half of the v. as an ejaculation to which the second half is the response. ¹ If active he takes it as = murderous killing: if passive, in the sense of rubbed polished sharpened, targ. משהיף. Similarly Qimchi interprets the Ktib הורג (metaphorically of slander), the Qri as meaning „drawn over the whetstone“. LXX. *πιρώσκουσα* Ki. 1. c. *ἐλατά*. ² Ew. 16 c. 194b. ³ as Qimchi, who compares ψ. 139, 20, where Hppfeld says it can only be an incorrect orthography, remarking that to consider א as paragogic would be to introduce a double anomaly — נשו itself being already irregular. ⁴ Ew. 212b. 226d.

כנענית] acc. to some from הכניע Jud. 4, 23 thy humiliation, oppression: others derive it from כנעני Is 23, 8 thy trafficking¹.

19. [ואשאני] ו is said by some to stand in place of the relative ש.

20. [יצאני] = יצאו ממני, inasmuch as the verb is intrans.

XI. 15. [תעלוי] interpreted by some, as in Is. 5, 14, to mean tremble³.

19. [ואלקה] for ואלקה².

[לחמי] Some think the ח belongs to the suffix, as Ps. 11, 7, the sense being in its freshness, others that the word is connected with לחם Lev. 3, 11 etc. and means flesh „we will break the yoke of his flesh“: or lastly the words may be taken in their ordinary sense „let us put poison into his bread“, cf. ‘Obad. i⁴.

XII. 2. [שרש] In pi‘el and pu‘al⁵, this verb always signifies to root up, except here: in qal on the contrary, it always signifies to take root, except Jud. 5, 14⁶.

¹ The first sense is given by Qimchi „remove o Babel from the land of Israel the humiliation which thou forestest upon all the nations of the earth“: Jonathan (targ.) adopts the second: in either case the second half of the v. is to be rendered „thou that dwellest in strong fortresses“. ² So Qimchi: others however, after the targum (בהיר), consider it to be an adj. „a choice lamb“: the moderns render tame. ³ cf. Ges. s. v. גיל. ⁴ If מו — be the suffix, we must compare the word with לה Dt. 34, 7: the 3^d. expl. is that of targ. and Qimchi — the latter remarking that ׀׀ here means a deadly tree, as Ex. 15, 25 it means a bitter tree. ⁵ Qimchi treats it as pu‘al of the quadrate form (פועל) comparing Is. 40, 24. ⁶ The expl. of Jud. 5, 14 is strange: he seems like the LXX. (Ἐφράϊμ ἐξερρίζωσεν αὐτοὺς ἐν τῷ Ἀμολέκ) to have treated שרש as a verb.

5. [תחררה] from חררה like שפרה Ijob 26, 13¹.
6. [מלא] acc. to some fanatic, cf. Is. 2, 6: acc. to others, cut off, cf. Ij. 15, 32. But the correct explanation is to take it as equivalent to מלא, in a band, all of them, see Is. 31, 4².
9. [החזי] may be hif'il, the א of the root quiescing, or, as others think qal³, the א being supplied by ה.
13. [ובושו] some say this is imperat. for imperf. „that ye may be ashamed“, cf. Gn. 42, 18.
- XIII. 10. [מאנים] formed like שעפים ψ. 119, 113.
17. [גה] either ssere compensates for the loss of א (גה for גאה)⁴, or ו represents it (גה for גה), or it may be an aramaic word, cf. גה Is. 3, 26 (Targ).
18. [מראשות] formed like מרגלות Ruth 3 5 ff.
19. [הגלת] the last radical is dropped: see Lev. 26, 34 Ez. 24, 12.
21. [לדה] a subst., but in Is. 37, 3 it is infin. So דעה is a subst. e. 3, 15, but with ה, Ex. 2, 4 the inf.
22. [נתחמו] are cut off, destroyed, as Lam. 2, 6.
23. [למוד] an adjective.
25. [מדק] the regular form would be מדחק, but the gender is changed as Zekh. 14, 10.
- XIV. 4. [אחרים] an adj. formed like מהשים Is. 30, 9.
14. [נבאים] a rare form for the more regular נבאים: so 'Est. 1, 5.

¹ He regards חררה as a quadrilateral form like שפרה where the sense demands a masc. verb. It seems however rather to be a strong hif'il formation: cf. Ew. 122 a. ² So Qimchi (קבוץ) & Rashi: either „cry after thee in a crowd“, or „call a crowd after thee“. ³ so Qimchi Rashi. ⁴ so Ew. 186 b. 62b. 73. גה from גאה like גלת 1 S. 1, 27 from גלת through the intermediate aramaizing form גלת: cf. Ez. 25, 6 & 15.

18. [תחלוואי] adj., but subst. Dt. 29, 21. So תעלולים is adj. Is. 3, 4 and subst. 66, 4.

[סחרו] [from the aram. to go round: cf. סחר סחר Nu. 11, 24 Onq. Ez. 40, 5 etc.

XV. 4. [ועה (Q'ri)] from ווע 'Est. 5, 9, by metathesis from וועה: cf. שמלה and שלמה.

10. [מקללנו] with ו added, or to denote the 3^d pers — the sense being מקללני יקללנוי¹.

11. [שריתך] = פרחתך, as in aram.²: see Dan. 5, 12.

12. [הירע] from רוע, ψ. 2, 9³, or as others think from רעע: cf. Dan. 2, 40.

18. [נצה] adj., strong: or subst., the sense being כאבי כאב נצה.

[אכוב] an adj. formed from כוב by prefixing א.

XVI. 3. [ילודים] an adj. like גבורים.

4. [ממותי] subst. like טובא Ez. 26, 10⁴.

5. [מרה] mourning, as is proved by the words immediately following: others render joy ('Am. 6, 7) comparing the parallel words 8a: in reality מרה resembles רנה and is applied like it sometimes to the cries of mourning sometimes to the shouts of delight⁵.

¹ Qimchi regards this word as a mixed form by means of which the writer expresses by a single word the sense of two, viz. קלל to curse, and קלה to make light of: Mosheh on the other hand thinks that the apparently incompatible ו and ו point to a part, and impf. implicitly combined. Cf. Ew. 118d. 250c. ² so Dunash „do I not release thee from thy fetters?": but targ. Qimchi Rashi take it as = שאריתך „will not thy end be prosperous"? comparing for the chireq 25, 34, and for the omission of א 1 C. 12, 38. ³ so Chajjug (p. 56 ed. Nutt.). ⁴ so Ew. 176c. ⁵ so Joseph Qimchi לשון

16. [דיגום] pi^oel: when the distinctive dagesh was¹ dropped, י became entirely quiescent on account of the chireq which preceded it, as is customary in Hebrew. Others say it is hif. for הדיגום² comparing ריבות Ij. 33, 13 בינותי Dan. 9, 2.

XVII. 1. [חרושה] acc. to some for חרשה Ex. 32, 16: cf ברושים and ברותים.

3. [הררי] the adj. of שוכן בהר³.

[במותך בחטאת] the sense is as if בחטאתך had come first sc. „Because of sin I will give to be spoiled all the high places which are in thy boundaries“.⁴

4. [תוקד] imperf. qal. like תוכל.

6. [ערער] the name of a tree: others interpret desolate. cf. Gn. 15, 2 ψ. 102, 18⁵.

13. [סורי] adj. „those who turn aside from me“.

16. [רעה] acc. to some inf. po^oel.

XVIII. 3. [אבנים] in form like מתנים, the potter's wheel consisting of two stones. Acc. to others the word is derived from בנה, א being prosthetic as in אפסים Hez. 47, 3 ארבות Is. 25, 11⁶.

הרבת קול. In Am. the traditional expl. is banquets: „sunt autem convivia a lacto clamore dicta“ Ges. ¹ Chajjug 44. ² Ew. 127 a. ³ His meaning is made clear by Rashi: הררי is as adj. meaning „one dwelling the mountains“ just as ערבי 3, 2 means שושב בערבה. ⁴ so Qimchi, who adds Ez. 39, 11 Am. 5, 16 as parallel instances of trajection. ⁵ so LXX. ἀγχιουμπίκη targ. vulg. Rashi (עץ יחדי) Qimchi Ew.: and if the word conveyed the idea of poor ταπεινός (LXX. ψ. 102, 18) it might very well denote the humiles myricas Verg. Ecl. 4, 2: but see Ges. thes. 1073 who pertinently compares 48, 6 and Is. 17, 2. In ψ. 102, 18 however it must in any case bear the meaning desolate. ⁶ He seems to explain this passage in the same way as Abulwalid (quoted by Gesen. comm.) „in the multitude of his countries“.

11. [יצר] to cut off, determine: cf. ברא Nu. 16, 30¹.
 18. [כי] acc. to some instead of אשר, as Ezeq. 24, 19.
 19. [בלשן] i. e. with slanderous language: similarly the scourge of the tongue, Ij. 5, 21.
 19. [יריבי] an adj., belonging to the class in which the middle letter is removed to the commencement: or it may be a subst., with י prefixed — a view confirmed by the ל of לקול².
 23. [תמהי] ה of the root replaced by י³. The accent is changed and thrown back upon the penultima in order that the word may not be confused with the 2^d pers. fem., cf. השי Dt. 32, 18. Others say that the י in these instances is paragogic.
 XIX. 2. [הרסיה] from the same root as הרש Lev. 11, 33: But others explain it to mean the east, from הרם Jud. 14, 18 Ij. 9, 7.

¹ Respecting ברא it is interesting to compare the opinion of Ibn 'Ezra. On Nu. 1. c. he rejects the supposition that it expresses the creation of what was previously non-existent, remarking that as the earth had frequently before the time of Moses swallowed up men and cities, the destruction of Qorach and his company could not be said to be anything new. The only sense he will assign to it is that of cutting, as Ez. 23, 47. His note on Gn. 1, 1 is to the same purpose. Urging, in reply to those who assert it denotes הוציא יש מאין the use of the word in vv. 21. 28. Is. 45, 7, and noticing that it is sometimes found with ה instead of א, as 2 S. 3, 35. 12, 17 he says its signification is לגזור ולשום גבול נגזר, and refers to the passages 1 S. 2, 29 Josh. 17, 15 Ez. 1. c. ² Had it been an adj. we should have rather expected את ק' than לק': Qimchi on Is. 49, 25 similarly says י is added as in יקום. On the first view given in the text, the word must be regarded as of the form בילי ובי Ew. 164 c. Riqmah p. 69, with the middle radical prefixed: see below, the note on ייע Ez. 44, 18. ³ Ew. § 224 c. The same expl. is given by Qimchi on 3, 6.

3. [תצלנה] nif. from צלל: regularly, the ל would have dagesh; comp. however Zekh. 14, 12.
- XX. 7. [חוקתי] i. e. חוקת ממני, cf. 10, 20.
9. [כלכל] from כל 2 C. 7, 7. — the first and third radicals being doubled.
10. [צלעי] acc. to some the inf., as *ψ.* 35, 15, from צלע Gn. 32, 32.
17. [הרת] probably an adj. like קשת 1 S. 1, 15.
- XXI. 13. [יחת] qal, from נחת to come down as in aram.
- XXII. 3. [עשוק] an adj. like קרוב רחוק.
13. [פעלו] a subst. like הארו Is. 52, 14. In Dt. 32, 4, the vowels are changed differently.
14. [חלוני] cf. השופי Is. 20, 4.
15. [טוב] perf. like אור Gn. 44, 3.
17. [מרוצה] some explain it from רוץ 2 K. 4, 26, in the sense of running to do violence: others from Is. 42, 4 רוץ here and רצץ there having the same signification to oppress¹.
18. [אחה] treated by some as a subst. = אחזה brotherhood Zekh. 11, 14².
20. [צעקי] for the form cf. Is. 44, 27.
23. [ישבת (Qri)] perf. po'el like ילדת Gn. 16, 11 Jud. 13, 5. 7: or else a mixed form in qal, between the perf. and the part. act.³ מקנת is similarly a mixed form in pu'al between the perf. and the participle.

¹ The sense oppression is given also by Qim. & Rashi, who compare 1 Sam. 12, 3: Is. 42 Mosheh understands similarly „he will not crush the poor“: cf. *ψ.* 72. ² He solves the difficulty here by rendering אחזה (not אחזתי like אחזי) „o brotherhood“ — o for the ties of near relationship which bound us together! ³ so Qimchi, who points out its force „thou who hadst thy seat in

נחנת] nif'al: cf. Ez. 22, 16. The full form would be נחנת.

24. אחקך] with ן paragogic, as 5, 22 Dt. 32, 10¹: but possibly the ן is occasioned by disintegration from the dagesh in כ, and the form יצרנהו (Dt. l. c.) presents a combination of both the suffixes of the 3^d. person הן — and נו —.

28. אעצב] a vessel, Pr. 5, 10².

נפוי] part. pass. from נפץ 51, 20—23.

הוטלו] from טול: cf. הובאו Gn. 43, 18.

XXIII. 6. יקראו] the suffix as Qoh. 4, 12. The shwa' under ר is peculiar: impff. with pathach (יפעל) regularly change it to qamess before a suffix, but here there is shwa' in order that in pronunciation the word may not be confounded with יקראו.

9. עברו] the suffix for עליו, as some think, comparing 10, 20.

12. ידחו] nif. from דחה, acc. to some, who explain ψ. 36, 13 in the same way comparing it with Gn. 49, 23: but it may likewise be qal from נדח, the qamess which would appear regularly under ד being exchanged for pathach on account of the guttural, as in ודחש Ij. 31, 5: דחו however (Ps. l. c.) with the accent on the ultima is pu'al from דחה, cf. Ij. 33, 21.

14. שערורה] „what is unclean and loathsome“, 29, 17³.

19. מתחולל] either as ψ. 48, 7 etc. twisting itself round⁴, or like יחול which immediately follows, resting upon.

Lebànon of old, and hast it there still“. Cf. Ew. 211 b. 188 b. ann: ילדת is to ילדת Gn. l. c. as ילדי to the more usual form ילדי. ¹ See Ew. 250 b. c. ² see on this root Hupf. to ψ. 16, 4. ³ LXX. γαργά. ⁴ LXX. σιστρεφομένη, targ. משחש. Cf. Ijob. 15, 20.

22. [וישמיעו] like و in arabic¹.
24. [מלא] a transitive adj. cf. Is. 6, 1².
29. [פטיש] formed like לפיד , ψ . 74, 6.
- XXV. 3. [אשנם] may be inf., ה being interchanged with א , as is the manner with the letters יהוא .
12. [מלאות] cf. Jud. 8, 1 Ez. 33, 12 (?) Pr. 8, 13; it is pronounced as if it were derived from a verb ל"ה , but written as if it were a mixed form, at once א"ה and ה"ה : but R. Jehudah Chajjûg explains it in a different manner³.
15. [היין] with the art., as Josh. 3, 14.
27. [קן] the last radical quiesces, as in קני Gn. 42, 18: or it may be from קיא like קרא Josh. 24, 14 etc., except that here א is dropped in writing, while in קרא it is only dropped in pronunciation⁴.
34. [תפוציתכם] a mixed form — partly a subst. and partly perf. hif.: or it may be simply a subst. with תיכם — instead of תיכם — [from תפוצה].⁵
- XXVII. 8. [תמי] transitive⁶: the י indicates the subject as though the writer had said קד שאתימם .
18. [באו] inf. as Is. 21, 14, but with ו paragogie: or it may be perf. qal⁷ like אורי 1 S. 14, 29 of the form פעול , יכול instead of the imperf.

¹ Ew. 348 a: see Wright's arab. gr. ii § 187. ² Qimchi adds Ex. 40. 34. ³ Nutt's Chajjug p. 84. ⁴ Cf. Chajjug. He means to say it either comes from קיה , or is properly קיא (for קרא) from קיא just as קרא is from קרא , only that א has been dropped in writing as well as in pronunciation. ⁵ so Qimchi who accounts for the first cholem by attraction from the second: cf. Ex. 15, 4 (shureq): and for the chireq refers to his expl. of שריתק 15, 11. ⁶ „although the root is intrans.: because the inf. is like a noun“ Qimchi. ⁷ So Qimchi: cf. his note on 23, 14 and Ew. § 337 b Comp. also Ez. 13, 3 and § 322 a.

20. [בגלותו] inf. hif.; cf. Ex. 13, 21.
- XXIX. 8. [מהלמים] an adj., cf. 2 C. 28, 23, and similarly the subst. מהלמים Zekh. 3, 7, cf. Is. 41, 7. Others comparing c. 9, 2 take it as part. hif. with י deficient.
23. [עד] an adj. as 1 S. 12, 5: it cannot be interpreted as in the phrase לעולם ועד, because it is pointed with sere, not segol.
- XXX. 10. [שאנן] a verb, and therefore with pathach: but Is. 33, 20 an adj., and consequently with qames like רענן and אמלל. Thus אמלל אני *ψ.* 6, 3 = אמללתי cf. נשאר אני Hez. 9, 8¹.
12. [לשברך] ל added as 1 C. 3, 2.
16. [שאסך] acc. to some from שסם, א replacing the double letter: cf. Ij. 7, 5: or it may stand for י of prolongation² in the partic. from שסה, cf. 1 Sam. 23, 1.
23. [מתגורר] either to sojourn, as Gn. 26, 3, or to be terrible Nu. 22, 3.
- XXXI. 2. [הלוק] acc. to some, perf. qal (of the form פעול): cf. Is. 37, 19.
5. [הללו] from הלל 1 Ki. 1, 40, cf. Dt. 20, 6³: but others think it alludes to their profaning — for the sake

¹ The same distinction is drawn by Qimchi: and Ibn 'Ezra on *ψ.* 6, 3 quotes with approbation the opinion of Mosheh hakkohen (Geqatilia) that the pathach is a proof that this form is a verb (pu'lal), comparing for the constr. Ez. 9, 8 Lam. 3, 1 Is. 38, 5, to which might be added 28, 16. 29, 14. ² as Qimchi: א for ו as יאסף from יסף. We may however with Gesenius Lg. p. 373 regard it as an aramaic form from שסם: the same explanation will then suffice for Ij. 7, 5 Ps. 58, 8: see Ew. 114b. ³ He explains הלל as Ibn Ezra on Dt. from the custom of singing and playing (cf. Is. 16, 10) during the vintage.

- of making money — the fruit of the fourth year which was sacred to Jahveh Lev. 19, 24.
7. [הושע] like הודע Ez. 16, 2: the perf. would have had chireq instead of pathach.
12. [ראבה] inf. qal, like אהבה.
13. [מחול] root חיל, as is shewn by Jud. 21, 21.
15. [ברמה] on the heights¹; or it is the name of a place.
- [מבכה] said by some to be intrans.²
19. [שובי] my turning away, like משובה acc. to some.
22. [תתחמקן] cf. חמק Cant. 5, 6 חמק 7, 2 — because people walk by means of their thighs³: cf. שוק with the verb in Jo'el 2, 9.
32. [החויק] inf., cf. Pr. 19, 11.
- [בעלתי] some take this as = געלתי: but the ordinary meaning of the word is the correct one⁴.
35. [רגע] for the pathach see Is. 42, 5 Ps. 94, 9, and without a guttural Dt. 32, 28. Translate, „who quieteth the sea when its billows rage“: but acc. to others it is to be explained from *ψ* 35, 20⁵.
39. [ונסב] = ויקח, which the targ. renders by נסב: cf. Ez. 41, 7 Num. 34, 4: in all these cases the verb is qal.
- XXXII. 2. [המטרה] from נטר 3, 5 — נ disappearing.
23. [ותקרא] = קרה, both roots having the same signification: so 13, 22.

¹ Tg. קלא ברומ עלמא אשתמע. ² לרב הבכי חמי, Qim.
³ עניינו סבוב, Qimchi: but another expl. is „thou will hide thyself from me through shame for thy evil ways“: see Rashi here and on Cant. 5, 6. ⁴ cf. Ges. in thes. 223.
⁵ where the rabbins interpret רגע of the clefts in the earth in which they hide themselves, comparing רגע Ij 7, 5. So here Qimchi refers it to the passage of the Red Sea when God בקע ים *ψ*. 78, 13.

30. [מנערוותיכם] the subst. is נעורות, like בחורות Qohélet 11, 9. 12, 1.

XXXIII. 24. [את עמי] acc. to some את denotes the subject of the verb.¹, as 1 S. 17, 34, ינאצון being for ינאצום.

26. [יעקוב] Some² say Ja'aqôb stands here for אהרון, as 1 Ki. 2, 28 שלמה for אבשלום: there are several similar cases mentioned in the book Riqmah³.

XXXIV. 14. [מקץ] i. e. 7 years from the beginning of the period, as Dt. 15, 1: for everything has two „ends“, one where it begins and one where it breaks off.

XXXVI. 32. [ויתנה] the suffix as Gn. 16, 7.

XXXVII. 10. [באהלו] ב is perhaps for ט as Lev. 8, 32

XXXVIII. 12. [בלאי] like בלוי v. 11 with א for י: cf. Hos. 11, 7.

[אצילות] as Ez. 41, 8.

14. [מבוא] i. e. the middle court: cf. Ez. 47, 16.

19. [את] = טן, as Ex. 9, 29 Gn. 6, 13⁴.

¹ so Q. cf. 2 K. 6, 5 and Ew. 277d. ² as all vss. except targum. ³ Dt. 33, 7 is added by Qimchi: ליהודה there does not agree with what follows, and he accordingly says that we must read לשמעון. — The reference to Riqmah is to c. 28, which treats of cases where one word is put for another: in 2 S. 25, 11 for example R. Jonah thinks the writer must have intended יני although he used the word מימי. Other instances are Ex. 21, 8 לעם for לאיש, Zekh. 4, 12 הזהב for השמן Ex. 32, 20 וישרף for ויתך (because the root ש cannot be used of gold) Zekh. 11, 13 הוצר for האוצר etc. ⁴ where Rashi adds 1 K. 15, 23: but Ibn Ezra says it may = עם, or may be explained thus „I destroy them (and I destroy) the earth“, — which he prefers.

21. [מאן] *adj.* in lieu of the partic.: cf. Qoh. 4, 2.
22. [הסיתוך] there are two roots סית and יסית; or perhaps it is sufficient to assume סית alone, the dagesh being originally added in הסיתו to destroy the quiescent vowel, and retained even with the suffix¹ cf. יסית Is. 36, 18 מלינים Nu. 14, 27.
- XXXIX. 4. [הומוותים] with the sign of the dual after ות — as Ez. 27, 5.
7. [נהשזים] with the sign of the dual after ת — as Qoh. 10, 18, 1 C. 15, 19 etc.
- XL. 1. [אוקים] the *s* quiescent in gamess, as v. 4 Jud. 9, 41: or it may be pleonastic, cf. *ψ.* 149, 8.
- XLI. 17. [גרות] formed from גור like עדות *ψ.* 81, 6.
- XLII. 10. [שוב י] deficient, as in כל Ij. 42, 2²: it is on the contrary added in 2 ש. 15, 8³.
- XLIII. 10. [שפריו] his tent⁴: the last radical is doubled as in סגרו. By means of this word some explain Ij. 26, 13.
- XLIV. 16. [אינו] the suffix of the 1st pers. pl., as in הנוטו and עינו: but except in these three cases נו — with dagesh indicates the 3^d pers. sing. and only without it, the 1st pers. plur.
17. [מלכות] = מלכות², and therefore without *s* (מלכות).

¹ i. e. הסית became הסית, and the dagesh was kept even when it might have seemed to be no longer necessary: for הסיתוך they wrote הסית. ² so Qimchi. Cf. Nutt's Chajjug p. 31. ³ where Qimchi's expl. is very forced: and the Ktib ישיב suggests naturally the correction הטיב (Thenius. after LXX), especially when the corrupt and generally untrustworthy character of the masoretic text of the books of Samuel is kept in mind. ⁴ so called לופני Gn. 49, 21. Qimchi. ² he means apparently, the empire of heaven, i. e. the stars: the other deriv. is given by Qi., who explains it also of the stars, the work of God: cf. Gn. 2, 2.

18. [תמנו] נ, as Is. 23, 11, represents the dagesh forte which properly belongs to מ — the word thus referring to the men who are already dead: but others maintain that it is for תמנו the double letter disappearing, as is frequently the case in verbs טע on account of the two identical sounds coalescing: cf. Ij. 29, 21 Ez. 22, 16 Nu. 14, 45: this explanation however is far-fetched, because the accent is on the penultima in תמנו, and the voice dwells on the syllable between the two Mem's. Others think there are two roots, תים as well as תמם: cf. Is. 33, 1.

19. [להעציבה] with ה paragogic. „to provoke, sc. God“: or with mappiq omitted, „to delight the idol“ — the prophet using עצב to denote joy¹. Others say that it is the name of the idolatrous worship², cf. עצבים Hos. 8, 4 etc.

21. [קטר] a subst., cf. 5, 13 Dt. 32, 35.

23. [קראת] for קראה, cf. Ex. 5, 16 Is. 60, 18: so Ez. 46, 17 Lev. 25, 21. 25. 26, 34 Ez. 24, 12, where ה of the root is dropped [עשת for עשתה], and ה is the sign of the femin., but in עשתה the ה is radical and represents ה.

XLVI. 8 [אעלה] qal, cf. Ij. 32, 17: but acc. to others hif'il, with the object חילי left out.

[אובידה] with ו, cf. 1 Sam. 15, 6.

15. [נסחף] sg. with plur. subject: cf. Pr. 28, 1³.

16. [כושל] acc. to some a subst.: like Jon. 1, 6 Gn. 23, 16.

¹ Cf. his note on Ez. 8, 14. Qimchi likewise renders לשמחה. ² targ. מעוהת. ³ LXX. διὰ τί ἔφυγεν ὁ ἄπιστος; ὁ μὸςχος ὁ ἐκλεκτός σου οὐκ ἔμεινεν. — By the sing., says Qimchi, he means to denote מן אבירך ו אחד אחד בל.

היונה] that sweepeth away, from ינה Lev. 25, 14¹:

but others take the word in its ordinary meaning dove, thinking Nebukhadnessar is so addressed because of the rapidity of his advance.

17. שאך] an adj., but in 'Am. 2, 2 it is a subst.

20. יפהפיה] fem. from יפהפה (like בוניה, הומיה) an adj. formed by the reduplication of the two last radicals, the 2^d. י standing for the original ה, and the י of prolongation being merged in the dagesh². But the masc. may also be יפהפי, in which case the י would be patronymic, as in שלישיה מצריה עבריה: cf. עניה from עני Is. 10, 30 etc.

קִרַץ] cutting off, destruction, Ij. 33, 6.

בא בא] the first is the partic. the second the perf.: but others think the second בא is for בה³, cf. Ez. 36, 5.

23. בריה] if ב be pronounced with metheg it may be imp. p'el: or it may even be perf. qal⁴ although the words נאב follow, for sometimes the perf. is found so: see, for example, 48, 15.

XLVII. 3. שקניה] trampling: or noise clamour, in accordance with the context.

¹ so Qimchi. LXX μαζούρας Ἑλλήνων. targ. כחמר הומיה עניה ² Cf. Riqmah c. 22 pp. 69, 146. where עניה just like תלפית from תלפנה the long vowel being „swallowed up“ in dagesh. The meaning above apparently is that the fem. from יפהפה (with primitive י) would be יפהפיה (cf. ענטיה): as the voice dwelt on the penultimate it would become יפהפיה, and this in conformity with the general rule would be written יפהפיה. Cf. פיות where, as Ibn Ganach says, the quiescent vowel which is under פ in פאות is merged in dagesh. ³ LXX. ἡθελεν ἐπ' ἀνδρῶν. Else we may say with long Qimchi it is doubled לחוק הענין. ⁴ explained in the same way by Qimchi. who likewise refers to 48, 15.

6. [תשקמי] the י must be paragogic as 3, 6.

XLVIII. 2. [הדמי] hithpo'el, with dagesh in ד on account of the absorption of ת, and in ט because of the double ט in the root: cf. Ez. 10, 15¹: but it is better to treat it as nif'al with ו written full, like Is. 24, 3 and in the perf. 34, 4: the latter explanation is the easiest because it is unlikely that hithpo'el would be written defectively with only a single ט.

4. [צעירה] = גדוליה as Zekh. 13, 7².

7. [בטהך] inf. although pointed with chireq: see 49, 21.

9. [ציץ] a wing; cf. Lev. 11, 9 where for סנפיר (a fin) 'Onqelos has ציץ.

נצא [נצא] both from נצה Lam. 4, 15: תצא without dagesh like תשי Dt. 32, 18 ויד Gn. 25, 29.

12. [צעה] = הריק to empty³ from the sense of the words which follow: some explain it from Is. 51, 14, only here it is transitive⁴.

13. [מבטחם] originally the ט was pointed with pathach, on account of the guttural, but when ה received qames, it was exchanged for segol, as is usual when pathach comes to precede qames: accordingly we find הַפְּתַחְתִּי Hez. 5, 13 הַפְּתַחְתֶּהּ Nu. 8, 7.

15. [עלה] se. העולה (as subject), i. e. the enemy.

¹ where cf. his note. ² where tg. has תניניא, which suggests the expl. of צ' „those in the second rank next to the princes — the inferior nobles“ (Rashi): but Qimchi thinks they are so called על דרך גנאי by way of depreciation. Ew. follows the LXX: εἰς Ζογορά. ³ as Rashi. ⁴ i. e. as Qimchi to disturb, move with violence from one place to another: in Is. 63, 1 מניע ומטלטל הגוים. LXX ἀλλυοντες: see Gesen. thes. 1177.

19. [ונמלטה] *paragogic*, because the word is an adj. masc¹: or it is 3^d sg. fem. perf.: — „o ask of him that fleeth Hath the city escaped?“
29. [גאה] adj., formed like רעה 2 S. 15, 37 etc. from גאה.
31. [יהגה] sc. לבי.
34. [עגלת] st. constr., cf. Is. 14, 7: it means the calves of Mō'ab².
37. [גדודות] formed like גבולות Dt. 32, 8: על must be understood in the first half of the verse.
39. [בוש] may be either perf. qal like אור Gn. 44, 3. or an adj. like טוב, which occurs in the plural Ez. 32, 30.
- XLIX. 3. [התשוטטנה] the only instance of ת retaining its place before ש in hithpa'el³.
7. [נסרחה] acc. to some in the same sense as Ex. 26, 12 „is poured away, lost“⁴.
8. [הפנו העמיקו] both perf. for imper., as in nif. Jo'el 4, 11 c. 50, 5: but some take them as the perf.⁵ in its ordinary sense, explaining the passage thus: — When one says to them Flee, they are turned. &c.⁶
10. [נחבה] inf.; cf. Zekh. 14, 5 נסתם⁷.
11. [תבטחו] with one⁸ of the marks of the fem. in the impf.: cf. Ez. 37, 7 Ij. 19, 15.
16. [תפלצתך] for the form cf. Jud. 4, 9.

¹ Ew. 173 h. 172 c. Acc. to Qimchi it is mil'el and perf. nif'al, = אשר נמלטה. ² Acc. to Qimchi for עגלה: he compares Pr. 24, 9 Is. 35, 2 Lam. 2, 18. ³ „to avoid the repetition of the T-sound“ Ew. 78 b. ⁴ Qimchi נפסרה i. e. corrupt, fetid. ⁵ as Qimchi, following his father. ⁶ Imp. hof. acc. to Ew. 226 a, who compares Ez. 32, 19: in comm. however he suggests הפנו: cf. v. 24, 46, 5. 21. 47, 3. ⁷ which, with targ. LXX, he derives from נסתם pointing נסתם (inf. abs.) ⁸ Comp. above, on 2, 19.

19. [ארגיעה] acc. to some, a subst., like אמויבה (n. pr.)
Josh. 19, 29¹.

[יודיעני] with dagesh added, as Ij. 9, 34. 13, 21.

24. [רשט] acc. to some for רחת Hos. 13, 1.

25. [עובה] as Neh. 3, 8 to strengthen, restore, cf.
in the talmûd מעויבה pavement or ceiling: acc. to
others, as Ex. 23, 5, to help: or in its ordinary sense²
„how have they not left her so as not to destroy
her!“

[תהלת] either the st. abs. as Ex. 15, 2 *ψ*. 16, 6, or the
st. c. before מוששי, as 46, 9.

[מוששי] the י is paragogic.

L. 5. [תלת] instead of תלת as Jo'el 4, 11³: but others
say it is impf. qal, for תלת, the second replacing
ה of the root, as in וישתחו.

11. [דשא] i. e. דשא⁴, as some think, comparing Qoh.
10, 5, — if it be written with א: but if this be for
ה, such a supposition is not needed, as the word is
then part. fem. from דוש: 1 C. 21, 20⁵.

[אבירי] i. e. horses: cf. 8, 16.

21. [הארץ] cf. Josh. 3, 17.

¹ He explains it like רגע 18, 7 (targ. בומן LXX. *ταχύ*), cf. Pr. 12, 19 where Rashi has למעט רגע and where the idea of suddenness, quickness is expressed by LXX. targ. (reading ער) *μαῖστος ταχύς* סהרא מסתרהב, Others treat it as verb, either as Qimchi „when I give rest to Israel, I will &c.“, or as the moderns (cf. Ewald to Prov. 1. c.) „in the twinkling of an eye“. ² as Qimchi and targ. ³ as Qimchi: or with Jonathan we may treat the two verbs as perf. in fut. sense ייתון ויתוספון. ⁴ „feeding always on the tender grass“, Q. ⁵ or a stalled ox (targ.) i. e. one that does no work but is fed on מדישה.

- from [חרב] 47, 6 and similarly v. 27.
24. [התגרות] for the form 1 K. 14, 2.
26. [פתחו] explained by some, slay Mi. 5, 5: מאבוסיה would then be an adj. stalled (cattle), agreeing with בריאים understood¹.
- [סלה] make her level, as in מסלה.
- [ערמה] in the sing.: cf. v. 38 אימה from אימה and Zekh. 14, 10.
29. [השמיעו] as 1 S. 15, 4 (pi'el) [= evocare]², רבים having the same sense as Gn. 49, 23³, or being a trans. adj.
31. [זרקו] adj., as v. 32.
34. [הרגיעו] inf. like הרגיע, and so frequently.
37. [ערב] as ψ. 106, 35, a mixed people [i. e. foreigners] or as Ez. 27, 27 i. e. the merchants⁴.
- LI. 3. [ידרך] this word must be repeated (as in the k'tib) in order to give the sense, which is as follows: — „He who used to be drawing his bow — let others now draw their bows upon him“ and similarly with יתעל: „he that used to exalt himself with his breast-plate — let others now exalt themselves against him“.
9. [רפאנו] א for י, רפה having the same signification as רפא: or the word is written like a verb ל"א and pronounced like a verb ל"ה⁵.
11. [הברו] from ברו⁶: others think it stands for האברו „give wings to“ Is. 40, 31 cf. Ij. 32, 11.

¹ Rashi „open her gates“ (following Jonathan): so in Mi. he gives gates for פ. Qimchi „open her granaries“: in Mi. her swords, comparing ψ. 55, 22 (acc. to the older intpp.).
² Qimchi „= אספו because the people are assembled על יד השמעת קול“.
³ and Ij. 16, 13.
⁴ Both explanations are also given by Qimchi.
⁵ Cf. Qimchi נכתב כבעלי הא' ונקרא כבעלי הר'.
⁶ polish, sharpen: targ. שנינו: so Qimchi Rashi.

13. אמת] i. e. מדה ¹.
25. המשחית] may be either adj. or subst.
27. סמר] adj. ² cf. Ij. 4, 15: some say it means black.
29. תחל] from חיל.
30. נשתה] was dried up, as Is. 19, 5: but others, become effeminate ³, from נשים which immediately follows: -cf. 50, 37.
56. התתה] with chireq for shureq: cf. Is. 48, 8.
58. ערער התערער] either from עור *ψ.* 137, 7 ⁴, or from ערר as in ערירי.
- LII. 13. בית] st. abs. for הבית הגדול: cf. Is. 21, 11: or it may be st. c. meaning every house of a great man.
21. נבוב] acc. to some, nif'al, from בוב, with shureq for chólem: cf. Ex. 14, 3, and in the talmud, ביב cloaca, fossa ⁵.

¹ Explained by Qimchi: „acc. to the measure of thy greed upon Jerusalem will God now repay thee“. ² i. e. ὀφεισθῆναι: cf. Rashi here and on *ψ.* 119, 120. Targ. has in each of the three places מצלהבא burnt. ³ εἰσθῆναι cf. Ges. 921 b. ⁴ Qimchi from עור Is. 23, 13 Hab. 3, 8 to tear or root up. Rashi gives the meaning חפירה comparing *ψ.* 137, where however ערו rather belongs to ערה (cf. Ibn 'Ezra's note), although if it were regarded as perf. from עור, the irregularity in the tone would disappear. ⁵ So Qimchi: cf. Ges. 840 b.

EZEQIEL.

- I. 1. 1. [בשלושים שנה] it is not stated from what date the years are reckoned, but the Targum gives the correct explanation „from the time when Hilqijah found the book of the law“. Others think the prophet was 30 years old when he began to prophesy: cf. 2 S. 15, 7 where 40 years refers to the age of 'Abshâlom.
2. [גלות] st. constr.: the abs. state is formed like *הגות* Is. 21, 2 *בנות* Gn. 35, 8.
7. [נוצצים] sparkling, formed like *לוצצים* Hos. 7. 5 from *ניץ* Is. 1, 31.
- [קלל] adj. = *ממורש* polished, the meaning of the root being to rub bright so as to remove the rust.
14. [רצוא] the correct explanation is to treat *ס* as paragogic, as Josh. 10, 24 Is. 28, 12 — *י* being the third radical, and not *י* of prolongation which is not found in the inf. with *ה* quiescent from verbs *ל"ה*: see for example 1, 3. 1 Ki. 8, 13¹.
27. [בית] the st. c. although followed by *ל*: cf. 10. 3. and similarly before *ב* Jud. 8, 11 and *בן* c. 13, 2.

¹ Qimchi takes it from *רצה* (*ה* for *א*) in the sense of *רוץ* comparing *ψ.* 50, 18 where *וּתְרַץ* = *וּתְרַץ*. (Cf. Ew. § 161a, and on Jer. 8, 6).

II. 2. אה] = גוף some one, as Josh. 2, 4¹.

מדבר] hithpa'el.

6. כי] acc. to some although, as Ex. 34, 9² סרבים
is similar in meaning to סלונים.

8. מרי] first time adj., second time subst.

10. קינים] masc. pl. from a fem. sing. as Zekh. 14, 10.
הגה] as Is. 38, 14.

¹ where acc. to some the suffix in ותצפנו refers to אה. See Ges. thes. 169b. ² After negative clauses as Gn. 8, 21 Ex. 13, 17 (whether expressed or implied) כי may be rendered either because or although — the former simply stating the reason why the action might have been performed, the latter bringing the reason into strong prominence as against its actual non-performance: the former is consequently a far weaker expression than the latter and not generally employed in English. E. g. „I will no more destroy them because they are wicked“ — here because is to be closely connected with destroy, for which it gives the motive: in Greek οὐκέτι ἐξολοθρεύσω αὐτοὺς ὡς πονηροὺς ὄντας (ὡς = on the ground that they are wicked): if on the other hand כי be translated although, a contrast is drawn with the whole of the preceding clause, I will not destroy: in Greek καίπερ πονηροὺς ὄντας where the emphatic καίπερ lays stress on the opposition to οὐκέτι and indicates that notwithstanding the strength of the motives which existed for destruction he would nevertheless not destroy. Cf. ψ. 140, 9 where the same principle holds good: ירומי belongs closely to תפק, and the influence of אל extends over both: if in translating we wish to make ירומי independent of the negative we must render „lest they become proud“ just as in the similar case כי is rendered although. Cf. Ew. 351b. In Ex. 34, 9, however, there appears no adequate ground to depart from the meaning because: comp. Ibn 'Ezra, and ψ. 41, 5. Cf. Thuk. 2, 49, 1, where, if this double-sidedness of negative clauses be borne in mind, it will be seen that there is no reason to alter the Ms. reading δευτέρως.

- ה'] from the same root as נהייתי Dan. 8, 27, formed like כִּי Is. 3, 24 בְּרִי Ij. 37, 11¹.
- III. 6. [עמקי] from עמק, like חוקי v. 7: or עמק like כבדי and שמהי Is. 24, 7: sometimes the st. c. of the latter form resembles הפצי *ψ*. 40, 15. 70, 3 [and 35, 27].
- לא] = הלא: אמ must be understood twice, as though the writer had said הלא אמ אליהם וגו' according to another opinion however it = אלו².
15. [משמים] adj. cf. Dan. 10, 11.
- IV. 2. [כרים] „surround her with the likeness of princes fighting“, like Jer. 1, 15: similarly Is. 16, 1 כר is interpreted by some as equivalent in meaning to the parallel מושל ארץ. Others think כרים = rams, i. e. figures resembling rams made of iron in order to batter down the walls of a city.
8. [מצורך] with shureq: cf. Gn. 37, 1.
12. [תעגינה] acc. to some dagesh is deficient in ג the sense being „thou shalt turn (עוג) it, the cake, before their eyes³“: while Mi. 7, 10 is an instance of the contrary, for there dagesh is added. But perhaps it is like Zekh. 1, 17, 3^d pl. fem. †, and alludes to the women whose duty it was to bake the cakes.
- V. 6. [רשעה] inf., like אהבה, וראה, שמהה (Jud. 16, 23).
7. [המנכם] [from המן⁵], cf. Num. 15, 19: or the gamess

¹ Ibn 'Ezra on Dan. 2, 1: — „a word indicating perplexity שבוש.“ ² So Ew.: but it seems best with Qimchi & Rashi to take לא אמ to denote as elsewhere an oath or strong asseveration „surely had I sent thee to them they would be listening to thee.“ ³ as Jonathan. ⁴ as Qimchi. ⁵ = to be numerous, Qimchi. With the last view in the text comp. Ew. 239 a. esp. Hos. 8, 5. — In the Ms. part of the note on v. 7. has become misplaced and follows the note on v. 16. See Böttcher, Aehrenl. ad loc.

chatûph may indicate that it is a subst. *המון*, with ו defective , from *המה*: or it is an infin. with ך added, as many think: cf. 1 K. 6, 19 Est. 8, 6 and from a verb *ל"ה* as here *פ. 85, 4.*

16. *משחית*] a subst., or inf. like 17, 9 Num. 10, 2.

VI. 3. *נאיות*] from *נרא* Dt. 3, 29, the י being added as Dan. 8, 22, or to indicate the fem. Others explain the form by metathesis from *נאיות* with sere for shwa: while others again say the י is for ם and the ם for י, in accordance with the interchange common with these letters and with ו.

7. *נפל*] acc. to some nif. from *פלל*, like *נפלל חלל* 28, 23: cf. Ex. 21, 22.

8. *בהורותיכם*] inf. with י added because it resembles a fem. pl.: the only other similar instance is 16, 31.

9. *נקוטו*] it is plausible that this may be derived from *קט* 16, 47 little: — „in consideration of the great number of the abominations they have committed, it will be said that the evils happening to them are but a part“, i. e. few.

נשברתי] nif. with transitive force: cf. Nu. 31, 3 Is. 44, 21 and for the seuse Lev. 26, 41: or it may be intransitive, *את לבם* having the force of *מלבם* or *בלבם* ¹.

12. *נצור*] acc. to some, nif'al with shureq for cholem, as Ex. 14, 13 Jer. 52, 21 ².

¹ „All interpreters as well as the targum regard נ' as = *שברתי* which is impossible because nif'al is never transitive“, Qimchi, who proceeds then to adopt the second opinion given in the text. ² He derives it from *צור*, as targ. *דיעול* *בכרכי צירא*: Is. 1, 8 may be taken in the same way. Or we may derive it from *נצר* in the sense of *שמור* blockaded: both explanations are given by Qimchi.

- VII. 6. [הקיץ הקיץ] Two roots with the same meaning¹ end: but others take הקיץ as 2 K. 4, 31 to awake.
7. [צפירה] Is. 28, 5, a crown or chaplet², from צפר to turn round Jud. 7, 3 where however others think it means to do early in the morning, so that צפירה would = morning, cf. בא היום v. 7. 10. 12. In my opinion צ' denotes the revolution of a body in the heavens, as though he meant to say that when the star that consummated their misfortune returned to its starting-point, their prosperity would cease and give way to humiliation.
7. [הדר] there will be no strength in them, cf. הדר Zekh. 10, 3: but some, comparing הדר, think it to be a word of exhortation addressed to a fugitive, urging him to flee to the mountains: while I should derive it from הדר interpreting the meaning as follows: — „The evil which is coming upon you is heavier than if one were to take up the weight of mountains“: for men carrying a burden are accustomed when it is very heavy to sing הדר הדר in order that their mind may be occupied with what they are saying, and not feel the pain caused by its weight³.
11. [מהמהם] The right derivation of this word is from מהמונם, so that it is equivalent to מהמונם.

¹ i. e. קיץ and קיץ: Qimchi says קיץ קיץ קיץ.

² i. e. the kingdom: as Jonathan explains. ³ cf. Jon. וליה לאישתובא במצדי טוראי: the second view in the text is that of Ra.: no herald-shouting הדר (cf. Jer. 51, 14). will call you to escape to the mountains. Upon the 3^d view, we must render „the day of trouble, and not (i. e. heavier than) the height of, etc.“ Qimchi: and not (like) an echo among mountains, i. e. more real than a mere echo?

[נוה] said by some to be from the same root as ניהם 27, 32: but this is incorrect because נוה is a verb ע"ו and the ה is sounded in speaking so that it cannot again become quiescent: but in ניהם it does not belong to the root but is part of the suffix, as is proved by the segol. ניהם is from ני like הו 3, 10: but נוה is formed like נוה. Its meaning is determined by the context.

13. לא (first time)] [the force of לא is continued into the next clause.

[ועוד] another thing is that their soul¹ (i. e. they themselves) will not be alive — the last half of the verse explaining the first. Others interpret ועוד וגו' thus „although they live many years the seller will never return to his merchandise, for they are in exile and will never come back: nor will any for his sin, the sin of his own soul, be able to strengthen himself“², or „for their sin they will not strengthen themselves in their life“ — ב in בעונו extending its force over חיהו.

14. תקוע] the name of the trumpet.

20. [וצבי וגו'] the sanctuary, which was their glory: see v. 24. ו [וצלמי] is redundant.

22. צפוני = קדש קדשים, the holy of holies.

24. [נחלו] contracted for נחללו nif. from הלל, as frequently is the case with this root, cf. 22, 16. 25, 3 like נחר ψ. 69, 4. Others treat it as nif. from נחל, the dagesh which ought properly to be in ה being omitted on account of its being a guttural.

¹ cf. Ij. 36, 14. 33, 28. ² So Qimchi, who compares Lev. 25, 10: God's anger is upon them and they shall no longer as formerly return in the jubilee-year each to his own possession: for they shall be in captivity.

מקדשיהם] their temples that they have provided for themselves: a subst. from מקדש formed like מהעב Is. 49, 7 מקרה Qoh. 10, 18: some think ך is without dagesh in order to indicate that there will be no holiness there, but others consider it to be the partic. pl. — without dagesh like Is. 62, 9 cf. Ij. 13, 9.

25. קפדה] cutting off, destruction, Is. 38, 12.

VIII. 3. ציצית] = קוצה Cant. 5, 12 long hair, cf. Num. 15, 38. Some explain similarly Cant. 2, 9 מציץ = „shewing the hairs of his head“.

סמל] figure, likeness: and the reason why he calls the idol הקנאה סמל, is because it made God jealous as he further explains, see Dt. 32, 16.

6. רחקה] with qames (â) under ך as Am. 2, 4 on account of the guttural: else it would be like קרבה Ex. 36, 2¹.

10. מהקה] from הקה as Ij. 13, 27.

11. עתר] a thick large cloud of smoke, cf. 35, 13.

14. מבכות] acc. to some trans., Tammuz being the same as Mòlokh, but acc. to others, intrans. as Jer. 31, 15, Tammuz being derived from the same root as למוא Dan. 3, 19, and the meaning being that they were weeping for their sons whom they caused to pass through the fire to Mòlokh: but this explanation is incorrect because מ in מוא is not radical. Others think Tammuz to be the name of a month² — that namely in which the sun begins to diminish in power, — or they explain מבכות = משמחות making

¹ The qames chateph הקריאה לפאר says Qimchi: else it would be shwa' Ex. 30, 18. ² as in aram., corresponding to July. Comp. Chwolson's monograph, Ueber Tammuz.

- him glad or שומחה rejoicing over Tammuz (cf. לעציבה Jer. 44, 19) supposing the meaning to be that a festival was held when the month Tammuz came round, for then the sun was at the highest point of his course. It ought however to be remembered that it is said in one of the books on philosophy that the man who first taught the worship of the sun was named Tammuz, that the month in which the sun reached the highest point of his course was called after him, and that after his death a day was appointed to be kept once a year in his honour; cf. Jud. 11, 40.
16. [משתחוייתם] a mixed form between the part. and the perf. intended to express at once the sense of both¹.
17. [נקל] nif. and intrans., cf. נמם ψ. 22, 15 and in the perf. c. 21, 12.
- זמיר [זמורה] crepitus ventris: but others compare זמיר a sprig.
- אפם [אפי] a tiqqûn sôferim², or correction for אפי as Ij. 7, 20 Mal. 1, 13, עלי and אותו for עלך and אותי
- IX. 1. [פקדות פ'] = אנשי פ' i. e. the men appointed against the city to destroy it. קרבו is imp. pi. like Is. 41, 21 (cf. in sing. c. 37, 17) and is addressed to the agents of destruction, that they should move on quickly: for the same reason he says קול גדול and each at once took his implement of destruction in his hand.

¹ Qimchi: „when the prophet saw them bowing down to the sun, he asked those that entered in Have ye bowed down?“ The Jerus. talmud and Jonathan explain it curiously as a compound of משחיתים and משתחויים i. e. „destroying the temple & its worship and bowing down to the sun“.

² On the 18 places where there is a correctio scribarum see Bleek, intr. § 359, or the great masôrah on Num. 1, 1: also Geiger, Urschrift pp. 308 ff.

6. [תגשו] a rare form with pathach: cf. Jer. 23, 12¹.
8. [ונאשאר] acc. to some by metathesis for ונאשאר, with נ of nif'al added; acc. to others, a rare form of qal — the first two letters indicating the impf., both sing. and pl. at once: but it is best to look upon it as perf. nif.² with א inserted, cf. the perf. אני אמלל *ψ.* 6, 3. אני is then = עצמי: comp. Nu. 14, 14 נראה אתה.
9. [מטה] i. e. משפט מטה: or it may be a subst. formed like the partic. pass. as מקטר Mal. 1, 11.
- X. 1. [אל] for על, as 12, 12: and conversely על for אל v. 4.
9. [הכרוב אחד] without the art. as *ψ.* 57, 3: on the contrary the subst. is without it 40, 28 הצר: but both have it *ψ.* 18, 48 Jer. 23, 34 etc.
15. [ירומו] acc. to some, hithpo'el for יתרומו from רום or רמם (for both are found): but it is really nif. from רמם of the form נפעיל, cf. Is. 34, 4. 24, 3: for hithpoel cannot be written defectively with only one ט³.
16. [שאת] so 2 Ki. 12, 9.
17. [אותם] for אֵתָם as Jer. 35, 2; or it refers to the wheels: cf. Lev. 13, 55, where in like manner אותו denotes the subject.
- XI. 3. [לא בקרוב] i. e. this prophecy will not shortly come to pass.
7. [הוציא] inf. doing duty for the impf.: cf. Jer. 7, 13. 35, 14.
- XII. 4. [מוצאי] subst.⁴, or part. pass. hof'al with shureq exchanged for cholem.

¹ Ew. 92 b. ² so Ibn 'Ezra on Num.: but cf. Hupf. on *ψ.* 6, 3. ³ Cf. note on Jer. 48, 2. ⁴ as Qimchi comparing *ψ.* 65, 9.

10. [הנשיא] as if לנשיא : and conversely 10, 6.
 13. [ואותו לא יראה] he here prophesies against Ssidqijah, who was blinded.
 19. [תשם] ssere carries י with it, the root being שם 6, 6 — or א, cf. Pr. 8, 17, [i. e. it is from אשם].
 25. [תמשך] the subject is דבר, which is either masc. or fem.: or it may be הנבואה understood.

XIII. 6. [יחלו] causative¹, as *ψ.* 119, 49.

9. [כתב] with qames, although in st. c.: cf. Is. 10, 21 Est. 1, 4.

18. [ידי] for this form of the pl. cf. Jer. 22, 14.

[מספחות] He compares the amulets to coverlets because there was no use in them².

[תצודנה] „Do ye hunt the souls of my people to destroy them with your lies? and do ye keep alive for a few handfuls of barley as your reward (v. 19) the souls of the wicked?“

19. [תמותנה] cf. Zekh. 1, 17. c. 16, 55.

[אשר לא תחינה] parallel to לננה תחינה.

20. [לפורחות] i. e. להיות פ' so that they fly away, the sense being that because they are hunted they fly away, by which he means to say they die³. Others explain thus: — „to kill or keep alive according to their prophecy (augury), souls which will not (respectively) die and live, because their prediction will not

¹ „making Israel cherish the delusive hope that their words would be established“. ² Coverings placed on the head at the time of divination (Rashi): these the proph., wishing to speak contemptuously of them, calls by the common name ט' (cf. Is. 3, 22) instead of using a title expressive of the value assigned to them by their owners. Comp. Ewald's note. ³ cf. Jon. לאבדותהא ית נפשון ית מחרשן ית נפשון.

be verified“: others think he employs a simile, likening the souls to birds flying about, which are hunted by the false prophets.

XIV. 3 [אדרש] for הדרש¹, as 2 Ki. 6, 21: but Chajjug treats it as impf. hithp. comparing ידונה Ps. 7, 6 where in like manner there is cholem.

4. בא] although he comes with the multitude of his idols: or as others think, if or, because he comes when his idols are many.

15. [שכלתה] cf. 1 S. 1, 6; Ru. 3, 6; Is. 34, 17.

XVI. 3. [מגורותיך] = מגורותיך, ג being exchanged for כ: but others think that מ is for נ, as Dt. 7, 19, 29, 2. or that the root is מכר 2 Ki. 12, 8 Dt. 18, 8: but the correct derivation is from the same root as מכרתיהם Gn. 49, 5: its meaning is clear from the context.

4. [ת² הלדת] added as in qal, although it is hof° al³: the first radical is absorbed in dagesh.

[משעי] the context leads us to the signification washing: so in arab. *امسح* *امسح* wash thy cheek⁴.

5. [חמלה] inf. with shureq, as Hos. 7, 4.

6. [דמיך] the blood of thy birth⁵.

[חיי] cf. תהיי 2 K. 4, 7.

7. [עדי עדיים] i. e. perfect beauty: or in the time when thou wast obliged to conceal thyself.

¹ „because it is difficult to pronounce two ה's in succession“ (in ההדרש). Qimchi. ² also found Gn. 40, 20. ³ lit. „the conjugation which is never found with an object“. ⁴ see thes. s. v. ⁵ Cf. Qimchi מתגואלת בדמי הלידה והמשל שהיו שחי מתבוססים במיט וגו'.

9. [וַאֲסוּךְ] with pathach although it is of the past: for it follows from the sense of what precedes that it is so: cf. Is. 63, 3. 51, 2. 2 S. 1, 10.
10. [אֲנֻעֶלְךָ] without suffix אֲנֻעֶל (cf. Is. 5, 29 f.) as is proved by the short pathach under ע.
15. [עַל שְׂמֶךְ] i. e. for the sake of...: or more than, cf. 23, 20¹.
- לָלוּ] i. e. לְעוֹבֵר — , thy fornications were for or with any that passed by“: others say it is for לָא, so that the sense is like that of 16 b „such fornications will ² never be again“.
18. [וּתְנַסִּים] the suffix refers to 17. צְלַמֵי זָכָר.
19. [וַנְתַּחֲתֶיהָ] ו like رافا in Arab.: the word itself = וְנָתַתְּ אֹתָהּ: the 2^d. pers. fem. sg. ends properly with י: but in order to distinguish it from the first pers. sg. that letter is cut off: and in this very book there are many words written with י, but pronounced without it: accordingly the two persons resemble one another and it is impossible to distinguish between them.
20. [הַמַּעַט] מ is omitted before מַעַט while ה is added — unless the latter be a sign of astonishment³.
29. [אֶרֶץ כְּנַעַן] i. e. Babel, because it was the home of merchants, as 17, 4: cf. Is. 23, 8.

¹ i. e. either, to keep up thy name, or beyond what fame said of thee. ² or rather „may such never be“: with the first view cp. Qimchi's note. ³ „Thou hast provoked me in all these ways, adding one sin upon another — because thy whoredoms were too few for thee“ (lit. on account of the fewness of them): or keeping ה and omitting the מ „o the fewness of“ &c., or „as though thy whoredoms were so few!“ cf. 1 K. 16, 31. [In the transl. the reading הַס' for נֹס' is followed].

30. [אמולה] adj., from the root of אמלל *ψ.* 6, 3: and hence he speaks of her heart in the fem¹.
31. [שלטה] „ruling by fornications“: or, a sovereign, because she is able to do what she likes, even to commit fornications.
32. [בבנותיך] inf. with י paragogic, as 6, 8 and (as some think) Is. 53, 9.
33. [נדה] ה is exchanged for נ in נדניך: cf. אתנן and אתנה, and עדיים 2 S. 1, 24 for עדיים.
34. [תשחדי] with qamesh chatuph under ה to shew that it represents² an original cholem: cf. 17, 23 ¹Ezr. 8, 25.
35. [לא זונה] sc. כמו זה הזנות: so Is. 23, 13 לא היה i. e. „there was no people like it“, and *ψ.* 52, 6 לא היה פחד i. e. „they feared a fear, there was no fear like it, i. e. a fear unlike any other fear“.
36. [נחשתך] = anus, as 24, 11.
37. [כדמי] instead of על, on account of³.
38. [תרגוי] causative — as though it were אותי אותי.
39. [בתקוקך] the meaning is determined by the context to be similar to that of בתר Gn. 15, 10.
40. [הזומה] = הזומה, so that the meaning is „Thou hast not considered thy end“: or עשית is past for future.
41. [אחותך] pl., with י dropped (אחות as 52), and without י, the second sign of the plur. fem., as Dt. 28, 59. In אחותיך v. 61 it may be that both signs of the pl. are present, the form אחות without the suffix exhibiting ו of the pl., with disappearance of the

¹ Cf. Qimchi. The heart is called אמולה, weak and enfeebled: it is regarded as being diminished in size and is consequently spoken of in the fem. in accordance with its inferior nature. See Böttcher, Neue kr.-exeg. Aehrenlese, ad. loc. ² נמלט: see note on Jer. 5, 6. ³ כ i. e. thou shalt be punished in proportion to thy offences. Qimchi.

third radical י: or, on the other hand, ו may be radical, and י alone indicate the plural (as Is. 47, 13), in which case the word would be similar to אהות Cant. 8, 8, where ת denotes the fem. sg. and ו is radical. We have the full form v. 52 אהיותך, where י replaces ה of the root, but the word has only one sign of the pl. (viz. ות): in Josh. 20, 13 on the contrary both are present. The same distinction exists between משפחותם and תיהם—, Josh. 18, 20 f. etc. and in other analogous cases¹.

- 49 גאון] ו is deficient before שבעת: or the case resembles Josh. 3, 14.
50. [ותגבהנה] like ותעשינה²: cf. 43, 11 [where similarly a word is altered for the sake of the assonance.]
52. [בצדקתך] in f. pi. with ת added³: a rare form among perfect verbs. Is. 30, 19 Lev. 16, 1 etc. are not analogous, because in them ת was originally ה, — as it is Ex. 36, 2 — and is consequently without dagesh, but ת in יבושת, יכולת Gn. 8, 7 Nu. 14, 16 Dt. 9, 28 may perhaps resemble the one before us.
53. [בתוכהנה] with the sign of the fem. both sg. and pl., as 1 K. 7, 37: or perhaps — הנ — denotes the fem. pl., the last ה being paragodic: cf. in the masc. 2 S. 23, 6.
57. [שאמות] from שוט Ij. 1, 7 „who seek after thy treasuries⁴“: for א cf. Hos. 10, 14. Others render „who despise“ from שאט 25, 15.

¹ On אהות cf. Hupf. to ψ. 11, 6. ² so Rashi, and Ewald who compares Cant. 3, 11 (198 b. 118 d). ³ Ew. 238d. refers to Is. 6, 13 c. 16, 4 also Lev. 26, 18 ψ. 147, 1. ⁴ cf. Nu. 11, 8, where for שטו targ. Jer. has חפסין.

61. אל] = עם in addition to, — there are many words which can be thus exchanged one with another. ולא מבריתך i. e. „yet not because thou hast observed the (old) covenant which I made with thee (but from a new covenant of¹ mercy and love)“.

XVII. 3. נוצה] formed like גולה 12, 7, עולה, תועה.

5. קה] perf., the first radical being deficient: cf. Jud. 19, 11: and with q amess, like Hos. 6, 1 'Am. 3, 8².

צפצפה] a species of willow, which grows always by water. But it is better to derive it from ציף Dt. 11, 4 like הללה from היל, in the sense of „a place full of water so deep that a man could swim in it“.

7. כנפה] explained by some as arising from כנפה by metathesis „contracted itself“, cf. in talm. כנופיה assembly congregation: by others as „was hungry“ Ij. 5, 22, figuratively of desire³.

9. טרף] in targ. for עלה the leaf of a vine, Gn. 8, 11⁴. למשאות] acc. to some, a subst.⁵ instead of inf. with ות — added, as 45, 21. 36, 3: but it is really in fin., with ט for ה, as Num. 10, 2. The ש ought to have dagesh, only in this form it is commonly dropped, when it receives shwa' [משאורת for משאורת].

The word displays a mixed form, as though the

¹ Cf. Ra. and Qi.: also targ. ואת לא עבדת ית אוריתא. ² „or to distinguish it from the imp.“ Qimchi: in the passages quoted there is a distinctive accent. ³ Qimchi (compare Ewald) explains „gathered its roots together towards the king of Egypt“: cf. כנופיה Nu. 33, 25 J. Cant. 8, 7 (= אסיפה): the second explanation is adopted by Rashi and Ges. The targ. has כפת, regarding כפן as = כפף to bend: cf. Ij. 40, 17 where יהפץ is rendered כפין (from Levy, Chald. WB.), and comp. כסן with כסס. ⁴ so Qimchi. ⁵ so Qi.: cf. Ew. 160 b. 239 a.

root were at once ל"א (משא) and ל"ה (משה) — both being combined, in writing as well as in pronunciation: cf. in writing 33, 12 Jud. 8, 1 Pr. 8, 13 Est. 1, 5 and with shwa' Zekh. 13, 4. The sense here is to tear up, carry away¹, for that is the force of נשא: and so some explain Hos. 1, 6.

14. [לעמדה] i. e. לעמוד בה, because the verb is intrans.: cf. 30, 21.

21. [מכרהיו] from ברה Hos. 12, 13: others explain it as equivalent to בריחיו i. e. his nobles Is. 15, 5.

22. [ונחתי] as 37, 26 to multiply, increase.

XVIII. 7. [יונה] acc. to some, part. qal.

[חבולתו] with ו paragogic, as Num. 24, 3 etc.

10. [אה] acc. to some א is deficient, as in אהת for אהת, only in אהת its absence is occasioned by the final ת coalescing with it, as in ללת 1 S. 4, 19, both letters being pronounced by the same organ: others say it is like Gn. 24, 28 „if he has done a brother any of these things“ — those viz. which he is about to enumerate (v. 11 ff, „and he hath done none of those things which his father did, but“ etc.): א in מאהר is then redundant, and the meaning is the same as that of אה גול גול v. 18. Others again treat אה as an exclamation of delight ψ. 35, 21 as though he took pleasure in all the wicked actions which are described: but it is best to take it as = אוי Hos. 9, 12 (so c. 21, 20); the sense will then be that he mourns over his father's conduct, because he himself acts contrary to it and does wickedly.

18. [גול] st. c.: גול in st. a'bs. Lev. 5, 21, like גר Pr.

¹ Tg. למיעקר.

24, 31 from גָּרַר; for other similar cases, cf. Is. 1, 4, c. 44, 9.

[נשא] = נענש to be punished.

XIX. 2. [לביא] fem. from לביא with א for ה as Ru. 1, 20: the א of לביאה is changed into י and the י compensated for by dagesh.

3. [והעל] and she brought up, as Gn. 49, 9 — except that there it is qal, while it is here hif'il. The גור is Jehoâchaz.

5. [נוחלה] the reverse of הוחלה¹: or, „she saw that she had hoped and that her hope had perished“.

6. [והקה] hof'al².

7. [וידע] = וישבר, and brake, cf. Jud. 8, 16, except that here it is qal instead of hif'il³.

10. [בדמך] i. e. in thy youth and vigour, because the blood is the seat of strength. Others take it as equivalent to בדמותך.

12. [מטה] sc. Jehojâkhin.

14. [מטה וגו'] sc. Ssidqijah.

XX. 5. [בחרו] with qamess, like °Am. 2, 4: without a guttural it would have been like פקרו Ex. 32, 34.

9. [החל] inf. resembling the perf., as Is. 31, 5 הציל and המליט.

25. [נחתי] past for future: the הקים are the statutes of the heathen newly introduced among the Israelites during the captivity: or, acc. to others, the ordinances of God which would turn to evil upon them if they

¹ targ. פסק: cf. Qimchi who likewise gives both explanations. ² Cf. Ew. § 131d. ³ Rashi adds ψ. 138, 6: cf. targ. ואצדי בירניחיה: but Qimchi prefers to compare Gn. 4, 1.

were not observed, and which in Dt. 30, 15 are called life and good and death and evil.

29. [הבמה] properly two words, as if **מה** **במה**.
30. [נממאים] with shwa', as Est. 1, 5 Jer. 23 16 etc.
31. [בשאת] from **נשא** as Gn. 43, 34¹: but others render to burn, comparing Jud. 20, 40.
34. [נפוצותם] with cholem: cf. v. 43. 36, 31: generally the middle radical quiesces in shureq.
37. [מסורת] **ט** with qames to indicate the absence of the first radical **א**: cf. Qoh. 4, 14.
39. [עבורו] ironically, as Qoh. 11, 9.²
- וואחר**] understand **לכו** „and go after your idols“; or **ו** is redundant, „serve them, after you have ceased to listen to me“: others interpret thus: — Afterwards, although ye do not now hearken to me, a season will come when ye shall no more profane my holy name — the season spoken of in the next verse.
- XXI, 2 [התף] prophesy, as Mi. 2, 6. **תימנה ודרום** denote Jerusalem, and **יער השדה**, the temple, see 1 Ki. 7, 2. 10, 17.
3. [נגב צפונה] the desert of the north, so called because of its dryness³: the meaning is „from the region of the north“, i. e. Babel.

¹ ענין הנטילה והתרומה Qimchi, and similarly Rashi.

² Qimchi: — This imp. expresses not a command but a threat, as Qoh. 11, 9, where the writer means to say „Rejoice — and thou wilt see what will befall thee in thy afterlife“, similarly here, „It is better for you to serve your idols alone than to serve them and at the same time being your gifts to me, for this is to profane my name“. **ו** in **וואחר** has the same force as Gn. 22, 4 [Ew. 344 b.], and **אם** is equivalent to **אשר** as Gn. 24, 33. ³ cf. the root in aram. e. g. Gn. 8, 13.

9. [הכרתו] i. e. because it is my pleasure to cut off from thee both just and unjust alike, my sword shall issue forth upon all flesh, because I will lay waste the whole world.¹
12. [נמס] perf. nif. although with ssere, so in the fem. 26, 2: sometimes cholem is found, Is. 34, 4 Nah. 1, 12: there are in fact three different vocalizations, as in qal פעל, פעל, פעול: Chajjug says it is like גבר, 2 S. 1, 23, [and consequently qal.]
14. [מרוטה] Lev. 13, 40: מרט means to rub off the rust.²
15. [היה] inf., cf. Nu. 17, 2.
[מורטה] with dagesh³ because of the pause: cf. Is. 41, 17.
- או] acc. to some, in place of ו conjunctive, as Lev 4, 28.
- שבט] as Nu. 24, 2, tribe.
- עץ] the idols: the sense being „the sword is destined to destroy: yet how should we have rejoiced had Israel rejected their idols! for then it would have consumed their enemies, and they would have escaped“. In the same way ומה וגו' v. 18 is interpreted: — „How great will this trial be, if the tribe of my people does not reject its idols!“ Others explain או as = איך — „how should we rejoice that the sword refused to cut down the idols in order to cut down the tribe of Israel“, as though the meaning were that it chose to cut off the latter but refused to do anything besides: then v. 18 must mean „and what

¹ An explanation of the force of the perfect tense.

² cf. Qimchi החלודה והעברת החלודה. ³ Qimchi's remark is worth quoting 'ודגש הט' לחפצת הקריאה לחוק קריאת הט'.

shall we do at that time of trial, when the sword will no longer refuse to cut off Israel?" אִם signifying really, as *ψ.* 63, 7. R. Mosheh Qimchi thinks that what the sword מואסת rejects it cuts down, and that או presupposes נבכה before it corresponding to נשיש: the sense is then as follows: — „Shall we weep or rejoice that the sword in its eagerness to cut down Israel rejecteth every idol, cutting all off and leaving nothing?“ ברוך is then like Is. 28, 16, as though the prophet said „For God is pleased to hold a trial and to execute vengeance: and what will this trial be, if the sword doth not reject (i. e. cut down) the tribe of my people?“ — meaning that if this is not the fullest vengeance, what other vengeance will ever appear equal to it? And Chajjug explains או נשיש as the words of God, like Dt. 28, 63, as though God rejoiced when their retribution came upon them; or they are the words of the prophet, as though he rejoiced at their punishment because the sword rejected Israel, and rejected likewise every idol. — היתה v. 17 is past for future.

17. [מגורי] „the terrors of the sword were against my people“, from גור *ψ.* 31, 14 etc. Nu. 22, 3: in st. c. before אל (which is redundant) as is often the case before ב, כ, ל.¹ Others render „those that fell into the power² of the sword were my people“, as though it were part. from מגר *ψ.* 89, 45 — the את being superfluous. A third opinion is that ג stands for כ (for the reverse change, see 16, 3), the sense being,

¹ Qimchi compares Jud. 5, 10 Is. 8, 6: he adopts the first expl. given in the text. Ges. Ew. from מגר. ² Cf. 35, 5 Jer. 18, 21 *ψ.* 63, 11.

„those sold to the sword“: and, lastly, Chajjug renders „my people“, are the resting-places for the sword for במגורי Gn. 37, 1.

19. [הכפל] to be twisted and bent in many directions as happens when a good sword is moved to and fro: or it means that the sword of Nebukhadnessar will come down upon them a second time — שלישיחה signifying either great, as Pr. 22, 20 Ex. 14, 7, or a third time, so that the meaning is „it will come down upon them time after time, — blow after blow will fall on them“.¹

[הדרת] „coming on you² in your chambers“³: others from 1 K. 22, 25 explain „so that you will go from fear into an inner chamber to hide yourselves“: and others think it to mean that the sword was kept in a secret chamber till the moment when it was to burst forth.

20. [למען מוג] either למען מוג or למוג alone (for both mean the same) would have been sufficient: cf. 40, 15 Nu. 12, 2 Ssef. 2, 2.

[הרבה] inf., as Jer. 9, 4 Josh. 9, 20.

[אבהת] the context demands the meaning terror: some exchange א for נ, and others ח for ע⁴, but all such

¹ Cf. Qimchi: „It will be doubled three times i. e. their troubles ומשלשות יהיו שונות עליהם. ² the printed edd. have להם: but many MSS. read לכם. ³ Qimchi: „smiting you in your chambers, or because it was צפונה בחדר עד עתה“: for the second expl. cf. Rashi „whither soever you go to escape from it, it will pursue you into your inmost chambers“. Jon.'s rendering דמועא דהחודרת shews that he either read or conjectured דהחודרת. LXX. ἐκστήσεις i. e. דהחודרת. ⁴ Rashi suggests that it may signify the shouts of the men using the sword, from נבח Is. 56, 10 — נ being replaced by א as in אהוה Ij. 13, 17

explanations the wind may carry away: it is not open to any one investigating the true structure of the language to interchange letters with the exception of 'א/ה'ו'י and the sibilants 'ס and ש.

אה] = אי, as 6, 11.

ל [עשויה] „made to be bright“: cf. 13, 20 [and v. 15].

מעטה] part. pass. qal with dagesh added: when the sword is whetted it is lessened in size upon the whetstone: but others regard it as part. pu'al fem. from עטה Jer. 43, 12, hidden in a garment, like the sword of Goljath, 1 S. 21, 10.¹

21. [השמילי] except here, this root always appears as a quadrilateral, cf. Gn. 13, 9. 1 C. 12, 2: the sense is „unite thyself — collect thy three edges — and set thy face either towards the left or the right“.²

21. [אנה] „Whither is thy edge decreed, appointed to go?“ — as though it desired to go towards Jerusalem: the words are the prophet's.

24. [יד ברא] „choose thee a place at the head of the road leading to the city“, i. e. at the bivium, where the roads to Jerusalem and to Rabbah begin to diverge, as is explained in the following verse.

2 K. 4, 2: he rejects the opinion that it is for אבעה (from בעה terror) on the ground that there the ט is radical, while in אבהת it is only occasioned by the st. c.; אימה he adds is the interpretation of Menachem.

¹ Acc. to the second opinion (which is shared by Rashi and Jos. Qimchi) the sense is that the sword is concealed until the moment of slaughter has arrived. The first expl. is mentioned by Rashi, but rejected on account of the absence of ו and because of the dagesh in ט. ² Cf. Qimchi: „unite הפאות באחת and set thyself either to the right hand or to the left, for we do not know to which side thou art directed“.

25. [קלקל] acc. to some, as Qoh. 10, 10, to brighten¹, from קלל e. 1, 6 (brass that has been treated in the manner expressed by the root: acc. to others, as Lam. 4, 19, to move quickly, because they threw the arrows into the air, at the place where two roads met, and directed their steps according to the side to which the arrow inclined in falling. Upon this occasion, the divination directs the king to the right hand road, which led to Jerusalem: that on the left was the road to Rabbah.

27. [כרים] as 4, 2.

28. [להם] viz. to the men of Nebukhadnessar, who had no conception that the inhabitants of Jerusalem had conspired, thinking that they had only recently sworn allegiance, and that if they had really done so, they would be taken on account of their wickedness in having sworn falsely. Others explain the whole verse of the people of Jerusalem, who did not believe that he would come so soon after they had sworn to him, but it was just because he remembered their wickedness that he acted in opposition to the treaty.

[שבועי] weeks, as Gn. 29, 27, and שבועות oaths². Nu. 30, 3: but there are others who think שבועי is from

¹ The meaning is given by Qimchi: — The surface of the iron in the arrow was rubbed very bright, and the diviners then looked to see if there were any specks in it, just as they would look at the nail of the thumb for the same purpose: the liver was similarly employed. The second view is that of Jos. Qim.: — the diviner threw the arrows up into the air *כד יפלו*.
² „weeks of oaths“, i. e. they have sworn quite recently. On this view the words must be treated as an exclamation of the Chaldees.

שבועה seven, as Dan. 9, 24 (although the week is called שבוע because it consists of seven days) „we have made them many oaths“.¹

29. [הַזְכוּרְכֶם] „because ye are mentioned (before me) by the mouths of others on account of the oath which ye have broken, ye shall be taken in the hand of the king of Babel“, or, „you shall be seized by the hands (have your hands bound) so as to be unable to escape“.

31. [זאת לא זאת] The sense would have been clear without the first זאת, cf. *ψ.* 94, 1, and often besides. Others explain thus: — This will be, sc. the lowliness which will be exalted, but this will not be, sc. the pride, for it will be made low. The final ה in השפלה is paragodic, as Hos. 7, 4, and consequently, as there, the tone is mil'el or on the penultima.²

32. [גם זאת וגו'] i. e. „even this desolation that I shall cause will not come to pass until Nebukhadnessar come, to whom I shall give the right that belongs to him“.³ Others explain זאת like the first זאת v.

31. — „That which I have said, viz. the exaltation of the humble, will not take place until Zerubbabel

¹ Cf. Qimchi (who however treats שבועי as a part.) נשבעו לשבועות רבות i. e. the Jews, thinking the Chaldees had sworn to them solemnly, and accordingly supposing that the divination was fallacious and that their city would be preserved intact. ² so Qimchi. *Ew.* 173 h. (3). ³ So Qimchi, explaining that notwithstanding the sins of Jehoâhaz Jehojàqim and Jehojàkhin, it was only Ssidqijah from whom Nebukhadnessar took the kingdom. Rashi, following Jonathan, explains that the crown passed from Jehojàkhin to Ssidqijah, and from him to Gedaljah, and was even then not established till Ishma'el son of Nethanjah came, to whom God gave the right of vengeance.

comes to whom the right of the kingdom belongs, and I give it to him“.

33. [הרפתם] because they reproached Israel with Nebukhadnessar's having passed them by, and having gone on and smitten Israel.

[פתחה] = למושה, whetted, as *ψ.* 37, 14: cf. *Mi.* 5, 5.¹ [להכיל] to contain slaughter — carry slaughter with it, as 1 K. 8, 64: or acc. to others for להאכיל,² *א* quiescing in qamess.

34. [לך] addressed to 'Ammon³: The false announcements which thy seers made to thee that Nebukhadnessar would not come, were (by misleading thee) the cause of thy being added to the rest of the wicked who were slain by him, and killed likewise. Others refer the words to the divination of Nebukhadnessar which had spoken in terms that misled them: the oracle had not indicated that Nebukhadnessar would never touch them, but that he would attack other nations first, and then make 'Ammon like them. Others think the words to be addressed to the sword: — „The divinations which announced that thou wouldst not come upon the 'Ammonites are all false: it is against their necks that thou art directed“.

34. [השב] inf. or imp., addressed to the man, who wielded the sword: but the prophet at once returns to the latter, prophesying that it too will in the end receive retribution for the blood⁴ it has shed.

¹ *Qi.* having explained 'פ in the sense of drawn, sc. out of its sheath, observes that others comparing *ψ.* 37, 14 assign it the meaning whetted, but adds that there is no need to depart from its usual sense. ² as *Jos. Qimeli. Ew. nach fassen, nach möglichkeit*: cf. 23, 32. ³ as *Qi. Rashi.* ⁴ cf. דמך v. 37.

36. [באש עברתי] „After I have put the sword to melt in the fire of my wrath, I will blow upon thee¹ to kindle the fire“.

[אנשים בוערים] the Medes and Persians.

37. [תהיה] 2d. ps. sg. fem. without י, as 22, 4 Jer. 3, 5.²

XXII. 7. [עשו] as Ssef. 3, 19: or ב in בעשק is superfluous.

9. [רכיל] subst. as though רכילות³: or adj. as though אנשים רכילים, with א in st. c. instead of st. abs. as Ex. 23, 8 Dt. 16, 19.

12. [ותבצעי] acc. to some⁴, thou hast enriched, cf. Gn. 37, 26: so v. 13, where עשיה = thou hast made, accumulated, Gn. 31, 1, or if בצע mean extortion, as in the phrase בוצע בצע, עשיה may retain its ordinary meaning, practised.

16. [נחלה] nif'al for נחללה, for when the two ל's coalesce one of them disappears — here it may be either the 2^d or the 3^d in the root because this word is not accustomed to receive dagesh: in the other verbs ע"ע, which are regular, it is only the middle radical which disappears, the third being retained and pronounced with dagesh, the influence of which extends only backwards.⁵ All this root is however

¹ Qi. כמו שנופחים באש להבעירו. ² Qimchi explains the frequent interchange of genders in Hebr. by saying that when the masc. is employed it is the people that is addressed, when the fem. it is the assembly (עדה or כנסה). Ew. however explains as above: 191 b. (2).

³ Everywhere else with הלך: cf. Jer. 6, 28 כהולכי ר'.

⁴ so targ. אהנית רחימך and Ew. ⁵ i. e. where two letters coalesce in dagesh forte, it is always the first which disappears: e. g. מדבר for מחד. Cf. Chajjug, p. 99.

- . anomalous, being pointed with chireq: see 25. 3. 7. 24, and for the form נחלת cf. Jer. 22, 23.
18. [נחשת וברזל] i. e. כספג נחשת וגו': and so below, כספגים i. e. כספגים.
20. [פחה] formed like מעה, from נפה Is. 54, 16.
22. [התוך] some regard this as nif., when ן of the root and ן of the conjugation coalesce, one being dropped: cf. *ψ.* 68, 3¹: but it is really inf. hif. like הנדוף (*ψ.* l. c.) — the infinitives in all the conjugations frequently forming themselves in different ways — with shureq for cholem as in הדוש Is. 25, 10, which is from a verb ע"ז. The meaning is „as the silversmith melts silver“, &c.
24. [גשמה] some think that mappiq is superfluous, as Is. 28, 4, but that ש ought to have dagesh, which however was not inserted on account of shwa', as is sometimes the case: otherwise, the word may be a subst. with ירד understood.
28. [מהו] from מזה: yet with the tone on the ultima²: cf. Gn. 40, 15, where this is noted by the masôrah.
- XXIII. 3. [מועזו] p'el, for the following עשו shews that it must be transitive: from מעך Lev. 22, 24.
5. [והעגב] as vv. 7. 9. 12. of the משגל.
14. [אנשי מחקה] cf. 22, 9 „men delineated on the wall“ or, „of Babel“ understood.
- [סרוחי טבולים] cf. סרה, Ex. 26, 12: „with large mitres or tiaras“: ט means painted, or dyed.³

¹ Qi. „a subst. as *ψ.* 68, 3“. Ew. 156c. treats it like Mosheh as hif' il. ² Kalisch's Heb. Gramm. ii. 233. ³ His meaning is made clear by Qimchi's words: Their tiaras were richly dyed: they also hung down behind (profusae) in the manner of a curtain (Ex. l. c.): such a head-dress would be unknown to the Israelites.

16. [וְהִתְעַבְבָּה] a solitary case of ה as well as ת in the imp. of a verb which is not defective: Ex. 2, 3 is not parallel. for there it is mappiq which is wanting in the ה.
17. [וְהִתְקַע] like וְהִדַּע, from יָקַע to root up, remove: but in hif. 2 S. 21, 6 it means the reverse. In fact there are two roots יָקַע and נָקַע vv. 22. 28: if in וְהִתְקַע, ק had been without the dagesh which generally represents נ, whether radical, or (as many think who derive it from קָעַע) the characteristic of nif'al, the tone would have been on the ult., not as is the case on the penultima: see Gn. 16, 4: the root can therefore only be יָקַע.¹
20. [עַל] more than, or: together with.²
28. [נִוְתַנֵּךְ] a rare form, with qames for sere to denote the fem.
24. [הִצֵּן] the context or the sense of רָכַב shews that it must mean something like הִלֵּל host³: ב in בָּקְהַל extends its influence backwards, so that we must regard it as = בְּהִצֵּן.
32. [מְרִבָּה] an adj. to כּוֹס signifying great: in the masc. מְרִבָּה like מְשֵׁנָה Est. 10, 3 etc.
34. [תִּגְרַמֵּי] Num. 24, 8 „thou wilt break them“, viz. in her eagerness to drink: but acc. to another interpretation „thou wilt break the sherds thereof in order to tear thy breasts with them“: cf. Ij. 2, 8.
42. [בָּה] the raphah is strange: cf. ψ. 68, 18 Is. 34, 11.

¹ He means to say it here = to unfasten, while in 2 Sam. it = to fasten up: and that it must come from יָקַע, for else it would have been וְהִתְקַע not וְהִתְקַע.

² Qi. inclines to this latter opinion, quoting Ex. 35, 22.

³ Targ. בְּמַאֲנֵי זֵינָא which Qimchi follows.

like קָדְשִׁים (qo —) Ex. 29, 37 etc. Acc. to some, it = אֲנָשֵׁי סָכָא Is. 45, 14¹, acc. to others, שְׂנוּרִים as Is. 1, 22: the meaning of אֶל אֲנָשִׁים וְגו' is „from her desire for man, she sent for them“ or „she sent for them, so as to be able to choose out of a large number“.

43. [וְאָמַר וְגו'] „as I looked, I thought Can it be that a woman who is old and decrepit will commit adulteries? for see these are coming to commit whoredoms with her, and she will do the same with them (וְהִיא)“. Others interpret thus: — It is not enough for her to have grown old in whoredoms, now therefore even these have come to commit them with her. A third opinion is that יָנֹוּ = יָסִירוּ and הַנֹּנְחָה denotes her profits, gain, so that the sense will be „and I said to the woman decrepit with adulteries, Will not these men whom she sent for (v. 40) — will they not take away all her gains, and herself as well?“ or the sense of וְהִיא is that they will carry her into exile.

45. [צְדִיקִים] he calls them just in comparison with her cf. 16, 52 or, as is better, because they execute upon her a judgement which is just — in accordance with her deeds.

47. [בְּרָא] to cut down, as Josh. 17, 18.

48. [נֹסְרוּ] a mixed form between nif'al and hithpa'el: cf. Pr. 27, 15 Dt. 21, 8.

49. [חֲטָאֵי] as Is. 1, 18 Qoh. 9, 1: it ought to be like חֲבָלֵי Josh. 17, 5 Ij. 39, 3 with shw a'.

XXIV. 3. [שִׁפְתַּי] „set it down on the שִׁפְתָּי“, i. e. the stones placed round the fire in order for the pot to rest upon.

¹ so Qim., adding that they were of the sons of Kush.

5. [דור] acc. to some, imper.; cf. Is. 30, 33: but it may be a subst. signifying a great pile of wood, to be put underneath the pot until the bones in it were boiled.
6. [חלאתה] targ. ויהומתא i. e. rust.
[הוציאה] inf. or imp.
[נפל] past for future. The sense is „Bring them out of the pot by pieces so small that not a single limb may be recognized, nor lots cast upon them to assign them any special destinations“.¹ Or, „no lot shall fall upon it, cast it out: for the rust that is upon it, renders it unfit for any one to cast lots for it.“ Or perhaps הוציאה is perf. referring to the enemy.
7. [כי דמה] All this comes upon her because of her sins — viz. the shedding of blood which they perpetrated openly². This explains לכסות עפר: cf. Ij. 16, 18: though others think the allusion is to their slaying the sacrifices away from the altar.

¹ Usually, says Qimchi, men remove the rust from a pot before using it, but here it is to remain: it is symbolical (משל) of the iniquities of Jerusalem. The fragments came out piecemeal to indicate that the Jews would not fall all at once into the hands of the Chaldees, but at different times (גלו על גלו אתפק עמה מדלא יתעביר בה תיובא) targ.). The lot will not decide how the several pieces are to come out (איזה נחה יצא): this will be determined by previous agreement. ² He explains ס' צחיה i. e. on a high and sunny rock (Qimchi thinks of Neh. 4, 7) where all would see the crime and where there would be no earth into which the blood might sink out of sight. The rabbins think there is reference to Zechariah son of Jehojada^c 2 C. 24, 20 ff.

10. [הרבה הדלק] must be imperr., as העמידה v. 11 shews: for had this been infin. it would have been pointed העמידה.

[יחרו] from חרר, cf. Lev. 26, 39, with qamesh on account of the pause. It cannot come from חרה because of the accent which is mil'el, and because the signification would then be unsuitable. Similarly in v. 11 where ח ought to have dagesh, as Jer. 48, 1. Some think this is from חור, like קמה, שבה, but incorrectly, because חור is not found with this meaning: whereas we meet with חורים Jer. 17, 5 (scorched places): and since the word admits of two explanations, it is right to adopt the one which will account best for the facts before us: such a course is the only one consistent with a sound grammatical method. Comp. Is. 24, 6.

11. [תתם] with shureq for cholem, as it is pointed Gn. 47, 18: it is either nif. or qal.

12. [תאנני] from אן (labour). Some say the sg. is תאן, like תבן Hos. 13, 2: but it is rather תאנה, like תבנה: for there are many substt. which alter their gender in the plural.

In הלאת (like הרצת Lev. 26, 34 cf. 25, 21) some say the 3^d radical is dropped, and that ת is the sign of the fem. replacing ה in order to avoid confusion with the masc. הרצה. But Chajjug maintains that the ת is radical, thinking that when the final ה in הרצתה was dropped, ת was preserved to indicate the gender: but c. 46, 17 Is. 60, 18 Ex. 5, 16 he considers ת to stand for ה of the fem. In fact הרצת and הלאת ought to be similarly explained¹: for Josh.

¹ Cf. notes on Jer. 13, 19, 44, 23.

2, 6 Hos. 2, 9 Gn. 31, 32 prove that the fem. is denoted by ה — the tone being in these passages for that very reason mil'el.

14. [לא אפרע] „I will not turn back [from what I have determined]“: cf. in the talm. למפרע i. e. backwards (of a book read backwards)¹: others explain it as Ex. 32, 25 „I will not undo rescind the judgement decreed upon thee“.

17. [האנק] inf.: „instead of groaning be silent“: or „do not lift up thy voice in thy lamentation“².

[מתים] i. e. either do not mourn for the dead³, or „do not mourn as men are wont to mourn for the dead — do not mourn bitterly“.

24. [יהוקאל] He speaks of himself in the 3^d. person, as Samuel does 1 S. 12, 11. — Here the book divides.

26. [השמעות] verbal noun from hif'il, — ה marking the conjugation. The meaning of יבוא הפליט is as follows: — At the beginning (3, 26 f) God had said to him „thou shalt be dumb and not go on reproving them, but shalt say to them Let him that willeth hear“, i. e. „now, speak to them thus“ adding immediately afterwards „but when I speak with thee I will open thy mouth“, i. e. when the remnant comes. The people did not believe that they would go into captivity, and consequently did not believe in the prophet's consolations and other discourses: God therefore told him not to prophesy upon them till his words would be believed and trusted: so soon

¹ so Qimchi, who quotes the phrase למפרע הקורא.

² Explained by Qimchi „be silent from groaning“ as though (מהאנק). Targ. אידנק שתוק „groan (and) be still!“ i. e. be not loud in thy lamentations (as in the text, above). ³ Targ. על מיתך.

as the city was smitten they would believe him and he might speak, — as is said v. 26 ביום וגו'. From this place the prophecies are no longer against Israel, but against the nations round about, as 'Ammon Mo'ab P'lishtim: but so soon as the remnant came saying The city is smitten, he spake and opened his mouth (33, 21 f.) and at once (vv. 24 ff.) proceeded again to prophesy against Israel.

XXV. 3. נחל] for נחל like נהר ψ . 69, 4: or, acc. to Chajjug, for נחל¹, like נגף.

6. [נחאך] ψ . 98, 8 Is. 55, 12 in qal. The pathach under ח is to shew it ought properly to have had chireq, as Ex. 21, 8 had not the guttural followed, רקעך is similar: and they are both really like 2 S. 5, 24.

[שאטך] must be a subst. from שאט v. 15, like דבש with the suffix דבשי Cant. 5, 1: then when א was pointed with shwa', it became quiescent, and the vowel under ש was changed to q a mess.² בנפש means with pleasure (heartily).

7. בג (k'tib)] food³, as in פתבג.

10. [לבני וגו'] i. e. I will command the sons of the east (the army of Nebukhadnessar) to fall upon the 'Ammonites.

¹ The sense will then be as Rashi explains נדה מורשה לאהרנים. ² Qimchi thinks it is an inf., pointed originally like בשכבך Pr. 6, 22, the vowel becoming broad (â) in order that the א might quiesce: the meaning is well given by Rashi בייקן contempt from a comparison of Onqelos Gn. 25, 34, where שאט represents בזה. ³ as an image of destruction, cf. אכלה 15, 4: the ג for ו is by some explained in acc. with the interchange known as אטבה: cf. 47, 13. On pathbag, see Pusey's lectures on Daniel p. 569 ed. 2.

XXVI. 2. [נסכה] 3 sg. fem. perf. nif. with ssere¹: cf. 21, 12: but acc. to Chajjug² it is impf. hif'il.

[אמלאה] I shall be filled now that Jerusalem is laid waste: or, I shall be filled from her because she is laid waste³.

4. [סיהיתי] cf. סָהִי Lam. 3, 45.

9. [מחי] from מַחָה Nu. 34, 11.

[קבלו] formed like קמני 1 Ki. 12, 10. 2 C. 10, 10. It is an aram. word signifying se extendere, opponere, so that ק' מ' will denote the army that is before him, or the blow that is before him. It was a machine used in sieges: and the mound v. 8 had to be prepared in order that the besiegers might erect it in front of the city and discharge their stones into it.

15. [בהרג] inf. nif. for בההרג, cf. La. 2, 11 Pr. 24, 17: the segol in ב is occasioned by the ה. It is surprising that some have thought it inf. pi'el, like דבר Is. 58, 9, supposing that the segol pointed to the absence of the article, as 'Ezra 10, 14: but I have found no case of the art. coming before a genuine infin.: it is only attached to substt.

17. [ההללה] ה = אשר, as Josh. 10, 24.

20. [צבי] i. e. Ssor, which was the glory of the world: he proceeds to explain his meaning in the next verse,

¹ Qi. נפעל עבר לגזרת פעל בצרי. ² Nutt's Chajjug 113.

³ so Rashi ההרבה אני מן העיר יר' ההרבה i. e. Ssôr will become crowded and wealthy through her depopulation and impoverishment. But Qimchi adopts the first expl. „I shall be filled with merchandise הרבה שהיתה הרבה“.

where **ונתתי בלחות אתך** is the interpretation of **ונתתי**.¹ Others think **ארץ חיים** denotes the land of Israel, and render „I will put beauty in Israel — make it beautiful and glorious“.

XXVII. 5 **לוחותיהם**] with the characteristics of both the masc. and fem. plural (**ות** and **י**). In like manner when the suffixes are appended it is customary to insert **י** after **ות**, so that you say **אבותיך לוחותיה**: and it may be that the writer has done the same here, as he was desirous of expressing the dual (as **ידיים**), which he could not do with **ות** — alone, so that he was compelled to add **ים** —. Comp. the manner in which it is added to the fem. sg.: as **עצלתים מצלתים** etc. **שנתים** etc.

6. **משוּׁך**] from **שׁוּׁך**. Originally **ט** had qames, as v. 29: then when this received dagesh in order to destroy the quiescent latent² (in **mā**) the qames was changed to chireq, as is often the case in verbs **ע"ע**.

בתאשריהם] as one word³, from **תאשר** Is. 60, 13.

7. **מפרש**] the sail expanded to catch the breeze⁴.
נִם i. e. a mark of recognition.

¹ He considers the last clause of 20 to be completed in 21: „I will make the glory of the whole world — I will make it **בלחות**!“ Cf. for a similar case of suspension *ψ.* 93, 3. The targ. renders **ה' א' א** the land of Israel: similarly Qimchi. ² Cf. on Jer. 46 20, and see Nutt's Chajjug p. 9f. (Eng.). ³ so Ew. following Targ.: see Qimchi's note. LXX. *οἶκους ἀλωάδεις* thinking of **בתי אשרים**. ⁴ Qimchi: „the **מפרש** was of Egyptian flax richly worked: **נִם** is the *velum* (Rashi, siegel) which is unfolded on the mast, Is. 33, 23 **בל פרשו נִם**“. Apparently therefore the **מפרש** is the sail.

9. [מערב] commerce carried on with the aid of pledges or security¹.
10. [בחילך] „with thy forces“: or it may mean the smaller wall outside the moat, as Lam. 2, 8: but in v. 11 it is „and thy own forces also“.
11. [גמדים] the name of a people²: or as others think comparing Jud. 3, 16, a dwarfish people that guarded the walls.
12. [עובון] the merchandize which a merchant leaves in a country.
15. [הבנים] acc. to some precious stones.
- [השיבו] as 2 Ki. 3, 4 ψ. 72, 10 (where מנחה ישיבו = they give δῶρον, a present).
17. [מנית] the name of a place³: but others think it denotes wheat the grains of which were so large that they might be numbered.
- [פנג] acc. to some, sugar cane⁴.
- [צרי] with cholem: sometimes צָרִי as Jer. 8, 22, and sometimes צְרִי as Gn. 37, 25.

not the flag: but being made of richly variegated materials, it would serve as a distinctive mark by which the Tyrian ships could be recognized. ¹ Similarly Qimchi: because when engaged in commerce merchants give security to one another (עורבין). ² Targ. ואף קפוטקאי i. e. Καππάδοκες LXX. φύλακες. The ואף shews that Jon. broke it up into גם מדים: Geiger Zsch. 1862, p. 58. ³ viz. Minith Jud. 11, 33 whence, says Qimchi, a fine kind of corn was obtained. Targ. בהיטי ריהוש, an obscure word: see Rashi, who also quotes another expl. from a Jerusalem targum. Rashi mentions the second opinion given above, as being that of a „midrash aggadah“, the grains, it was said, were so fine that they were sold by number: but he himself thinks the expression signifies prepared, dressed food. ⁴ most interpreters explain this word as denoting some sweet kind of balsam found about Jericho: and hence the name of that town, from ריה.

18. [חלבון] the name of a place¹: or יין is in st. abs. as ליל Is. 15, 1 so that the meaning is „wine white like milk“ — as is even indicated by the succeeding words.
19. [מאול] travel come, or are conducted: but others prefer spun, woven, comparing Ex. 35, 25 where for טוו the targ. has אולא².
- [נתנו] with dagesh, as Jud. 5, 7³: but Chajjug regards it as a contraction from נהננו — the subject being God who was the cause of what is described.
- [עשור] bright, shining: cf. Ij. 12, 5⁴ Cant. 5, 14.
20. [רכבה] inf., like יראה. „None of them have on sumptuous garments with the exception of the nobles when they ride in state“.
23. [בלמד] asyndeton, like Adam Sheth, 1 C. 1, 1: it is the name of a people: but there are some who treat it as an adj. in st. c. with כ (as Ij. 6, 7) from למד⁵, cf. כבר Ex. 4, 10.
24. [גלום] the upper garment: cf. the denominative, 2 K. 2, 8.
25. [שרותיק] from שר Nu. 24, 17 „were what thou looked to and hoped for“: others from the targ. (v. 11) render thy walls: but in my opinion it is a subst. signifying

¹ Aleppo. *Χελβών*. ² Tg. בשירין i. e. most probably with silk (Rashi שראין של מטהה) but Qimchi explains it in caravans and so accounts for the pu'al מאול viz. escorted. — LXX. *ἐξ Ἀσῆλ*. ³ Qimchi: with dagesh לתפארת הקריאה מפני ההפסק. ⁴ Compare Schultens' version „calamitati vilitas adest apud splendidam prosperitatem securi“, i. e. the splendour of prosperity despises the calamities of the unfortunate. ⁵ as Jos. Qimchi: Rashi follows targ. מדי. — LXX. *Χαμύαν*.

- thy caravans¹, cf. Gn. 37, 25 where for אורחה the targ. gives שירא.
32. [בניהם] = בקיניהם: without the suffix נִי cf. הִי 2, 10 הֵם indicating the 3^d. ps. pl. fem. Had the root been נוּהָ 7, 11, the ה would have had gamess or ssere.
- הַמָּה [כדומה] cut off, cf. פִּ. 94, 17: כ is superfluous².
34. [נשברת] acc. to some = נִשְׁבַּרְתָּ, cf. Gn. 20, 16: „at the time that thou art broken“.
- XXVIII. 3. [דניאל] named because he was a contemporary.
- [עממוך] acc. to some, as Lam. 4, 1 „were not obscure — hidden from thee“³: or as others think from עַם, „with thee there was nothing hidden — thou knewest all“.
9. [מהללך] from הָלַל (to slay)⁴, or as Lev. 22, 32 (to profane).
12. [תכנית] like גִּפְרִית, Dt. 29, 22, cf. Ex. 5, 18, e. 33, 20 etc. It means „sealing up and perfecting the measure (of thy wisdom honour etc.)“⁵.
13. [מסבתך] from the same root as מְשׁוּבָה Pr. 15, 19⁶.
- [תפוך] Some explain this to mean הַבְּטָן, as in the prayer where God is said to have created in man cavities

¹ He means to say that the ships came by convoys: cf. Qi. בלומר רבות ביהר שירא. For the rendering walls, cf. Jer. 5, 10, and see Röd. thes. 1383f. ² similarly Qimchi: or we may treat it as a subst. with כ intensivum (Gesén.) but Ew. compares 19, 10: cf. targ. ליה דרמי לה. ³ as targ. כל רז לא יתנסא ממך: cf. Dan. 4, 6. ⁴ so targ. Ra. Qi. Ew. ⁵ Qimchi משלים התכנית כי כלו שלם בכ. ⁶ i. e. „even the wall round thy garden was of costly stones“: so Qimchi, who compares also Is. 5, 5. In this case its root will be שוּך: but others derive it from סָכַך to cover: see Ew.

and passages: the sense of the passage is as follows: — Do not stand aloof in awe before the king of Ssôr: he is not God as he imagines: he is a man created like other men with a body limited by physical conditions ¹. Or the words may refer to musical instruments — because people were occupied in Ssôr with cymbals and the pipe — as though God had first made these for their enjoyment, and the use of them had not been known before Ssor was built ².

14. [מטשה] an adj. in st. c. and therefore with pathach: מטשה is a subst. like שוטט Josh. 23, 13 from סך Dan. 10, 3: the sense is thus anointed with oil.

¹ The allusion is to the daily prayer of the Jews (Buxt. lex. 766): — „Blessed be thou, o Lord our God king of the world, who hast formed man in wisdom and created in him cavities and passages innumerable: manifest and known is it before the throne of thy glory that if one of these be opened or closed, it is impossible for him to continue or stand before thee even for a single hour.“ The cavities are organs such as the heart &c., and the passages allude to the nose, mouth &c.: the meaning is that the human body is of exceedingly complex structure, and that the continuance of life is most precarious, depending as it does upon the unimpeded action of such countless organs, any one of which if injured might occasion death. The words of Ezeqiel were already similarly interpreted by the targum: — But thou hast not considered thy body that is composed of cavities and passages, which are thy necessity and without which it were impossible for thee to continue: from the day when thou wast first created they have been established with thee. ² ביום וגו' will mean then „already when thou wast founded they had been long established in use“. Cf. Qimchi: as though in the day that thou wast created instruments like these were made for thee.

Others derive סוּכָּךְ from סֹכֵךְ Ex. 25, 20, and do not consider מִמִּשְׁחָה to be in st. c.¹: but the former explanation is the right one.

[וַנְּתַחֲךָ] „And I made thee (as though) thou hadst been in the mountain of God's sanctuary (i. e. either Ssion or Sinai), and as though thou hadst walked in the midst of fiery stones (like the angels)“.

16. [וַאֲבֹדֶךָ] imp. pi'el, the א of the tense quiescing in the qamesh of ו which is not here the ו conv. impf., since the uncontracted form would have been וַאֲבֹדֶךָ with pathach, as 2 S. 1, 10 — the sense of the preceding words shewing when the action is in past time. Others think the א which appears belongs to the tense and that it is the א of the root which is deficient: they therefore give to the tense-characteristic the vowel which belongs properly to the first radical — וַאֲבֹדֶךָ becoming וַאֲבֹדֶךָ just as מִאֲלֹפִי becomes מִלִּפְנֵי Ij. 35, 11. Others again regard it as hif'il, with dagesh in ב to indicate that the first radical has been dropped. cf. Nu. 21, 30: if formed regularly from the root it ought to have been וַאֲבֹדֶךָ.

17. [רָאֵה] inf. for רֵאֵה — the final ה being paragogic. Comp. Nah. 3, 6.

23. [נִפְלַל] from פִּלַּל Ex. 21, 22, חָלַל being adj. for subst., or a subst. formed like שָׁלַל „and they will judge anticipate slaughter in the midst of her“. Others treat נִפְלַל as pi'el from נִפַּל², like אִמְלַל: cf. 6, 7. 30, 4.

¹ „cf. 12, 24 Is. 10, 6 Dan. 1, 11: the first expl. is also that of R. Jonah“ (Qimchi). Raschi compares aram. מִשְׁחָה. ² So Qimchi: but Rashi compares Gn. 48, 11 explaining thus: — יִדְוֹנוּ עִצְמָם לְהִיּוֹת הַלְלִים בְּתוֹכָהּ i. e. they will confidently expect themselves to be slain in her.

24. [ממאיר] cf. Lev. 13, 51 f. 14, 44.

XXIX. 3. [עשיתיני] „I have made myself“: or „I have made the river for myself“.

7. [תרזין] nif'al from רציץ Is. 42, 3: for the form cf. Is. 24, 3.

[העמדה] acc. to some, for המעדה or, because they were obliged to stand¹ upon their own loins when their support was broken.

18. [ושכר וגו'] because when the army of Nebukhadnessar had taken Ssôr, the sea rose upon the city and overwhelmed it.

XXX. 4. [ובאה] as Lev. 22, 13 with tone on ultima. [חלחלה] from חול cf. צפצפה 17, 5.

5. [ובני וגו'] the nations in alliance with Misraim².

9. [צים] great ships, as Nu. 24, 24.

[בטה] i. e. Kush which was living without suspicion³: or it may refer to the messengers who should alarm Kush without trouble or difficulty: in the latter case cf. for the sense Is. 30, 32.

16. [צרי יומם] i. e. enemies will destroy Nôph by day⁴: it will not be captured in the night, or through a secret conspiracy. But Chajjug explains it from צר Is. 5, 30.

¹ So Rashi in almost the same words: the targ. appears to have understood the passage similarly ולא תהי לרזין ולא תהי לרזין i. e. thou shalt no longer be a support to them: thou shalt make it necessary for all their own resources to be utilized (shalt make their own loins stand for them). ² They did not belong to Egypt, but being in alliance with them would fall when they fell. ³ targ. בוש דשריא לרוחצין. ⁴ the force of יומם seems better expressed by Rashi יום יום (Jon. בעלי דבבו יקפונה יום יום).

17. [תלכנה] alluding either to the maidens, or to her daughters v. 18¹, i. e. the cities of the open country around, Est. 9, 19. (v. 18, like Nu. 21, 25 etc.)
 21. [להוקה] = להוק בה, the verb being intrans.: cf. 17, 14.

XXXI. 2. [אל מי וגו'] i. e. There is no ground for surprise at what is about to happen to thee: for was not Asshur greater than thou art? [yet he fell], and thou art like him in his exaltation.

[חרש] a wood: see targ. 1 S. 23, 18. מצל is from צלל cf. Gn. 19, 8. formed like מצר מסב 1 K. 6, 29 Ps. 118, 5. The meaning is a wood with many trees in it, and so shady. Others derive מצל from the other sense of צלל², of the rustling of the branches: see Zekh. 14, 20.

4. [תעלותיה] with qamess under ע unchanged in st. c. before a pronominal suffix: so before a following subst. Is. 7, 3. For the form, cf. תלאה.

5. [גבהא] with א for ה of the fem.: cf. Ru. 1, 20.

[סרעפותיו] and [סעפותיו] two subst. Some explain similarly as distinct שרשרות and שרשות Ex. 28, 22. 14, although the former word must have been formed by a reduplication of the middle radical like מחספס Ex. 16, 14 with the final radical dropped after it, as in קנין בנין, and similarly הגגי³ ψ. 5, 2. 39, 4 from הגה.

¹ where Qimchi explains יושבי הכפרים ² The words of Ennius (Ann. 196) will explain the sense: omne sonabat Arbustum fremitu silvai frondosai. ³ which however ought probably to be derived from הגג a collateral form of הגה: Ibn 'Ezra indeed compares for the reduplication of the middle radical ונונים, but there, as the parallel instances shew (Ew. 163e), the second נ is a formative letter and quite unconnected with the radical נ.

16. [ממים וגו] i. e. „when it sent out its branches, they reached further than the waters which nourished it“, or, as others prefer connecting שלחו with שלהיך Cant. 4, 13 „on account of the waters which ran through the enclosure in which it grew“.
7. [וייף] the first י with chireq: this verb is weak at both ends (יפה)¹.
9. [ויקנאוהו] the suffix for בו. When the verb is found with ל it means for, as Zekh. 8, 2 Num. 11, 29.
10. [גבהה] for so God speaks in the 2^d ps.: he then immediately afterwards employs the 3^d צמררו, as is customary when the person addressed is not present². Or perhaps גבהה is addressed to Egypt, „thou art tall in stature like one whose heart is high, and who has raised his crown to the clouds“.
11. [ואתנהו] fut. for past, and so יעשה.
14. [אליהם] as Is. 1, 29.
15. [האבלתי] i. e. I have made Lebânôn mourn for him. and covered³ the deep with sackcloth that it might not be seen, and held back its rivers⁴: or האבלתי is to be joined with תהום — I have made it black and covered it because of him⁵. Others render: — I have made (people) mourn for him, because of old

¹ Qimchi: — „The first י is servile, the second radical: אִיפָה, אִיפָה or, without ה, אִיפָה, אִיפָה. Ben-Naftâli points אִיפָה: Ben 'Asher אִיפָה: in some edd. I have found (as Ben 'Asher's reading) אִיפָה which is best, because the word is analogous to אִיפָה from אִיפָה. ² or as Qimchi explains אִיפָה. ³ acc. to Qi.: „made it put on sackcloth“. ⁴ so that the tree was dried up and withered: cf. v. 4. ⁵ As though the sea which had formerly nourished it v. 4 mourned when it was cut down: the hif'il implies that its waters (החלשתי את) כלומר החלשתי את) were forcibly withheld.

- I let the deep cover it: i. e. once I gave it many waters, but now I have withheld them: or תהום is used parabolically of the people who came upon Egypt and destroyed it (made the deep cover it).
- [עלפה] formed like תפתה Is. 30, 33, from עלף 'Am. 8, 13. 17. [ישבו] the relative omitted, „who dwell“.
- XXXII. 5. [רמות] from רום Ex. 16, 20, as is proved by the qames (although it is in st. c.) which points to an original ו. The termination ות — must not mislead us: for it is found with roots which have no weak letter, as 24, 26.
2. [ותגה] gal: cf. ψ. 22, 10. Others treat it as intrans. (= ותצא), or as hif'il like Ij. 40, 23. The meaning is = „to ebb and flow“.
6. [צפתך] from צוף¹ La. 3, 54, 2 K. 6, 6, the ו being concealed: but others derive it from צפה, (of the form אלה במה) „the land which thou lookest to in trust and confidence“, in allusion to its fortified cities: and others lastly explain it from the talmudic צפה, a flat pan.
7. [בכבותך] i. e. בכבותי אותך.
10. [בעופפי] as in hif. Pr. 23, 5 from עוף „when I make it flash before them“².

¹ i. e. The land which thou swammest upon (when the Nile overflows it): or, which the waters of the Nile swim upon (Rashi and Jos. Qimchi): this land will now be deluged even as high as the hills, not with fertilizing waters but with the blood of its own inhabitants. ² Qimchi's note is worth translating: „when I make it glance or flash before them in order to terrify them and let them know that by it they will be slain: עוף signifies to be bright or to lighten as Ij. 11, 17. Or it may be rendered, „when I swing it before them“, for the idea of rapid motion תנועה is akin to that of a glancing light העיפה, and

16. [תקוננה] with sere to indicate that the 2^d נ of the root is deficient being absorbed by the dagesh: cf. *ψ.* 71, 23 *Gn.* 4, 23.
18. [הורידהו] i. e. prophesy that it will be brought down: but others explain it as *Jud.* 11, 37, weep over it.
19. [נעמת] in meaning like *אֵל מִי דְמִית* 31, 2¹ i. e. that he enjoys but little נעם: — „thou art no more favoured than any of those have been“.
- [והשכבה] inf. like *רדה*, because there is no instance recorded of imper. hof'al. Yet it may perhaps be imper. doing duty for impf. (as *Dt.* 32, 50): for no one of his own free will without external compulsion „goes down and dwells in the grave“: with this explanation therefore, though not otherwise, the word will bear to be taken as imper. hof'al.
20. [משכו] imper.: cf. *Jer.* 2, 12.
21. [לו] because of him: inasmuch as *ירדו שכבו* are in the 3^d person.
26. [מחוללי] from *חלל*: for the form, cf. *Cant.* 3, 8.
27. [ולא וגו'] Some interpret *נפלים* like *נפילים* *Gn.* 6, 4 *Num.* 13, 33 and *הר נופל* *Ij.* 14, 18, as = great and tall: the meaning will then be „the Egyptians will not be on an equality with the heroes who are higher than the uncircumcised nations described above — heroes who had been buried in all their armour (acc. to the practice customary in the case of kings, and

our rabbins of blessed memory say Men do not burn *צרי* in their lamps because it is *עף* i. e. emits an unsteady and flickering light“. ¹ *Qimchi* „Thou thinkest to enjoy happiness and beauty: but did not all these nations expect to maintain their power and perfection for ever? yet they have descended from their proud enimence, and dost thou think to stand unshaken?“

intended to denote that they had died in full possession of their power) and the punishment for whose misdeeds (the terror they occasioned during life) had not been visited on their heads, but rested upon their bones — the Egyptians' death will not be like theirs, they will perish miserably with the uncircumcised at the edge of the sword“. Others understand נופלים in its ordinary sense „who had fallen so as to be no longer reckoned with the uncircumcised —“: and others refer it the Egyptians themselves who would be inferior to the uncircumcised i. e. to the heroes who were buried with their swords¹.

30. צידוני = צידונים: cf. *ψ.* 144, 2.

מגבורתם] with omission of the dagesh, which usually represents the ך of מן: cf. *Jud.* 8, 2 *Jon.* 4, 11 c. 33, 2.

XXXIII. 5. ולא נודר] perf., with qamesh on account of the pause.

12. פשע] must be inf., as *Ex.* 21, 8.

חטאת] in pronunciation *ח* quiesces: as written the word exhibits a mixed form (as though the verb were both

¹ Qimchi explains thus: — They will be with those slain by the sword, not with the heroes who succumbed to a peaceful and natural death and who belonged to the number of the uncircumcised that died surrounded by all the insignia of authority: no, their own bones will be broken in punishment for the violence they have done, and for the terror they caused in the world: or נ' may be regarded as equivalent to פחותים as *Ij.* 12, 3: — They will not lie with the heroes, being inferior to the uncircumcised who etc. This last view is identical with the third in the text; and also with that of Rashi, — ג' and ע' denoting the same persons שמתו עצמן מיתה ויהי וג' refers then to the subject of ישכבו, not as in the first expl. above to את גבורים.

- ל"א and ל"ה), or א is in the place of ו, or ת is paragogic¹, as in יכולת — the verb being ל"א.
30. [חד] an aram. word (= heb. אחד).
31. [עגבים] as v. 32 mockings², from the same root as עגב. Others interpret it as 23, 16 „treating the words of God as lovesongs“.
- XXXIV. 4. [נחלות] like Jer. 30, 12 of sickness of heart as 'Am. 6, 6: but החולה refers to sickness of body. Others derive the latter word from חיל, as Jer. 4, 31.
8. [אותם] i. e. themselves.
12. [היהתי] to be taken closely with נפרשות „in the day when the herd is scattered among his sheep“ — the suffix being sing. on account of קדרי preceding. Or it may be taken thus: — „in the day when the shepherd is in the midst of his sheep that are scattered“.
16. [אשמיד] i. e. I will reduce the strength of the more vigorous sheep, so that they may not feed upon the pasture to the disadvantage of the rest.
20. [בריה] an adj. like בריא Jud. 3, 17³ — either the roots being different [but having the same meaning] or י standing in place of א. Others render choice, select: cf. 1 S. 17, 8.
26. [נתתי] „I will increase them (as 37, 26), and bestow a blessing⁴ around my hill“: or „I will make them a blessing, and they shall be round about my hill“.

¹ For such a contraction as is involved in the transition from הנצאת to הנצא, we might compare ראש for ראש (a segolate form as the pl. shews) וצאת i. e. וצאת.

² so Qi. Ra: cf. Jon. targ. תולעבא, in 32 מומר אבובין — by which latter word he usually renders עגב. ³ so Qi., quoting the targ. as giving the sense: — בין גבר עתיר ⁴ so Qimchi, who compares Gn. 12, 2.

29. [אסופי] from אסף Gn. 25, 8 etc. „carried off by famine“, cf. Is. 5, 13. Others think it is an adj. from סוף Jer. 8, 13 with א prefixed.

31. [טרעית] formed like משכית Lev. 26, 1 with י instead of ה of the root.

XXXV. 10. [שם היה] God heard thy words, or the words of 'Edóm, although he dwelt far off in the land of Judah and Israel¹.

12. [נאצותיך] sg. נאצָה like חרבה of the form בקשה בלהה.

14. [כשמה] „when the inhabitants of the land of Israel rejoice I will make desolation“, or „in order that they may rejoice“, etc.

XXXVI. 3. [שמות ושאר] must be substantives on account of the termination ות — which as *ψ.* 77, 10 is appended to a verb ע"ע, so that the sense is „because ye are (in) desolation and want — 2“.

[והעלו] nif°al, as the ssere shews, but a rare form, inasmuch as if it were the regular impf. from a verb לה, the ע ought to be pointed with qames. It may however perhaps be qal, with ssere for chireq (which is ordinarily found, as in חבנו etc.), just as in תעלו we find pathach for chireq. It is no objection against this to urge that he does not say והעלו (like אעלה etc.): for the ssere is occasioned by the influence of ׀ in front of it, whereas in the latter case segol appears because of ׀.

¹ Qimchi גמולם בראשם cf. targ. וקדם ״ גליין מחשבות ליבא. ² Qimchi treats שמות as an inf., quoting, besides *ψ.* 77, 10, *ψ.* 77, 11: he also regards both verbs as transitive comparing Is. 42, 14 and explaining the passage with the targ., of the nations round about which sought to destroy Israel and swallow it up. Cf. his note on Is.

5. [בלא] א for ה: some explain in the same way Jer. 46, 20. At first the mappiq was dropped and ה left as Num. 32, 42 Is. 21, 2: then as there was no difference in pronunciation between ה and quiescent א, the latter was substituted for it even in writing — as is frequently the case with ה when it becomes quiescent. It is possible however that א may here stand for ה of the fem.: comp. [Jer. 6, 6]

11. [והטיבותי] a mixed form — partly from יטב, partly from טיב.

[מראשותיכם] in the sg. ראשה like קיטת שיבה: or as others think ראשית (with chireq for ssere) of the form תחתית The plural ought then to be strictly ראשיות (cf. ψ. 139, 15 etc.) like עבריות, but as in the masc. they sometimes dropped the י, saying עברים for עבריים, so, according to this opinion, the same contraction has here taken place in the pl. fem. ראשית standing for ראשיות, although the word is neither a patronymic nor a gentile name.

35. [הלוא] fem.: in masc. הלוא and הלוא Gn. 24, 65 Zekh. 2, 8 — the latter also fem. 2 K. 4, 25: all these forms with ל denote that which is remote from the speaker (ille).

[והחרבות] with ה — unnecessarily, because it is the fem. pl. of an adj.¹: cf. in a verb Ruth 2, 2. Chajjug thinks that it points to an original cholem and that the sg. is חורב (milra') or חורבה like שומטה Is. 54, 1: but even then it is anomalous.

XXXVII. 6. [קרום]² as in talm. „if the skin of the brain be punctured“.

¹ חורב Jer. 33, 10, fem. חרבה Neh. 2, 17. Cf. Ew. 68 b.

² so Qimchi.

7. ותקרבנה] properly [ותקרבו] cf. Jer. 49, 11.
9. נפה] from נפה: cf. Gn. 2, 7.
12. [הנה וגו'] intended to symbolize the exile, the whole being seen by the prophet in a vision by night. So in the description of the building of the temple he says (40, 1) „the hand of Jahveh was upon me“, which he immediately interprets by adding (v. 2) „he brought me to it in a vision“.
13. [כפתחי] cf. Lev. 26, 26.
17. [קרב] imp. pi'el: cf. ψ. 55, 10 Ij. 36, 2 and in the pl. Is. 41, 21.
- והיו לאחדים] „take both of them in one of thy hands“, or as others prefer „they shall become in thy hand a single stick“, — as a sign.
- XXXVIII. 4. [שובבתיך וגו'] i. e. I will put a perverse spirit in thy heart¹.
7. [למשמר] thou shalt become their head so that they will guard thee: cf. 1 S. 22, 23 „thou art an object of jealous care to me“.
8. [משובבת] passive as מקבצת shews; but had it been the active part., the form would have been the same: see Is. 51, 9.
13. [כפירה] metaphorically of the nobles²: or, as I should prefer to explain it, her villages, like כפרים Cant. 7, 12: compare הציר Is. 35, 7 [34, 13] with הצר Jer. 32, 8.
9. [כשוואה] like the roaring of the sea ψ. 65, 8, or like a whirlwind.

¹ Rashi compares Is. 57, 17: I will make thee obstinate and perverse: he says anyone הולך בשרירות לבו is called שׁוֹבֵב. ² so targ. and Qimchi „because the כפיר is king over all the other animals“.

13. הלשלה] The ה is answered by לשאת כסף, although there are others who think its influence extends over both לשאת and לקחת, the sentence being incomplete: — „If it is to acquire great spoil that thou art come (then thou mayest get it to thy heart's desire)“.
- XXXIX. 2. שובבתיך] as above 38, 4: ששאתו i. e. I will make you into six nations, those viz. mentioned at the beginning (38, 1. 5f) Persia Kush Phut Gomer Togarmah and Gog with his people¹. Others explain ש from שבבים² Hos. 8, 6: I will break thee into small pieces, assigning a corresponding meaning to ששאתיך viz. I will cut thee off, in acc. with the context.
4. עיט] like עוף, the name of the genus, צפור being that of a species, denoting a bird of small size.
7. אהל] with pathach, because it means to profane: but with qamesh Josh. 3, 7 in the sense of beginning.
9. מקל] in st. c. although with ssere: cf. Jer. 48, 17.
11. הוסיטו] i. e. „men will be stopped from passing by on account of the uncleanness“, or „because of the number of the slain“; others explain „it will stop the nostrils of those that pass by, because the stench of the dead bodies will come up into their faces“³.

¹ Qimchi: — It is from ששה and means that only the sixth part of their host will be left: others from the context interpret cut off or devastate. Jos. Qimchi explained it „I will judge them with six judgements“, from 38, 22 where six are enumerated - LXX. καθοδηγήσω, targ. ואספינך (Qi.) אטעינך. Rashi says it is equivalent to עמי השאתיך על עמי comparing ψ. 89, 23: „I will cause thee to exact usury from my people — to oppress them“. ² Qimchi assigns the latter signification in both places „I will break thy heart so that thou shalt have a keen desire to come out against the land of Israel“. ³ Qimchi takes it in a causative sense „will make them stop their nostrils“ (ה פועל יוצא לשלישי).

14. **יבדילו עוברים** is subject, and **אנשי ת'** object **מקברים** is causative and the **את** which follows it is pleonastic. „Those that pass through will hire men whose business it shall be to bury the bones of the slain, in order that those who are clean may not be defiled when they pass through: and they themselves too (הע' if they see a bone will set up a mark by it until the men appointed come and bury it“. Others think **עוברים** to be object, — the **אנשי ת'** compelling them to bury the corpses that were left and to set up a mark by a bone till they came to bury it themselves. Others again render **יבדילו** „separated those that passed through from the unclean“¹.

26. **נשו** from **נשא**: cf. *ψ.* 32, 1 Jer. 10, 5.

XL. 4. **הראותכה**] cf. Ex. 15, 11.

15. **האיתון**] such was its name: but others explain „the gate of entrance“, from **אתה** Is. 21, 12.

על לפני with **ל** added, although **על לפני** or **לפני** alone would have been sufficient: cf. 21, 20.

19. **תחתונה**] the final **ה** is paragogic, **שער** being masc.: the tone is consequently on the penultima².

¹ The passage is thus explained by Qimchi: — The house of Israel (v. 12) will set apart men who will go constantly through the land in search of the corpses to bury them: these men with the assistance of the travellers passing by (**את הע'**) will bury those that are left. The latter as they go through the land (**ועברו** v. 15) will if they see a corpse set a mark by it in order that the **אנשי ת'** may see it, and carry it to the valley of Hamón Gog to be buried there with the rest. — Thus while Mosheh considers **עוברים** and **את הע'** to refer to the same persons, Qimchi taking **את** = with makes them refer to different persons. ² Comp. what he says on 21, 31: the same remark is made by Qimchi.

26. ומעלותו ש' עולותיו] as though he had said 'עולותיו ש' .
42. אליהם ויניהו] the ו is added ¹, but others connect אליהם with the preceding words: the first explanation is however better because the division made by the accents is of importance: and if we make the sentence begin with ויניהו, it is not stated where they place them, for בם is closely connected with הכלים and it is on this account that it is placed between העולה and הובח .
- XLI. 7. [נסבה] nif'al: if regular it would have been נסבה: cf. Is. 19, 3 Gn. 11, 7 Ij. 10, 1. Others think it = לקחה from נסב, as in aram.
8. [אמנת אצילה] i. e. cubits reaching in length as far as the knuckles ².
7. [תיכונה] the middle, from תוך Num. 35, 5 formed like ראשונה by the addition of ונה: this remark I have not seen in any previous writer.
11. [מנה] said by R. Jonah to be a subst.: cf. Mal. 1, 11.
16. [שחיה] acc. to some for השיה Is. 52, 10 „wood with the bark stripped off“: or, from the context, „planks ³ of wood“.
17. [מעל] the entrance, as in targ. for מבוט .
21. [מוחת] st. c.; cf. Is. 14, 6.
25. [עב עץ] i. e. עבה עץ: in the same way the adj. is put first ψ. 89, 51. Or it may be a subst. ⁴ in st. c. although pointed with qames: it will then mean a beam, as v. 26.

¹ Cf. 44, 10 Gn. 22, 4 (Qimchi). ² cf. 13, 18 Jer. 38, 12. ³ so Jon. ניסרין whom Qimchi and Rashi follow. ⁴ as 1 Ki. 7, 6 quoted by Qimchi. Similarly targ. Ges.

XLII. 5. [ויכלו] the ו arises from cholem: for the word is from אכל, signifying to take away¹.

12. [הגינה] straight, like הגון in the talmud²: it is adj. to דרך.

XLIII. 2. [האירה] intrans.: cf. Ex. 14, 10.

6. [מדבר] with dagesh to indicate the loss of ה of hitp.

17. [מעלותהו] ordinarily תיו —: but the י is omitted as 16, 52 Dt. 28, 59.

20. [כפר] to purify cleanse, as Dt. 32, 43³.

XLIV. 7. [לחללו] the suffix added, as Ex. 2, 6.

9. [ערל] from ערל cf. Is. 1, 4. Another form of the st. c. may be seen Ex. 6, 12, 4, 10.

[לכל] ל as 1 C. 3, 2.

10. [הלוים] i. e. priests: but because he removes them from serving him in the sanctuary, they are called sons of Levi, i. e. of the tribe of Levi, but not priests (a term implying actual service): the expression הלוים v. 15 indicates that every priest was of the tribe of Levi.

18. [ביע] „in the place where they sweat“⁴: or „they will not gird themselves so as to bring on sweating“

¹ i. e. the columns took away from them, occupied a portion of the space they would otherwise have filled. Targ. נסיבין LXX. εἰσέλαστο. Qimchi תפשישה, comparing for the sense of אכל a talmudic expression כמה לוחות אוכלות ששה בארון ששה. How many tables are there in the ark? Six. More may be seen in Buxtorf, lexic. chald. p. 83 who adds אכילת הגפן i. e. the space occupied by the vine, — the space over which its tendrils extend. ² see Levy, s. v. ³ with an acc. of the thing purified: see Ges. 707a. Thé targ. alters the const. ותכפר עלוהי. ⁴ במקום שמויעין Sebach. 18 b. i. e. not upon their loins but upon their heart (Jon.)

It is from יוע¹ — the root of יועת Gn. 3, 19 (cf. צאת c. 4, 12) where ssere is retained in st. c. under י on account of the ץ. Others think the words quoted are from צוא יוע because they are pointed with ssere, and not shwa' as would otherwise be the case: see ψ. 33, 11. Jer. 51, 39 etc.: יוע would then be one of those forms in which the middle letter has been thrown to the commencement².

יִקְרְשׁוּ] as Dt. 22, 9³; or „they will not force the people to sanctify themselves on account of their garments: for there might chance to be iniquity in them.

20. כִּסְמָם] acc. to some, = כִּסְמָם „they will grow hair in moderate amount⁴“: but others explain „make their hair like כִּסְמָה which rises straight out of the ground“, i. e. cut it straight with razors.

21. בְּבוֹאֵם] They will drink no wine because it is their duty to enter into the inner court.

22. אֵלְמָנָה] „the widow of a priest“, in st. abs. before the following כֹּהֵן: others explain מִכֹּהֵן partitively „some of the priests may take a widow“, as for instance an ordinary priest⁵.

¹ like נגע, with qames on account of the pause (Qimchi). ² Cf. on Jer. 18, 19. ³ where Onq. חִסְמָם cf. Is. 65, 5 — their contact with the people would render the latter קְרוֹשִׁים 1 S. 21, 6. ⁴ Apparently his meaning is the same as that of Ra. when he says the hair will be neither entirely shaved off nor allowed to be too long אֵלְמָנָה בְּמַד שׁוֹה: cf. Qi. יִשׁוּ אֶת הַגְּלוּחַ. ⁵ Comp. Qimchi: — If these words are intended to apply to every priest, it is in order to increase the holiness in future times: they then state that the widow of a high-priest or even of an ordinary priest may be taken to wife by any other priest. But if they are spoken of the high-priest, we must explain מִכֹּהֵן as = מִקְצַת כֹּהֲנִים „some

24. [משפט] acc. to some, inf.: cf. Nu. 10, 2.

31. [נבלה וטרפה] some think the necessity of warning the priests against the נבלה arose from the fact that the מליקה (see Lev. 1, 15. 5, 8) was left to them, and that they might hence be led to imagine that the former was theirs likewise¹. Others explain נ' to mean fruit that falls of its own accord, and טרפה fruit that has been pecked by birds, or flesh torn by animals as the dog or the cat: others again think this injunction added because if they ate they would transgress two prohibitions²: but it is best to suppose simply that if they ate of such things they could not serve in the sanctuary because their body would be unclean within.

XLV. 9. [גרושותיכם] subst., alluding to the oppression and hard burdens³ which they thrust upon them: but in my opinion it must be explained from the phrase מגרש העיר v. 2 etc. as though he said „See I have given suburbs to you, ye princes, and the possession of the city, (as he has explained above v. 7) and it is your place to separate them from the possession of my people.“

12. [המנה] like מנין, the amount, which is to be of 60 sheqels and is handed to them for distribution into the 4 parts named, 25, 20, 10 and 5.

15. [משקה] the pasture of Israel.

of the priests may take a widow“, as is done by our teachers and Jonathan, שאר כהניא יסבון. — The latter interpr. is also adopted by Rashi and is that which the accents favour.

¹ cf. Lev. 22, 8. The first expl. in the text, acc. to Qimchi, was given by the rabbins. ² Lev. 22, 8. ³ Qimchi: סלקו מעליהם המסים שאתם גורשים ומטילים עליהם ויונתן הרגם סליקו תקלתכון.

21. [שבועות] some think וַת — to be added, as 36, 3: but it may be that he uses the pl. in a pregnant sense, contemplating the weeks in one year after another¹. Comp. המימים 46, 6 i. e. the heifers on the first day of the successive months are to be unblemished, and יצאו 46, 10 of the successive princes. Others however explain 46, 6 as = פרים מהמימים: cf. 'Ez. 8, 17.

XLVI. 9. [נבחו] with chireq, cf. Ij. 20, 29. 15, 33.

14. [לרם] to mix², cf. Cant 5, 2.

17. [שבת] הַ for הֵ (Lev. 22, 13 with tone in like manner on the ultima): so Is. 60, 18 Lev. 26, 34.

19. [הלשבות] with art. in st. c. cf. Josh. 3, 14: so before a pronom. suffix, as Lev. 27, 23³.

22. [קטורות] an aram. word = קשורות.

23. [מבשלות] the name of the pots, a subst. formed like the partic.: cf. Is. 23, 18.⁴ עשוי is for עשויה: or it is in the place of עשוי מבשלות (made into boiling places).

XLVII. 2. [נפכים] i. e. flowing out by drops, like oil out of a flask⁵.

3. [אפסים] with א prefixed as Ex. 1, 16, from פס Dau. 5, 5: the meaning is „a small quantity of water, as much as will fill the palm of one's hand“⁶.

¹ Qimchi says that שבועות is equivalent to שבועת just as לעמית 45, 7 is equivalent to לעמת 48, 21: and so it was understood by the targum. ² sc. with oil, see Lev. 2, 5: so targ. לערבא: the word properly means to drop. ³ Ew. 290 d. ⁴ Cf. Qimchi „a subst. denoting boiling-places, formed like מקטורות 2 Chr. 30, 14“: targ. אחר לבשלא עביר. ⁵ Ra. רחבים כרוחב פי הפך. ⁶ targ. מי קרסולין i. e. reaching up to the ankles: so Qimchi.

5. [שהו] a subst. formed like אהו Gn. 41, 2 from שהה Is. 25, 11. The sense is „water which cannot be crossed except by swimming“.
6. [בשובני] like בשובי, for the pronoun denotes the subject: comp. on the contrary Nu. 22, 13 לתתי where it denotes the object.
7. [המים] i. e. the waters of the sea will be sweetened by the stream flowing into them.
9. [נהלים] either of the two streams — the dual as Pr. 28, 18. יהיה means „will be healthy and vigorous“.
11. [גבאיו] Is. 30, 14: the marshes and pools will not be sweetened because the salt obtained from them is indispensable¹. The ו in ולא as 40, 42.
13. [גה] = גיא Zekh. 14, 4 — ה representing either the י or the א of גיא Dt. 3, 29: when י became quiescent as well as א one of these letters was dropped, and the other changed into ה to correspond with the pronunciation.²
- [יחסך] imp. hif. „let the boundary be extended beyond its former limits, and divided into portions“.
- XLVIII. 11. [המקדש] instead of the pl., as often: or perhaps it may be taken thus: — For the priests

¹ So Qimchi: — The water in them will be required for the sake of its salt התבשילים Cf. Jon. למחפורין דמלה יהון. ² Qimchi explains גה as standing for גה (targ. דין), in accordance with the Atbach (ט being substituted for א, ה for ב, and so on: — compare the Atbash, where ת takes the place of א. as Jer 51, 1, לב קמי = (כשדים): Rashi agrees with him, but mentions in addition the expl. given in the text.

that are of the sons of Ssadoq shall be reserved the place of the תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ v. 10. which is consecrated. ¹ 35.]מיום from that day and onwards its name will be „Jahveh shammah“, like the name of the king „Jahveh ssidqénu“, Jer. 23, 6.

¹ Cf. Qimchi: — The priests shall have החֶלֶק הַזֶּה הַמְּקוֹדֵשׁ. The other view is that of Jon. and Rashi.

ADDENDA.

Jer. 18, 19: cf. on Ez. 44, 18.

23, 6: he apparently means that there would be a danger of confusing יְקָרָאִי with יְקָרָאִי in pronunciation and that this is avoided by the punctuation יְקָרָאִי.

31, 19: similarly Hitzig; but there are others, as Qimchi and Ew., who understand שׁוּבִי in the opposite sense, cf. Jon. כִּד אֲנַחְנָא תִּיבִין לְאַוּרִיתָא.

30, 16 note: I have quoted Ges. although his expl. of the impff. by means of an extension of the principle of the part. in aram. appears very doubtful. There are numerous instances in which a weak verb borrows (so to speak) some of its forms from an allied root belonging to a class other than its own: the cases which perplex us are those in which the borrowed form seems to have an entirely distinct signification. They may perhaps be explained as being cases of accidental coincidences (such as are found in other languages), which find their real justification in the wider principle alluded to above. Others however resort to emendation: comp. Merx Hiob p. LIX.

44, 19: the technical expression employed when a word is used in two opposite significations is עַל דְּרַךְ כְּנֻי or על דרך לשון כנוי Ibn 'Ezra on Ij. 1, 5.

48, 19: cf. on Ez. 21, 31. 40, 19.

49, 10: cf. on 2, 25 and Geiger, Urschr. p. 482.

- 50, 29: by correcting והוא the sense becomes clear: there is no antithesis intended: רבים is a trans. adj. (= shooters), cf. on 23, 24.
- Ez. 2, 6 note 2: add Precisely the same principle recurs in arabic: with ψ . 140, 9 compare Qor. 7, 71. 8, 48. 11, 67. 12, 5 etc. where و would in English be rendered idiomatically by lest.
- 5, 7 Böttcher's ingenious emendation (neue exeg.-kr. Aehrenlese, ad loc.) alluded to is המרכם: he compares v. 6. 20, 13 Ex. 23, 21 and להפרכם Lev. 26, 15.
- 12, 19: targ. תצדי, and so Qim. Ew.
- 12, 25: Qimchi לשון נקבה על הגורה כי הדבר ההוא גורה נגורת מאל.
- 14, 4: Qimchi מתחלפות אה"י כי אותיות אה"י מתחלפות אה"י.
- 20, 5: cf. note on 8, 6. 21, 12: See Nutt's Chaj. p. 104.
- 21, 17: p. 48 l. 2, om. " , and place it after sword. l. 3.
- 21, 20 note 4: the concluding words of Rashi's note recognize the difficulty, and exemplify the method we have often seen Mosheh resort to in order to solve similar ones elsewhere: ואין לו דמיון אלא פתרונו לפי עניינו.
- 27, 25: מתרגמו the suffix refers to the preceding ה': „from the word used in targ. for חומה“.
- 31, 5: he means to derive שרשרות as well as שרשות from שרש, possibly as that which held the breastplate in its place as a tree is held by its roots: cf. Rashi's note on Ex. 28, 22 לשון שרשי אילן וגו'.
- 32, 6: for, a flat pan, read „flat, of a pan“.
- 34, 29: like targ. Ra., he has understood מתי Is. 5, 13 as though it were מתי.
- 35, 14: cf. Rashi: — When the land rejoices, in consequence of my having assumed my sovereignty (ψ . 97, 1), then I will etc.
- 36, 5: the concluding words appear to be corrupt: perhaps we ought to read עץ ועצה; cf. Jer. 6, 6 where עצה, although a collective, is equivalent to עץ.
- 41, 17: cf. מעלנא 42, 9 etc.

The sheets were already printed when M. Neubauer pointed out to me a Ms. of Qimchi's commentary on Ezeqiel (Bodl. Libr. Hunt. coll. 155) on the margin of which have

been added several extracts from Ibn Gannach and Ben Bil'am, and a few from Chajjug and Sa'adjah. Some of those by Chajjug have been published by M. Neubauer (Journ. As. 1862 XX p. 211): I here give a couple of the glosses as further specimens.

(21, 15) או נשיש. חיוג ז'ל' אן כאן הדא אלקול מסנוד על
אללה פיכון מתל כאשר שש יוי אי כמא יקצד פיהם אלבלא
ואלסיף: בן בלעם ז'ל' כיה נסד' ודא אלסיף ילאום קומי ודא
עלי אלהרם ואלתכמין והו מן אלעויץ: בן גנאה ז'ל' וכיה נסד'
ואנמא קצד הדא אלסיף שבט בני כאצה יעני ישראל וינכב ען
סאיר אלאמם כק' מואסת כל עץ יעני אלהרב:
(41, 25) ועב עץ. בן גנאה ז'ל' סקיפיה ועיל רושן ורבינו
סעדיה ז'ל' נאדר מן אלכשב:

ERRATA.

Page ה line 19, before זאת insert כמו. 2, 1 read
בה & מלה 16 & 19. יעברנהו 12, ח. להרם 18, ו. והשכל
ההצירו 26. השמיעו 20. בפעל 12. גדידה 9, יג. בבנין 11, ט.
המלך for 4, טו. החצים 11, טו. יועידני 14. והטע' 10, יד.
וקצב 14, כו. ודבר 19, כ. המנכס 7, יו. המלך יונתן. r. ויתכן
23, כט. כחודרת 8, כו. נגול ונגוו 2—1, כו. ונמס. ult. כה,
16, מד. בכנפיה 2, לה. ההיא 17. שבה 4, לא. פועל
במקום. P. 22, line 2 from bottom, omit long and place
it before dagesh, line 3. P. 32, 6 from b. om.-after
herald: and 3, read weight.

CORRIGENDA (in Ms.).

Page ב, 4 בחדושה should precede מגו. 11, ד. before
היו for 22. ומבליגית r. ומבליגתי 14. כמו insert לכלה
בהם, which was perhaps the original reading, and omit בערלה.
9, ו. 2^d om. ארבות (which occurs at the beginning of a
fresh page). 2, יג. אל, לא for 23. דגש, דגש for 23.
ציצית, ציצית for 2, יט. עוים 22, יח. והוא, או for 4, טו.
והוא מוכיר, והלוא מוכרת for 2, כה. והנכון, גם נ' for 19, כד.
ענפים 8, לו. והטע', זה טע' ult. for 13, ל.
17, לו. om. הוה. 15, לט. שיבה. Two or three unimportant
misquotations remain uncorrected.

מו

מים מפכים. נוזלים טפה אחרי טפה כאלו יורדים כשמן מתוך
הַפֶּךְ: מִי אַפְסִים. בתוספת א' ע'מ' וראיתן¹ על האבנים והוא
מגו' פֶּס יֵדָא² והט' מים מעטים כמלוא הכף: מִי שְׁחוּ. שם ע'מ'
ותרעינה באחו מגו' כאשר יפרש השוחה לשחות והטע' מים לא
יעברום ברגל בלתי השוחה: בשובני. כמו בשובי כי הכנוי על
הפועל וההפך לתתי להלך עמכם במקום לתתני כי הכנוי [על הפעול:
ונרפאו המים. וטעמו תהיה ה]רפואה במים המוצאים וההולכים
אל הים: אשר יבוא שם נחלים. כמו ונעקש דרכים והטע' אחד
משני הנחלים ויחיה³ יהיה חי ובריא: וגבאיו. מגו' לחשף מים
מגבא והטע' מקום הבצות והגבאים לא ימתקו בעבור שיצטרכו למלח
ויהיה מהמים האלה וואו ולא נוסף כואו אליהם ויניחו: גה גבול.
כמו גיא גדולה מאד והה' תחת היוד או תחת האלף שבמלת ונשב
בגיא וכשהניחו היוד הפילו אחד משתי האותיות הנחות והפכו
הנשארת בה' על הקריאה: יוסף חבלים. עתיד בבנין הפעיל
והטע' יוסף הגבול ממה שהיה ויפילוהו לחלקים:

מח

לכהנים המקדש. במקום המקדשים וכמהו רבים ויתכן פרושו
מקום תרומת הקדש המקדש יהיה לכהנים מבני צדוק: ושם
העיר מיום. טן היום ההוא ומעלה יהיה שמה יוי שמה כמו יוי
צדקנו שם המלך:

נשלים ספר יחזקאל

¹ Ms. om. — ² Ms. יצא. ³ Ms. om. ויחיה.

ידינו שהנבלה כמוה ויש אומ' נבלה פרי הנופל מעצמו וטרפה כמו פרות האילן הנקובי העוף או בשר שטרפו בהמה ככלב וחתול ואחרים אמרו להוסיף על הכהנים שאם אכלו יעברו בשני לאוין והנכון שאם אכלו לא ישרתו בקדש כי טמא גופו פנימה:

מה

הרימו גרושותיכם. שם והטע' המס' וכבד העבודה שתגרשו ושתשליכו עליהם ולפי דעתי יהיה פרוש גרושותיכם מגו' מגרש העיר כלומ' הנה נתתי לכם אתם הנשיאים מגרשים ואחותו כאשר פרש למעלה וראוי לכם להבדילם מאחוזת עמי והוא¹ חדוש [שווין] הלב: המנה יהיה לכם. החשבון כמו המנין והנה פרש שיהיה המנה ששים שקלים ויתכן להם שיתלקוהו לארבעה חלקים הנזכרים שהם עשרים וחמשה ועשרים ועשרה וחמשה: ממשקה ישראל. ממרעה ישראל: חג שבועות ימים. יש אומ' הו' וחת' נוסף כמו שמות ושארף ויתכן שאמר בלשון קבוץ רבות בהתחבר שנה על שנה וכן פר בן בקר תמימים לכל חדש וחדש פר ויהיו תמימים וכן ובצאתם יצאו על הנשיא שימלך זה אחרי זה ויש מפרשים פר בן בקר תמימים פרים תמימים כמו אל אדו² אחיו הנתינים רוצה לאמר מהנתינים:

מז

כי נכחו יצא. בחרק כמו ונחלת אמרו מאל יחמם כגפן בסרו: לרם את הסלת. לערב אותו והוא מגו' רסיסי לילה: ושבת לנשיא. התו במקום הא ושבה אל בית אביה כמו וקראת ישועה והרצת: אל הלשכות הקדש. בא הח' על מלה סמוכה [כמו הארון הברית]³ וכן על הסמוכה לבנוים כמו [את מכסת הערכך]:³ הצרות קשורות. קשורות והיא מלה ארמית: ומבשלות עשוי. שם הסירות בא ע'ט' הפועל כמו ולמנסה עתיק. ועשוי במקום עשויות או במקום עשוי מבשלות:

¹ Ms. הו. ² Ms. om. אדו. ³ There are here two blank spaces in the Ms. without any traces of erasion: apparently the copy which the transcriber had before him was imperfect.

מב

כי יוכלו אתיקים. באה הוּו על קריאת החלם והיא תחת
אכל והטע' כי יקחו: הגינה. ישרה וכן בלשון חכמים הגון והוא
תאר לדרך:

מג

והארץ האירה. פעל עומד כמו ופרעה הקריב: מדבר
אלי מהבית. דגש הו' לחסרון ת' התפעל: ומעלותהו פנות
קדים. הדרך הידועה היא ומעלותיו אלא שבא בלא יוד על דרך
אחיותך ואת מכותך: וכפרתהו. וטהרתהו כמו וכפר אדמתו עמו:

מד

לחללו את ביתי. כמו וטראהו את הילד: ערל לב וערל
בשר. ע'מ' כבד עון וסמוך בדרך אחרת ערל שפתים כי כבד פה
והמוכרת ערל וכבד: לכל בן נכר. כמו והשלישי לאבשלום:
כי אם הלויים אשר רחקו. והם כהנים ומפני שמרחק אותם לבלתי
שרתו בקדש קראם מבני לוי והטע' משבט לוי ולא כהנים שפרושו
משרתים ומע' והכהנים הלויים כי כל כהן משבט לוי: לא יחגרו
ביוע. במקום הויעה או לא יחגרו בכח עד שיוועו בו וביוע מגו'
בועת אפך שהוא ע'מ' צאת האדם והם נחי הפא ונשארה הו' בצרי
בסמיכות מפני העין ויש אומ' שניהם נחי העין לפי שאין פאי
הפעלים בשוא כמו שנת עולם עצת יוי ויהיה ביוע מהפוכי
תוכם לתחלתם: ולא יקדשו את העם בבגדיהם. כטע' פן תקדש
המלאה הזרע או טעמו לא יטריחו העם לקדש נפשם הרבה בעבוד
בגדיהם כי אולי יקרה בהם עון: כסום יכסמו. יש אומ' הפוך
יעשו לשערם סכום ויש אומ' כדמות פני הכסמת שהיא תעלה ישרה
וכן יתקין שערם ישר במספרים: בבואם אל החצר. הטע' לא
ישתו יין לפי שהם צריכים לבוא לחצר הפנימית: אשר תהיה
אלמנה מכהן. שאלמנת כהן מוכרת לכהן אחר ויש אומ' מכהן
יש מן הכהנים שיתכן להם לקחת כמו כהן הדיוט: יעמדו למשפט.
יש אומ' מקור כמו למקרא העדה: כל נבלה וטרפה. יש אומ'
שהוצרך להזויר הכהנים בנבלה לפי שהותרה להם המליקה ואולי

אם יראו עצם יעשו ציון לאות עד שיכואו אנשי התמיד ויקברוהו ויש אומרים כי העובדים הם הפעולים שיכריחום אנשי התמיד שיקברו אלה העובדים את הנותרים ויקימו עליו ציון עד בואם ויש אומ' יבדילו מן הטומאה לעובדים: ונשו את כלמתם. נחי הל' כמו נשוי פשע נשוא ינשוא:

מ

למען הראותכה¹. כמו מי כמוכה: שער האיתון. ככה שמה ויש אומ' שער הביאה כמו שובו אתיו: על לפני. בתוספת ל' והיה מספיק על פני או לפני לבד כמו למען למוג לב: השער התחתונה. הה' בסוף נוסף על כן הנגון למעלה כי השער בדרך זכר: ומעלות שבעה עולותיו. כאלו אמר ומעלותיו שבעה: אליהם ויניחו. הוא נוסף ויש אומ' אלהם דבק למעלה והראשון יותר נכון כי הפסק הטעמים עקר גדול ואם אמרנו ויניחו תחלת דבור הנה לא פרש אנה יניחום כי מלת בם דבקה עם הכלים על כן היא בין העולה והובח:

מא

ורחבה ונסבה. בנין נפעל והיה ראוי ונסבה בדגש הב ולפניה פתח וכמהו ונבקה רוח מצרים ונבלה שם שפתם נקמה נפשי ויש אומ' שרשו נסב והיא מלה ארמית והטע' ולקחה: שש אמות אצילה. גדולות עד אצילי ידים: לתיכונה. אמצעות והוא מנחי העין מגו' והעיר בתוך והנה תיכונה על משקל ראשונה וה' ונון נוספים וזה לא ראיתיו למי שקדמני: מקום הקנה. אמ' ר' יונה שם כמו מוקמר מגש לשמי: שהיף עץ. יש אומ' הפוך חשיף כמו חשף יוי עץ מגולה או לפי מקומו קורת עץ: על מעל הפתח. על מבוא הפתח כתרנומו: מוורת רבועה. כמו מכת בלתי סרה: ועב עץ. הטע' עץ עבה כמו כל רבים עמים או עב שם סמוך ואם הוא קמוץ ופרושו קורא וכן והעבים:

¹ Ms. הר' למען בה.

הפא נון כמו ויפת באפיו: הנה אני פותח את קברותיכם. יתכן משל על הגלות והכל במראות הלילה וכן אמר בבנין הבית היתה עלי יד יוי ופרש ואמר במראות אליו הביאני: בפתחי. ע'מ' בשברי לכם: וקרב אותם. צווי מבנין פעל הדגוש ע'מ' פלג לשונם כתר לי ועיר וממנו לרבים קרבו ריבכם: והיו לאחדים בידך. תקח שניהם בידך האחת ויש אומ' ישובו בידך עין אחד בדרך נס:

לח

ושובבתיך ונתתי החיים: אתן משובה בלבך: והיית להם למשמר. לראש שישמרו אותך כמו כי משמרת אתה עמדי: משובבת מחרב. פעולה בראית מקבצת ואלו היתה פועלת היתה גם כן כמו מחוללת תנין: וסוהרי תרשיש וכל כפיריה. משל לגדולים ונכון בעיני להיותו כמו ונלינה בכפרים והנה יאמר כפר וכפיר כמו הצר המטרה הציר לקנה וגומא: כשוואה תבוא. כשאון ימים או כרוח סופה: הלשלל שלל. ה' הלשלל תשובתה לשאת כסף ויש אומ' מושכת בעדה והטע' הלשאת הלקחת והענין חסר כלומ' אמי לשלל שלל גדול באת תשלל כלבבך:

לט

ושובבתיך. כראשון: וששאתיך. שתהיו ששה אומות והם שהוכיר תחלה פרס כוש ופוט גומר ותוגרמה וגוג עם עמו ויש אומ' ושובבתיך מגו' כי שכבים יהיה עגל שומרון והטע' חתיכות קמנות וכן וששאתיך והכרתיך לפי הענין: לעיש צפור. שם הכלל כמו עוף והצפור שם מין קטן: ולא אהל. בפתח כי הוא ענין חלול ואהל גדלך קמין כי הוא ענין תחלה: ובמקל יד. סמוך ואם הוא בצרי כמו מקל תפארה: וחוסמת היא את העוברים. ימנעו מעבר בה מפני הטמאה או מרב החללים לא יוכלו ויש אומ' וחוסמת היא אף העוברים שיעלה באשם באפם: ואנשי תמיד יבדילו עוברים. העוברים הם המבדילים ואנשי תמיד הם המובדלים והטע' ישכרו העוברים אנשים שיתעסקו תמיד לקבר עצמות החללים כדי שלא יטמאו המהורים בעברם בארץ: מקברים. עובר לשלשי ואח נוסף והטע' יצוו העוברים לקבור את הנותרים וגם העוברים

שמות ושארף. יתכנו שמות בעבור תוספת הוּו והתו ע'מ' השבט חנות אל והם מן הכפולים והטע' יען אתם שטמה ושאיפה: ותעלו על שפת לשון. בנין נפעל בעדות הצרי והיא מלה זרה כי היה ראוי העין בקמץ כמשפט כל פא הפעל בעתידים בנחי הלמ' ויתכן היותו מן הקל כי הוא תחת חרק כמו תבנו תראו וכן הפתח שבמלת תעלו דין שניהם בחרק ואין טענה מפני שלא אמר ותעלו בסגול כמו אעלה אענה כי זה בסבת החטף פתח שתחת העין לפניו צרי ואלה בסבת חטף סגול לפניהם סגול: ועל אדום כלא. הא' תחת ה' במפיק ויש אומ' כמוהו קרץ מצפון בא בא והנה תחלה הפילו המפיק הא מטלת כלה ונשארה כמו ויקרא לה נבח כל אנהתה השבתי ואחרי שהיתה רפ[ויה] ואין הפרש לה בקריאה מנהות האלף הפלוה גם כן במכתב לאלף כמנהג האין רבות בהיותם נחות ויתכן שהא' תחת ה' הנקבה כמו עו ועוה: והטיבותי מראשותיכם. מרכב מן יטב וטוב והשם הנפרד לראשותיכם ראשה ע'מ' שיסה וקימה ויש אומ' שהוא קבוץ ראשית וחרק ה' תחת צרי והנה ראשית ע'מ' תחתית והיה ראוי הקבוץ ראשיות כמו תחתיות ארץ ע'מ' עבריות מצריות אלא מנהגם שיפילו לפעמים עם קבוץ הרבים ואמרו עברים מצרים והראוי עבריים והפלוה גם כן בקבוץ הרבות ואמרו ראשית תחת ראשיות ואם איננה הנה ליחש איש או מקום: הארץ הלוו. תורה על נקבה ועם הה' לזכר כמו מי האיש הלזה והלו על זכר כמו אל הנער¹ הלו ולנקבה השונמית הלו וכולם עם הלמד יורה על מי שהוא מרחוק: והערים החרבות. הקמץ החטף תחת הח' לאין צורך כי הוא תאר הרבות וכן בפעלים ואל קמה בשבלים וחיוג אמ' כי יורה על הלם והיחיד ממנו הוצרך מלרע או חורבה כמו שוטמה וגם הוא דרך זרה:

וקרמתי. כמו בלשון חכמים נקב קרום של מוח: ותקרבו עצמות. והראוי ותקרבה וכן עלי תבטחו: ופחי. מחסרי

¹ Ms. לנער.

לח

כמו צידונים כמו הרודד עמי: מגבורתם. כמו מבציר אביעור משתים עשרה חסרי דגש אחרי המם לצורך נון מן וכן אחד מקציהם:

לג

ולא נוהר. קמץ הה' בעבור ההפסק כי הוא פועל עבר: ביום פשעו. יתכן מקור כמו בבגדו בה: ביום הטאתו. הקריאה נחי הלמד והכתיבה מורכבת או האלף תחת ואו או התו נוספת על המקור כמו יכולת יבשת והוא בעלי האלף: ודבר חד. מלה ארמית: כי עגבים. מגו' עוגב והטע' לעג כמו להם שיר עגבים ויש אומרים ענין אהבה כמו ותעגבה והטע' עושים בפיהם דברי השם דברי אהבה:

לד

את הנחלות. מגו' נחלה מכתך והוא חלי הלב כמו ולא נחלו על שבר יוסף והחולה חלי הגוף ויש אומ' ואת החולה כמו כי קול כחולה שמעתי מגו' חיל: וירעו הרועים אותם. פרושו עצמם: ביום היותו בתוך צאנו נפרשות. הטע' ביום היות צאן נפרשות בצאנו והנה היותו דבק עם נפרשות אלא בא על הדך יחיד לפי שהקדים עדרו ויתכן ביום היות הרועה בתוך צאנו הנפרשות: ואת החוקה אשמיד. חוקתה עד שלא תרעה יותר מחברותיה: בין שה בריה. מגו' איש¹ בריא מאד והם שני עקרים או הי' תחת אלף ויש אומ' מגו' ברו לכם איש והטע' נבחרת: ונתתי אותם וסביבות גבעתי. כמו ונתתים והרביתי אותם והטע' והגדלתים ואתן סביבות גבעתי ברכה או טעמו ונתתי אותם ברכה והם סביבות גבעתי: אסופי רעב. מגו' ויאסף אל עמיו מתי רעב או קבוצי ויש אומ' כמו אסוף אסיפם בתוספת אלף והוא תאר: מרעיתי. ע'מ' אבן משכית² הי' תחת ה' השרש:

לה

וויי שם היה. שמע דבריך או דברי אדום א'ע'פ' שהיה שוכן השם בארץ יהודה וישראל: נאצותיך³. הנפרד נאצה בקמץ הנון כמו חרבה ע'מ' בלהה בקשה: כשמוח כל הארץ. כאשר ישמחו יושבי ארץ ישראל או אעשה שממה או טע' למען שמוח:

¹ Ms. היה. ² Ms. משכת. ³ Ms. נאוצ'.

לב

ומלאתי] הגאות רמותך. מגו' וירום תולעים וה[ראיה] על
 זה קמצות הר' להורות על עין [הפעל] ואם הוא נסמך ואל יטעך
 הו' והת' כי [הם] נמצאו בשלמים להשמעות אונים: ותגה
 בנהרותיך. כמו כי אתה גוחי מבטן והנה הוא פעל קל ויש אומ'
 פועל עומד והטע' ותצא או פועל כבד כמו כי יגיה ירדן ענין
 משיבה והוצאה: ארץ צפתך. עלום העין מגו' צפו מים וכן ויצף
 הברזל ויש אומ' נחי הלמד ע'מ' במה ואלה והטע' שהיית צופה
 אליה ובטוח בה והם המבצרים ויש אומרים מלשון חכמי' מחבת
 צפה ומעשיה קשים: וכסיתי בככותך. בכבותי אותך: בעופפי
 חרבי. מגו' התעוץ עיניך בו והטע' בלהטי חרבי: תקוננה אותה.
 בצרי להורות על חסרון נון כפולה שהוא נבלעת בדגוש הנ' והה'
 שהם סימן הרבות וכן תרַגְגָה שפתי האונה אמרתי: והורידהו.
 הנבא שירד ויש אומ' מגו' וירדתי על החרים והטע' ונהה עליו:
 מימי נעמת. כטע' אל מי דמית והוא מעוט הנעים: רדה
 והשכבה. מקורות לפי שאין לפועל שלא הזכיר שם פועלו צווי
 ויתכן גם זה להיות צווי משרת תחת עתיד כמו ומות בהר הזה כי
 אין איש ברצונו יורד ושוכב שחת אלא מוכרת ואחרים ישכיבוהו
 על כן סבלה המלה הזאת לבוא בדרך צווי בבנין הזה על הדרך
 הזאת לא בזולתה: משכו אותה. צווי כמו חרבו מאד:
 ידברו לו. בעבורו לפי שמלת ירדו שכבו לנסתרים: מחוללי
 חרב. ע'מ' מלמדי מלחמה מגו' חלל: ולא ישכבו את גבורים.
 יש אומרים נופלים כמו נפילים הר נופל והטע' טובים וגבורים
 והענין [מ]צרים לא יחשבו עם גבורים שהם טובים מן הערלים
 הנזכרים במיתתם ואלה הגבורים ירדו שאול בכלי מלחמתם ולא
 קבלו שכר רעתם ומנהג מלך שימות בגבורתו ולא שלט עליו אחר
 שיתנו במותו חרבו תחת ראשו לאות על גבורתו ואלה הגבורים
 עונותם שעשו בחייהם הם על עצמותם ולא שב גמולם בראשם
 ולא יהיה מיתת מצרים כמו אלה אלא עם ערלים חללי חרב ויש
 אומ' נופלים כמשמעו והטע' שנפלו אלה הגבורים מהיותם נחשבים
 עם מיתת ערלים ויש אומ' נופלים על מצרים שיהיו פחותים מאלה
 הערלים הם הגבורים אשר ירדו שאול בחרב[ותיהם]: וכל צידוני.

מטע' צד ואור: והנה בשבי תלכנה. רמז לנשים הבחורות או רמז לבנותיה והם ערי הפרוות שסביבותיה: לחבשה לחוקה. לחוק בה כי הוא מתבודד כמו לשמור את בריתו לעמדה:

לא

אל מי דמית. ככה הטע' אין לתמוה על מה שיקרה לך כי הנה אשור גדול ממך וגינך דומה אליו במעלותיו: וחרש מצל. כמו וישב דוד בחרשה תרגום יער ומצל שרשו צלל ע'מ' מסב קלע מן המצר והוא מגו' בצל קודתי והטע' יער שיש בו אילנות הרבה ויש אומ' מגו' מצלות הסוס קול העופים: ואת תעלותיה. העין בקמ' ולא תשתנה בסמיכות הכנוי¹ וכן בהסמכה למלה אחרת כמו תעלת הברכה וכמשקלה תלאה: גבהא קומתו. הא' תחת ה' הנקבה כמו קראן לי מרא: סרעפותיו וסעפותיו. שני שמות ויש אומ' ככה שרשות ושרשרות א'ע'פ' שיתכן להיותו כפול העין כמו מחספס [בחס'] הל' אחר העין כמו ב'נין קנין וכן הגויג': ממים רבים בשלחו. הטעם האריכו בשלחו פארותיו מפאת מים רבים ויש אומ' בשלחו מגו' שלחיק פרדס רמונים והטע' מרב מים שהיו בשלחו וגנתו: וייף בגדלו. היוד הראשון בחרק והנהו עלול הקצוות: ויקנאוהו. ויקנאו בו וכאשר הוא דבק עם למד לבד הוא כטע' בעבורו כמו קנאתי לציון המקנא אתה לי: יען אשר גבהת בקומה. מספר כי כן אמר השם לנכה וחור ואמר צמרתו לנסתר כמנהג כי איננו ויתכן היות גבהת כנגד מצרים והטע' גבהת בקומה כמהו אשר רם לבבו בגבהו כשנתן צמרתו: ואתנהו. עתיד תחת עבר וכן עשה יעשה לו: ולא יעמדו אליהם². מגו' מאלים אשר חמדתם: האבלתי כסיתי עליו. הטע' האבלתי לבנון אבלים³ עליו וכסיתי בעבורו תהום עד שלא נראה וגם מנעתי נהרות תהום או האבלתי דבק עם תהום והטע' השחרתיו וכסיתיו בעבורו ויש אומ' האבלתי אחרים לפי שמאו כסיתי עליו את תהום והטע' שנתתי לו מים רבים ועתה מנעתי או תהום משל לעם שבא עליו והשחיתו: עלפה. ע'מ' תפחה מגו' תתעלפנה הבתולות היפות בצמא: [חר]ב ורועו ישבו בצלו. אשר ישבו:

¹ Ms. אחרים. ² Ms. יעמד מאליהם. ³ Ms. הר' יי.

פתוח הסוכך שם מעלומי העין מגו' וסוך לא סכתי ע'מ' ולשוטט בצדיכם והטע' משוח בשמן ויש אומ' מגו' סוככים כנפיהם ואין ממשה סמוך אליו והראשון הנכון: ונתתיך. כאלו בהר קדש אלים [הו]ית והוא הר בית יוי או הר סיני וכאלו בתוך אבני אש התהלכת כמו המלאכים: ואבדך. עתיד מבנין פעל הדגוש וא' העתיד נחה בקמץ הואו והנה הוא במקום ואאבדך ואין בקמצות הואו סימן להפך העתיד לעבר כי לולא חסרון האלף היה ואאבדך בפתח על דרך ואעמוד עליו ואמותתהו כי הוא נשען על תחלת הענין שהוא עבר ויש אומ' שהאלף הנראית לעתיד ופ' הפעל חסרה על כן שמו תנועתו בא' העתיד כמו שעשו במלת מלפנו מבהמות ארץ ואחרים אמרו בנין הפעיל ודגש הב' לחסרון פ' הפעל כמו ונשים עד נפח ועל העיקר וְאֶאֱבָדְךָ: לראוה בך. הו' תחת ה' והה' נוסף במקור מגו' ושמתוך כרואי: ונפלל חלל. מגו' ונתן בפלילים וחלל תאר תחת שם או שם ע'מ' שלל והטע' ידון הרג בתוכך ויש אומ' ונפלל פעל משיג המרבע כמו אמלל והנהו כמו ונפל חלל על דרך בנפול חלל: סלון ממאיר. כמו צרעת ממארת:

כט

ואני עשיתיני. עשיתי נפשי או עשיתי לי הואור: בך בכף תרוץ. בנין נפעל ע'מ' הבוק תבוק והוא מן הכפולים מגו' קנה רצוץ: והעמדת להם. יש אומ' הפוך והמעדת או היו צדיכים לעמוד על מתניהם בהשבר המשיענת: ושכר לא היה לו ולחילו. כי כשתפש חיל נבוכדנצר את צר או עלתה הים עליה וכסה:

ל

ובאה חרב במצרים. כמו ושבה אל בית אביה: חלהלה. ע'מ' צפצה עלומי העין: ובני ארץ הברית. שהיו תחת ברית מצרים: בצים. כמו וצים מיד כתים ספינות גדולות: להחריד¹ את כוש: היושב בטח או המלאכים יחרידהו בלא טרה כטעם ובמלחמות תנופה נלחם בה: ונף צרי יומם. הטע' יבואו האויבים להשחיתה ביום כי לא תלקח כלילה בקשר ובמרמה וחיוג פרש

¹ Ms. יב.

ביין חלבון. שם מקום או [ביין] מכרת כמו בליל שדד ער והטע' ביין לבן כחלב ויורה על זה וצמר¹ צחר: ודן ויון מאול. מתהלך או טעמו ענין מובל ויש או' מטוה ומתרגמים בידיה טוה בידיה אולא: בעובוניך נתנו. דגש הנון נוסף כדגש [ביש'] חדלו וחיוג אמר נתננו והוא דברי ה[שם] שהוא הסבה: ברול עשות. וך מגו' [לעשתות] שאנן עשת שן: בבגדי חפש ל[רכ]ב[ה]. [על מ'] ליראה את יוי והטע' בגדים נכבדים לא ילבשום בלתי השרים בעת שירכבו לכבוד: אשור כלמד. כמו אדם שת והוא שם אומה ויש אומ' תאר סמוך בתוספת כ' כמו כדוי לחמי והוא על מ' כי כבד פה והמוכרת לָמַד: בגולמי תכלת. בגד עליון וטמנו ויגלום באדרתו: שרותיך. מגו' אשורנו והטע' צפייתך שהיית מקוה וצופה² אליהם ויש אומ' חומותיך מתרגומו והנכון בעיני אורחתך כי כן תרגו' אורחת ישמעאלים שירת ערבאי והוא שם: בניהם. בקניהם והנפרד ני ע'מ' הגה³ והי והה' והמם סימן הנסתרות ואלו היה שרש נח ולא נוה בהם או היתה בקמץ או בצרי: כדומה. הכ' נוסף והטע' כרותה כמו שכנה דומה נפשי: עת נשברת מימים. יש אומ' כענין נשברת כמו ואת כל ונוכחת והטע' עת היית נשברת:

כה

מדניאל. הזכירו לפי שהיה בוסן: לא עממוך. יש אומ' מגו' יועם זהב והטע' לא חשכו ממך ויש אומ' מגו' עם והטע' לא היו עמך סתומים: ביד מחללך. מגו' חללים או מן ולא תחללו את שם קדשי: חותם תבנית. ע'מ' גפרית ומלח מגו' ותכן לבנים ומהם לא יתכן דרך יוי והטע' אתה כולל וחותרם⁴ התכונה: מסוכתך. מגו' כמשוכת חדק: מלאכת תפיך ונקביך בך. יש אומרים תפיך הוא הבטן ונקביך כמו שאמרו וברא בו נקבים נקבים חללים חללים והנה אמר לו ככה אל תרחיקו שאיננו אלוה כמו שחשב אלא ככן אדם נברא בתפים ונקבים ויתכן היותו על כלי השיר שהיו מתעסקים בצור במלאכת התוף והחליל כאלו כוננם השם בשבילו ולא היתה נודעת מלאכתם עם הולדו: ממשח הסוכך. ממשח תאר סמוך על כן הוא

1 Ms. כצמח. 2 Ms. אצופה. 3 Ms. הגה. 4 Ms. סוחם.

הדיק והסוללה שיקימו נגד המדינה ויכו אבניהם בה: בהרג
הרג. מקור מבנין נפעל והיה ראוי בההרג וכן בעמף עולל וכן
ובכשלו¹ אל יגל לבך והב' בסגול מפני ההא ויש לחמוה על
האומר כי הוא מקור מבנין פעל הדגוש ע'מ' ודבר און ואמר כי
הסגול שבב' יורה על חסרון ה' ההודעה כמו וכל אשר בערינו ולא
מצאנו ה' ההודעה שתבוא על המקור האמתי אלא על השמות:
העיר ההללה. אשר הללה כמו ההלכוא אתו: ונתתי צבי
בארץ חיים. צור שהיתה צבי בעולם וחור בפסוק הבא לפרש
בלחות אתנך והוא פרוש ונתתי ויש אומרים ארץ חיים ארץ ישראל
אתננה לצבי ולכבוד:

כו

את כל לוחותים. באו בה שני סימנים הרבות והרבים ועל
זה הדרך נהג הכנוי אחרי ואו תו שיוסיפו אחריהם יוד ותאמר
לוחותיה אבותיך ביוד הרבים אחר ו'ת' הרבות ויתכן שעשה ככה
במלת לוחותים לפי שרצה לבאר בו מתכונת שנים כמו ידים ורגלים
וזה הסימן² אין לו הכר עם ו'ת' על כן הוצרך להוסיף יוד מס
וכן על הנקבה האחת שנתים מצלתים נחשתים ודומיהם: עשו
משומיך. היתה המס בקמין כמס תופשי משוט והוא נחי העין³
וכשנדגש השן להבליע הנה חוד המס בחרק וכן בפעלים הכפולים
רבים: בתאשורים. כמלה אחת מן ברוש תדהר ותאשור:
מפרשך. הוא הבגד הפרוש לקבל הרוח ומע' להיות לך לנס לאות
מוכר: לערב מערבך. סחורה על ידי ערבון: היו בחילך.
עם חילך או מעמו מן חיל וחומה אבל בני ארוד וחילך מעמו גם
החיל שלך: וגמדים. שם אומה ויש אומ' מוג' גמד ארכה עם
ננס שומרי החומות: עובוניך. שם הסחורה שיעווב הסוחר בארץ:
הבנים. יש אומ' אבנים: השיבו אשכרך. כמו השיב למלך
ישראל מאה אלף כרים מנחה⁴ ישיבו והמע' יתנו דורון: בחטי
מונית. שם מקום ויש אומ' שיש לו מנין שהיה הגרגיר גדול:
ופנג. יש אומ' קני הסכר: [וצרי]. בחלם ופעם בקמין הטף
כמו הצרי [אין ב] גלעד ופעם בשוא לבדו כמו נכאת [וצרי] ולוט

¹ Ms. ובהכשלו. ² Ms. adds לא. ³ Ms. השן. ⁴ Ms. from אשכר the second half of the verse quoted.

להשמעות. שם הפעיל והה' סימן הפעיל ומע' יבוא הפליט¹ כי בתחלה אמר לו השם² ונאלמת ולא תהיה להם לאיש מוכיח ואמרת אליהם השומע ישמע והמע' עתה אמור להם ככה ואחריו ובדברי אותך אפתח את פיך והוא כשיבוא הפליט והענין כי הם לא היו מאמינים שיגלו יושבי ירושלם אם כן לא יאמינו בנחמותיו וביתר דבריו ואמר לו השם אל תנבא עליהם עד שיאמנו דברך כשתכה העיר אחרי כן יאמינו כך ותדבר אליהם וזה הוא ביום ההוא יפתח פיך אל הפליט והנה מעתה נפסק מהתנבא על ישראל כי אם על האמות כעמון מואב ופולשתים וכאשר בא הפליט לאמר הכתה העיר אמר ויפתח את פיו ואחריו יושבי החרבות האלה וחזר להתנבא על ישראל:

כה

אל מקדשי כי נחל. כמו נחר גרוני ועל הראוי נחלל וחיו אמר ננחל ע'מ' נגף נגש: מהאך בכף. מגו' ימחאו ובא המ' בפתח להורות כי היתה ראויה בחוק לולי הח' אחריה על דרך בבגדו בה וכן רקעך והנכון להיותו ע'מ' כשמעך את קול הצעדה: בכל שאטך.. יתכן שם והנפרש בשאט בנפש ע'מ' דבש ועם הכנוי דבשי דבשך וכשהניחו האלף שהיתה בשוא חזר תנועת השין לקמץ ומעם בנפש בתאווה ורצון: ונתתיך לבג. כתוב בג והמע' למאכל כמו פתבג המלך: לבני קדם על בני עמון. הטע' אצוה בני קדם והם חיל נבוחדנצר שיבוא על בני עמון:

כו

נסבה אלי. נפעל עבר לנקבה ובא בצרי כמו ונמס כל לב וחיוג אמר עתיד בבנין הפעיל: אמלאה החרבה. אמלא אני אחרי³ שהחרבה ירושלם או אמלא ממה שהחרבה: וסיוחתי עפרה. מגו' סחי ומאוס: ומחי קבלו. מגו' ומחה אל כתף ים כנרת: קבלו. ע'מ' קמני עבה והיא מלה ארמית והמע' התפשטות זה טע' חילו מה שכנגדו או מכת שכנגדו והם כלי

¹ Ms. הפליא. ² Ms. לא תשם. ³ Ms. אחרים.

המתרגם כוזהמתה בה: לנתחיה הוציאה. צווי או מקור: לא נפל. עבר תחת עתיד והטע' הוציאה לנתחים קטנים עד שלא יוכר כל אבר מהם ולא יפול על הנתח גורל לאמר נתח פלוני והיה לפלוני או טעם לא נפל עליה גורל השליכה כי בעבור הוזהמה שבא אין ראוי להפיל עליה גורל ויתכן הוציאה עבר והטע' האויב: כי דמה. הטע' כל זה בסבת עונותיה והוא שפיכות דמים שהיו עושים בפרהסיא וזה טע' לכסות עפר כמו ארץ אל תכסי דמי ויש אומ' שהיו שוחטים ובחיהם חוץ מהמזבח: הרבה העצים הדלק. יתכנו צוויים והעד והעמידה ואלו היה מקור היה והעמידה בקמץ: והעצמות יחרו. ע'מ' אתם ימקו והוא מן הכפולים וקמץ הפא בעבור ההפסק ולהיותו מנחי הלמד איננו נכון בעבור הטע' שהוא מלעיל והענין כבד בו וכן וחרה נחשתה ראויה הר' להרגש כמו הובישה המישגב ותתה ויש אומ' שהוא מנחי העין ע'מ' קמה שבה ואיננו נכון כי לא נמצא חור מזה הענין ונמצא ושכן חררים ואחרי שמלת וחרה סובלת שני הפנים הנכון שנקרבה אל הנמצא וכן על כן חרו וזאת היא הדרך הישרה בדקדוק: תתם. השרק תחת חלב כמו ותתם השנה היא בנין נפעל או פעל קל: תאונים הלאה. מגו' און יש אומ' היחד תאון וכן תבון מן בתבונם עצבים והנכון תאונה ותבונה כשאר נחי העין ורבים בשמות משתנים ברבים ובכנוי הלאה ע'מ' והרצת את שבתותיה יש אומ' ל' הפעל נופלת והתו לנקבה והחליפו ה' בתו עד שלא יתחלף עם הרצה שהוא לזכר וכן ועשת את התבואה וחיוג אמ' התו ה' השרש וכשהפילו ה' הנקבה מן הרצתה נשארה התו להיות סימן אבל ושבת לנשיא וקראת ישועה וחטאת עמך אמר שהתו תחת הא הנקבה ונכון הוא להיות והרצת והלאה כמוהם האי הנקבה והעד כי תאמר העלתם הגנה שהתו בו כתו ובקשתם גנ[בתם] על כן הטע' בכלם מלעיל כי התו סימן הנקבה: לא אפרע. לא אשוב אהור ובלשון [חכמים] למפרע ויש אומ' מגו' כי פרעה אהרן לשמצה והטע' לא אפרע גור הדין: האנק דם. תחת אנקה דום והאנק מקור או אל תגביה קולך באנקתך: ממים. הט' על מת או כמנהג על ממים: והיה¹ יחוקאל לכם. כמו ואת יפתח ואת שמואל:

בנין הפעיל והנה הם שני עקרים י'ק'ע' ונ'ק'ע' אשר נקעה נפשך
 ואלו היה ותקע חקר דגש בקוף לחסרון נון שרש או נון נפעל
 כאשר אמרו רבים ששרשו קעע היה הנגון¹ למטה ותקל גברתה:
 על פילגשיהם. יותר או עם פילגשיהם: הנני נותנך. מלה זרה
 והנה הקמץ תחת צרי כי הוא לנקבה: הצן רכב. פרושו לפי
 מקומו כמו חיל או מטע' רכב וב' ובקהל מושך לפניו בעדם והטע'
 בהצן: מרבה להכיל. יתכן תאר לכוס והטע' גדולה ולזכר
 מרבה ע'מ' משנה למלך: תגרמי. תשברי כמו ועצמותיהם יגרם
 והטע' מרב שתתאוה לשתיה ויש אומ' תשבר החרשים לנתק בה
 השדים כטע' ויקח לו חרש להתגרר בו: וקול המון שלו בה.
 ב' בה רפה בדרך זרה כמו אדני² כם סיני קו תהו: מובאים
 סבאים. ע'מ' קדשים יש אומ' אנשי סבא ויש אומ' שכורים מגו'
 סבאך מהול. והטע' ואל אנשים ותשלח אל אנשים מרב שהתאוה
 לאדם או היתה חפצה מעמים רבים: ואומר לבלה נאופים.
 הטע' אמרתי בראותי הלאשה הבלה והוקנה ראוי שתעשה נאופים
 כי הנה אלה באו לזנות תונותיה והיא תונה תונותם ויש אומ'
 אמרתי בראותי אין ספק כי זאת קדומה בזנות ועתה באו גם אלה
 לזנות עמה ואחרים אמרו יזנו יסירו תונותיה סחורותיה והטע' אמרתי
 לזאת הבלה מן הנאופים הלא אלה ששלחה אליהם הם יסירו
 ויקחו כל כבודה ונפשה או טע' והיא שיוליכוה בגולה: ואנשים
 צדיקים. קראם צדיקים כנגדה כמו בצדקתך אחיותך והנכון מפני
 שיעשו בה משפט צדק כראוי לפי מעשיה: וברא אותה.
 מגו' כי יער הוא ובראתו ענין כריתה: ונוסרו כל הנשים.
 מרכב מבנין נפעל והתפעל כמו ואשת מדינים נשתוה ונכפר להם
 הדם: וחטאי גלוליתכם. בא על דרך אם יהיו חטאיכם כשנים
 [החכ]מים ועבדיהם והיה ראוי ע'מ' חבלי מנשה [חבליהם] תשלחנה
 עין הפעל בשוא:

כד

שפת הסיר. הטע' הושב על השפתים: דור העצמים. יש
 אומ' דור צווי מגו' מדורתה ויתכן שם והטע' מדורה גדולה עד
 שיתבשלו בה העצמים תהיה תחתיה: אשר חלאתה בה. אמר

¹ Ms. הנני. ² Ms. ויי.

כב

לגד עשו בעשק. כמו הנני עושה את כל מעניך או ב' בעשק
 נוסף: אנשי רכיל. שם כמעט רכילות או כמע' אנשים רכילים
 והוא תואר כולל וכן אנשי סמוך תחת מוכרת כמו דברי צדיקים:
 ותבצעי רעך. יש אומ' העשרת כמו מה בצע כי נהרג את אחינו.
 וכן לבצעך אשר עשית והטע' אשר קבצת כמו עשה את כל הכבוד
 הזה ואם בצעך מגו' בוצע בצע יהיה עשית כמשמעו: ונחלת
 בך. בנין נפעל ועל העקר נחללת ולקבוץ שתי אותיות כפולות
 תחסר האחת ויתכן עין הפעל או למד הפעל לפי שאין למלה הזאת
 דרך להדגש ובשאר הכפולים שלא יבואו בדרך זרה אין החסרה
 כי אם עין הפועל והנכתב היא הלמד בראית הדגש שהוא נושא
 לפניו והנה כל זאת הגורה בדרך זרה בחרק נחל ונחלו מקדשיהם
 ומשקל נחלת מה נחנת בבוא לך חבלים: כלם נחשת וברזל.
 כסוג נחשת וברזל וכן סוגים כסף כסוגים. לפחת עליו. ע'מ'
 למעת מגו' נופח באש פחם: כהתוך כסף. יש אומ' בנין נפעל
 ובהתקבץ שתי נונין נון השרש ונון הבנין נפלה האחת וכן כהנהדוף
 עשן תנהדוף ונכון הוא להיותו בנין הפעיל [והוא] מקור וכן כהנהדוף
 ודרך המקורים לבוא בדרכים שונים בכל הבנינים ושרק התו תחת
 חלם כמו כהדוש מתכן שהוא מנחי העין והטע' כהתיך המתוך:
 לא גשמה. יש אומ' מפיך ההא נוסף וכן כבכורה בטרם קיץ
 והיתה השין ראויה להדגש והקלוהו מפני השוא כמנהג לפעמים
 ויתכן שם והטע' לא ירד גשמה: טחו להם תפל. כמו כי שמו
 אותי בבור:

כג

מועכו שדיהם. מגו' ומעוך וכתות והוא בנין פועל הכבד כי
 הוא פועל יוצא והראיה ושם עשו: ותעגב. מלשון עגבה
 והוא במעשה המשגל: אנשי מחקה. כמו אנשי רכיל והטע'
 אנשים מחקים או אנשי בכל והוא חסר: סרוחי טבולים. מגו'
 וסרה העורף והטע' מצנפות גדולות וטע' טבולים צבועים: ותעגבה
 עליהם. מלה זרה בשלמים שבאה הא הנוספת על תו העתיד ואין
 כמוה ותחמרה בחמר כי הוא חסר מפיך הא: ותקע נפשה.
 ע'מ' ותדע והוא ענין עקירה והסרה וההפך והוקענום ליוי שהוא

הפסוק על יושבי ירושלם שלא היו מאמינים שיבוא אחרי שנשבעו
 לו מקרוב והלוא מזכרת עונם שעבר על שבועתם. ופרוש שבועי
 כמו מלא שבוע ואת ושבועות מגו' או השבע שבועה ויש אומ'
 שבועי מגו' שבעה וכן שבועים שבעים [א]ע"פ' שבועבור. זה נקרא
 השבת שבוע כי הוא שבעה ימים והטע' שבועות רבות עשינו להם:
 יען הִזְכַּרְתֶּם. לפי שאתם נזכרים בפיות אחרים על השבועה
 שעברתם בכף מלך בבל תתפשו או יתפשו אתכם בכפיכם שלא
 תוכלו לברוח: ואת לא ואת. ובלא ואת הראשון היה מספיק
 כמו אל נקמות יי ורבים ככה ויש אומ' ואת תהיה היא השפלה
 שתגבה אבל לא תהיה ואת הגבוהה כי תשפל וה' השפלה נוסף
 ועל כן הנגון למעלה כמו בוערה מאופה: גם ואת לא היה.
 והטע' גם זה שאשימנה עוה לא יהיה עד שיבוא נבוכדנצר שהמשפט
 אליו ונתתיו אליו ויש אומ' גם ואת כמו ואת הראשון והטע' זה
 שאמרתי השפלה הגבה לא יהיה עתה עד שיבוא ורובבל אשר לו
 משפט המלוכה ונתתיו אליו: אל בני עמון ואל חרפתם. שהיו
 מחרפים ישראל על שעבר נבוכדנצר עליהם והניחם ובא והכה ישראל:
 חרב פתוחה. לטושה כמו חרב פתחו רשעים מגו' ואת ארץ¹ נמרוד
 בפתחיה ויש או' הוציאוה מתערה: להכיל. לסבול הטבח כמו קמון
 מהכיל ויש אומ' כמו להאכיל והא' נחה בקמץ: בחוות לך שוא.
 כנגד בני עמון מדבר והטע' כשהיו אומרים לך חוויך שוא שלא
 יבוא נבוכדנצר היא היתה הסבה שנתנוך עם יתר חללי רשעים
 שנהרגו על יד נבוכדנצר ואתה כאחד מהם ויש אומ' על קסם
 נבוכדנצר שהיה מכוב לבוא אל בני עמון והטע' לא היה מורה
 הקסם עליך כדי שלא יבוא נבוכדנצר אלא להקדים אחרים ואחרי
 כן שיתנך כאחד מהם ויש אומ' כי הוא לנגד החרב והטע' אותם
 הקסמים שאמרו שלא תבואי אל בני עמון הכל כוב אלא את
 ראויה שתנתני על צוארי בני עמון: השב אל תערה. מקור
 או צווי כנגד² התופש ושב הנביא להתנבא על החרב כי גם היא
 בסוף ישוב דמה בראשה: באש עברתי. אחר שאתן החרב
 להנתיך באש עברתי ואחרי כן אפיה עליך להבעיר האש: אנשים
 בוערים. פרס ומדי: לאש תהיה לאכלה. כמו ותבוא עד
 שנותיך ותעשי הרעות ותוכל והם לנכח הנקבה בלא יוד:

1 Ms. om. ארץ. 2 Ms. כי גד.

נמסרים לחרב וחוזג אמר כמו בארץ מגורי אביו והטע' במגורי
 הרב יפרש(?) : ותנפל חרב שלייתה. כמנהג החרב הטובה
 כשיניעה התופש שתתפתל נפתולים הרבה או טעמו שתחזור עליהם
 פעם שנית חרב נבוכדנצר ופרוש שלייתה גדולה כמו הלא כתבתי
 לך שלישים ושלישים על כלו או שלייתה פעם שליית והטע'
 פעם אחרי פעם: החודרת לכם. הבאה לכם בחדרים ויש אומ'
 שתבואו מפחדה חדר בחדר להחבא ואחרים אמרו שהיתה שמורה¹
 בחודרת עד שתבוא אליכם: למען למוג. והיה מספיק למען
 מוג או למוג לבד כי זה כמו זה כמו על לפני אולם שער הפנימי²
 וכן בתוספת הרק אך במשה בטרם לא יבוא עליכם: והרבה
 המכשולים. מקור כמו העוה נלאו והחיה אותם: אבחת חרב.
 אימה חרב לפי הענין ויש מהפכים א' בנן ויש ח' בעין ואת כלם
 ישא רוח והמחפש אחרי אמתת הלשון אין לו ראוי להפך בלתי
 אותיות א'ה'ו' וס' בשין: אח עשויה לברק. אוי כמו ואמור אח:
 עשויה. מתוקנת להיות לה ברק וכן למד את הנפשות לפורחות:
 מעטה. פעולה והרגש נוסף ובהתחדד החרב תמטע על פי הרכב
 ויש אומ' מגו' כאשר יעטה הרועה את בגדו והוא פעול לנקבה
 בבנין פעל הדגוש והוא כטע' לומה בשמלה: ה[שמיל]ל[י]. ב[לתי]
 ואת כל הברותיה מרובעות כמו ואש[מאילה] מומינים ומשמאילים
 והטע' התאחדי בפאות והשימי נפשך בשמאל או בימין: אנה פניך.
 מוזמנות כאלו את חפצה לבוא נכה ירושלים והוא דברי הנבוא:
 ויד ברא. בחר לך מקום בראש דרך עיר והוא אם הדרכים
 לירושלים ורבה כאשר יפרש בפסוק הבא: קלקל בחצים. יש
 אומדים³ כמו לא פנים קלקל מגו' נחשת קלל והוא נהוש שיעשה
 בזה הענין ויש אומ' מגו' קלים היו רודפינו שהיו משליכים החצים
 למעלה באם הדרך וכאשר יפול החץ ויטה לצדו היו הולכים לצד
 ההוא והנה היה נופל לו הקסם על הימין והוא דרך ירושלם ורבה
 לשמאל: לשום כרים. כמו ושים⁴ עליה כרים: והיה להם
 קסם שוא. לאנשי נבוכדנצר שלא היו חושבים שקשרו יושבי
 ירושלם והיו אומרים הלא מומן קרוב נשבעו להם ואם אמת הוא
 שקשרו בסבת עון שבועת שוא שעשו יתפשו. ויש מפרשים כל

¹ Ms. כן. ² Ms. —. ³ Ms. adds 'מ. ⁴ Ms. ותן.

עבר ואם הוא בצרי וכן לנקבה נסבה אלי ופעם בחלם כמו נגולו
 נגוו והנה הם שלשה [פעמי]ם כמו הקל פעל ופעל ופעול [וחיוג].
 אמר ע"מ' גבר מן מאריות גברו: מורטה. מגו' כי ימרט
 ראשו והוא העברת החלודה: למען היה לה. מקור כמו ואת
 האש זרה הלאה: מורטה. הדגש נוסף בא מפני ההפסק כמו
 בצמא נשתה: או נשיש. יש אומ' או במקום ואו העטף כמו
 או הודע אליו הטאתו: שבט בני. כמו שוכן לשבטיו: כל עץ.
 התועבות והטעם כבר נגזר על החרב להכרית וכמה היינו שמחים
 אם ישראל היו מואסים הגלולים כי או היתה החרב אכלת באויביהם
 והם היו נמלטים וכן יפרשו ומה אם גם שבט והטע' וכמה אם
 יהיה גדול זה הבחן אם שבט בני לא¹ תהיה מואסת הגלולים.
 ויש אומ' או נשיש איך נשיש כי זה החרב מואסת לכרת כל עץ
 כדי שתכרת שבט בני כלומ' בוחרת לכרת שבט בני ומואסת וולתה
 ומע' ומה אם גם שבט ומה נעשה באותו העת כי החרב לא תהיה
 מואסת שבט בני כי אם בוחרת לכרתה ופי' אם באמת כמו אם
 זכרתיך. ור' משה הקמחי אמר כי מה שדחרב מואסת אותו היא
 כורתת ופרש מע' או נשיש נבכה על זה או נשיש כי מלת או תנה על
 הפך נשיש והטע' כאומ' נבכה על זה או נשיש כי זה החרב מרב
 שהיא מתאוה לכרת שבט בני היא מואסת כל עץ ותכרת הכל לא
 תשאיר דבר ומעם כי בחן כמו אבן בחן כלומ' השם רוצה לעשות
 בוחן ונקמה ומה יהיה זה הבחן אם לא יהיה שבט מואסת והוא
 שהחרב תמאס בשבט בני ותכרתנו כלומ' אם לא יהיה זאת הנקמה
 מה תהיה נקמה אחרת גדולה כמוה. וחיוג אמר או נשיש דברי
 השם כמע' כאשר שש יוי עליכם כן ישיש יוי וג' כאלו ישמח
 בבוא עליהם הפורענות או דברי הנביא שישמח בפורענותם לפי
 שזה החרב מואסת שבט בני ומואסת כל עץ. ומעם כי היתה
 בעמי עבר תחת עתיד: מגורי אל חרב. מגו' מגור מסביב ויגר
 מואב ונסמך למלת אל בדרך תוספת על דרך שישמכו לאותיות
 ב'כ'ל' והטע' אימות חרב היו אל עמי ויש אומרים מגורי פעולי מגו'
 וכסאו לארץ מגרת והטע' נופלי על ידי חרב היו עמי ואת נוסף
 ואחרים אמרו בחלוף ג' בכף כמע' מכורי וההפך מכורותיך והטע'

¹ Ms. adds תמאס .

ואבדה תקותה: ותקח אחד מגוריה כפיר. שלא הוכר שם פעלו: וידע אלמנותיו. הטע' וישבר מגו' ויודע בהם את אנשי סכות אלא שזה קל וזה בנין הפעיל: כגפן בדמך. הטע' בכחותך ותוקך כי החווק בדם ויש אומ' בדמותך: מטה עזה אש אכלתנו. יהויכין: מטה עזו שבט למשול. צדקיהו:

כ

ביום בחרי. בקמץ ע'מ' על מאסם ולולי אותה גרון היה ראוי להיות ע'מ' וביום פקדי: לבלתי החל. מקור בא אל דרך העבר וכמזהו גנון והציל פסח והמליט: וגם אני נתתי להם חקים לא טובים. נתתי עבר במקום עתיד והם חקי האמות שיתדשו עליהם בהיותם בגלות ויש אומ' כי החקים [ה]ם חקי השם שיהיו לרע להם אם לא ישמרו כמו שקראם את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע: מה הבמה. פירושו שתי מלות כלומר הבא מה: אתם נטמאים. בא בשוא כמו הנמצאים בשושן הבירה הנבאים לכם: ובשאת מתנותיכם. מגו' וישא משאות מאת פניו ויש אומ' והמשאת החלה ענין שריפה: אשר נפון[צותם]. בא בחלם כמו ונקוטותם בפניכם ורוב נחי הע' בשרק: במסורת. קמצות המ' להורות על הסרון א' ש[היא פ'] הפעל [וכן מבית הסורים יצא:] לכו עבודו. כטע' שמה בחור בילדותך: ואחר. מלת לכו מושך בעדו והטע' ולכו אחר גלוליכם או הו' נוסף והטע' אחר אשר אינכם שומעים אלי ויש אומ' ואחרי זה הומן א'ע'פ' שאינכם עתה שומעים אלי יבוא עת שלא תחללו שם קדשי והוא שזוכיר בפסוק הבא אחריו:

כא

והטף אל דרום. מגו' אל תטיפו יטיפון והטע' הנבא. והמנה ודרום הם ירושלם ויער השדה בית המקדש וכן במקום אחר בית יער הלבנון: מנגב צפונה. מטדבר צפונה ונקרא המדבר נגב לפי שהוא יבש והטע' מפאת צפון שהוא כבל: יען אשר הכרתי. הטע' יען אשר רצוני להכרית ממך צדיק ורשע תצא חרבי על כל בשר שאחריב כל העולם: ונמם כל לב. נפעל

ושאוף והנכון שהוא מקור באה המ' תחת ה'ה' כמו ולמסע את
 המחנות והש' ראויה להדגש אלא שמנהג הדגש בגזרה הזאת שיפל
 בהיות הש' שואות והנה המלה מרכבת מבעלי הא' שהוא למשא
 ונחי הל' ובעלי הה' שהוא למשות ונקבצו בו כאחד השני עקרים
 בכתיבה ובקריאה וכמהו במכתב חמאת ליוי לבלתי קראות¹ לנו
 שנאת רע ובמלאת הימים האלה וכמהו בשוא בהנבאתו ומע'
 למשאות לעקור כי הוא הנשיאה ויש מפרשים ככה כי נשא אשא
 להם: בריתו לעמדה. לעמוד בה לפי שהוא פעל עומד וכן
 לחבשה לחוקה לתפש בחרב²: ואת כל מברחיו. תאר מגו'
 ויברח יעקב ויש אומ' בריחיו והמע' הגזולים וכמהו בריחיה עד
 צער: הרמה ונתתי. מגו' ונתתים והרביתי אותם והמע' וגדלתי:

יח

ואיש לא יונה. יש אומ' פועל בפעל קל: חבולתו חוב.
 הו' נוסף כו' בנו בעור: ועשה אח. יש אומ' חס' דלת כחסרונה
 ממלת אחת שמעמה אחרת, אכן במלת אחת תחסר להתקבץ הת'
 עמה שהוא ממוצאה כמו שעשו במלת הרה ללת תחת ללדת
 ויש אומ' כמו לרבקה אח כמע' גול גול אח ומ' מאחד נוסף ומע'
 מאלה שעתיך להוכיח והוא³ את כל אלה לא עשה שעשה אביו
 ואחרי' אומ' כמו האח האח ראתה עינינו כלומ' ישמה בעשותו
 אחת מאלה שיוכיר גם נכון להיות אח כמו גם אוי כמו אח עשויה
 לברק והמע' יתאבל על מה שעשה אביו כי הוא לא יעשה אחד
 מכל המעשים שעשה אביו כי אם הפך: גול אח. סמוך
 והמכרת או בגול וכן כבד ע'מ' גדר והסמוך וגדר אבניו והשאר
 כמהו וכבד עון ערל וערל לב: לא נשא הבן. נענש הבן
 בעון האב:

יט

אמך לביא. הא' תחת ה' כא' קראן לי מרא והו' תחת א' והדגש
 שבו לחסרון יוד לביא שהוא משך: ותעל אחד מגוריה. המע'
 ותרבה מגורת מטרף בני עליתה אלא שזה קל וזה בנין הפעיל.
 והגדר הוא יהואחו: כי נוחלה. הפך התוחלת או ותרא כי קתה

¹ Ms. קראוך. ² Ms. בכף. ³ Ms. וירא.

והנה הרבות הנפרדות מאלה¹ אחות הו' לרבות ול' הפעל איננה ויתכן מלת אחותיך להיות הו' ל' הפעל ובא בסימן אחד שהוא הו' לבד כמו נלאת ברוב עצתיך והוא מחבר על אחות לנו קמנה שהת' בה סימן הנקבה האחת והו' שרש והשלם ממלת ואחות אחותך בצדקתך אחותך היוד תחת ה' השרש והוא בסימן אחד לבד ובשני סימנים את אחי² ואת אחיותי² וזה ההפרש אשר בין למשפחותם ובין למשפחותיהם ודומיהם: גאון שבעת לחם. שבעת חס' וו או כמו הארון הברית: ותגבחינה. בא על הדרך ותעשינה וככה מוצאיו ומובאיו: בצדקתך אחותיך. הת' נוספת על המקור [הוא] מלה וזה בתוך המלות השלמות ואין כמוה כשמעתו ענך בקרבכם לפני יוי ודומיהם כי הם נהפכו מן הה' שהוא³ לקרבה אל המלאכה על כן הם רפויות ויתכן כמו ואת הת' יבושת המים מבחתי יכולת: בתוכחה. יש בו סימן הנקבה האחת והרבות וכן נקצב אחד לכלהנה ויתכן הה' והגון סימן אותם הנקבות וכן לומר כקוף מונד כלהם והה' האחרונה נוספת: השאמות אותך. מגו' משוט בארץ והא' כאלף וקאם שאון והטע' המחפשות אוצרותיך ויש אומ' הבוות מגו' בשאט בנפש: אל הקטנות ממך. עם הקטנות ורבות ממלות הטע' שתבוא ואת תחת ואת: ולא מבריתך. הטע' לא בעבור שקימת הברית שהתנתו לך:

יז

מלא הנוצה. ע'מ' כלי גדלה עולה תועה: קח על מים רבים. פעל עבר חס' פ' הפעל כמו והיום רד מאד וקמצות הק' קמצות ר' כי הוא טרף וא' אדיה שאג: צפצפה שמו. כימיני הערבה והוא גדלה תמיד על המים והנכון משרשו ציף והוא ע'מ' הלחלה מגו' אשר הציף יוי והטע' במקום מ[ים] רבים שיוכל אדם לצוף בהם: כפנה שרשיה. יש אומ' הפוך והטע' קבצה ובלשון חכמים כנופיה ויש אומ' מגו' לשוד ולכפן כלומ' הרעיבה משל על התאווה: טרפי צמחה. תרגו' עלה⁴ וית: למשאות אותה. יש אומ' שם תחת מקור והו'ת' בו נוסף⁵ כמו חג שבועות ימים שמות

¹ Ms. המלה commencing a fresh line with השרש. ² Ms. יך —
³ שה: the word is hardly legible. ⁴ Ms. עלי. ⁵ Ms. ונוסף.

תחת העין: ואסוכך בשמן. בפתח¹ א'ע'פ' שהוא עבר כי נשען על תחלת הענין שהוא עבר כמו פורה דרכתי לבדי ואדרכם באפי וכן ואברכהו וארבהו וכמו ואעמוד עליו ואמותתהו: ותוני על שמך. בעבור שמך או יותר משמך כמו ותעגבה על² פלגשיהם: על כל עובר לו יהי. לו לעובר היה התונות ויש אומ' הו' תחת א' והטע' לא יהיה כמו זה הונות וכן אחריו לא באות ולא יהיה: רקמתך ותכסים. חוזר לצלמי זכר: ונתתיהו לפניהם. הו' כפה רפה בלשון ישמעאל והנה ונתתיהו ונתת אותו ואומר כי כל דבור לנכח הנקבה שרשו להיות ב' בסוף ולשים הפרש בין הזכר המדבר על עצמו ובין הנקבה המדובר נגדה קצרוהו והנה בזה הספר מלות רבות נכתבות ב' בסוף ונקראות בלי יוד ועל כן יהיו הכנויים דומים זה לזה אין ה[פרש] בי[ניהם]: המעט מתונותיך. המ' [נוס' והמעט שם]³ בתוספת ה' או הו' לתמיה: אל [ארץ] כנען כשדימיה. בכל כי נוה הסוחרים וכמהו ויביאהו אל ארץ כנען בעיר רוכלים מגו' כנעניה נכבדי ארץ: מה אמולה לבתך. תאר מגו' כי אמלל אני והנה נאמר מזה לבה: זונה שלטת. שולטת בונות או מלכה שהיא יכולה לעשות הפציה ולונות: בכנותיך גבך. מקור בתוספת יוד וכמהו בהורותיכם בארצות ויש אומ' ואת עשיר במותיו: לכל זונות יתנו נדה. נתחלפה הה עם הנון במלת נדניך ועל זה הדרך אתנה ואתנן וכן המלבישכם⁴ שני עם עדנים במקום עדיים מגו' עדי: ותשחדי אותם. בא בקמץ חטוף להורות שנמלט מהחלם וככה ישר' אשתלנו ואשקלה להם⁵: ואחריך לא זונה. והטע' כמו זה הונות וכמהו זה העם לא היה טעמו לא היה כמהו וכן שם פחדו פחד לא היה פחד כמהו: השפך נהשתך. בית מושבך וכן וחרה נחשתה⁶: וכדמי בניך. הכ' משמשת תחת על: ותרגוי לי. פעל יוצא כלומ' ותרגוי איתי: ובתקוך בחרבותם. כטע' ויבתר אותם לפי מקומו: לא עשית את הזמה. המזמה והטע' לא חשבת סופך או עשית עבר במקום עתיד: ואחות אחותך. לשון רבות ול' הפעל נופלת ובא בלא יוד שהוא הסימן השני לרבות כמו והפלא⁷ יי את מכותך ומלת אחותיך יתכן לאמור שבאו בו השני סימנים כמשפט

¹ Ms. inserts כמו. ² Ms. על כל פ'. ³ the reading is extremely uncertain. ⁴ Ms. ך —. ⁵ Ms. לו. ⁶ Ms. ך —. ⁷ Ms. והפלא.

יג.

ויחלו לקים דבר. פעל יוצא וכמהו על אשר יחלתני:
 ובכתב בית ישראל. בקמץ ואם הוא סמוך וכמהו שאר ישוב
 שאר יעקב וכן ואת יקר תפארת גדולתו: אצילי ידי. כמו וקרע
 לו חלוני: ועושות המספחות. דמה הקמיעין למספחת לפי שאין
 בהם תועלת: הנפשות תצודדנה לעמי. בשקריהם. ונפשות
 לכנה תחיינה. בשעלי שעורים שהם שכרם: אשר לא תמותינה.
 ע'מ' תפוצינה ערי תשובנה לקדמתכן¹ ואשר לא תחיינה כפול
 כמע' ונפשות לכנה תחיינה: את הנפשות לפרחות. להיות
 פורחות והמע' בסבת מצודתן יפרחו כלומ' שימותו ויש אומ' או
 להמית ולהחיות כפי נבואתן אשר לא תמותינה ולא תחיינה שלא
 תתקיים נבואתן ויש אומ' משל שדמה הנפשות לעוף פורח והם
 יצודו אותן:

יד

האדרש אדרש. הא' תחת ה' כמו האכה אכה אבי וחיוג
 אמר כמו ירדוף³ אויב עתיד³ בבנין התפעל ואם² הוא בהולם: בא
 ברוב גלוליו. א'ע'פ' שבא ברוב גלוליו ויש אומ' בכואו כי רבים
 גלוליו: בארץ ושכלתה. ע'מ' וכיעסתה צרתה גם צותה חמותה
 חלקתה להם:

יז

מכרותיך ומולדותיך. כמו מגורותיך בחלוף הכ' בג' ויש אומ'
 המ' תחת נון וכמהו המסות הגדולות או מגו' מאת מכריכם לבד
 ממכריו והנכון להיותו מגו' כלי חמס מכרותיהם⁴ ומעמו כפי
 מקומו: הלדת אותך. הוסיפו הת' עליו כדרך הקל וא'ע'פ'
 שהוא פעל שלא הזכר שם פעלו ופ' הפעל נבלעת בדגש:
 רוחצת למשעי. ענין נקיון לפי מקומו ובלשון ערב אמשע קצעתך:
 לחמלה עליך. מקור ובא בשרק כמו מלוש בצק עד חמצתו:
 בדמיך. דם הלדה: היי. כמו תחיי: בעדי עדיים. הוא
 היופי הגמור או בא בעת שהיית צריכה להתכסות: ואנעלך
 תחש. הנפרד ממנו אנעול כמו וינהום והעד הטף פתח שהוא

1 Ms. —. 2 Ms. וגם. 3 Ms. and ינוף. 4 Ms. מכור'.
 1 Ms. —. 2 Ms. וגם. 3 Ms. and ינוף. 4 Ms. מכור'.

סימני עתיד כפול לרבים וליחיד והוא בפעל¹ קל והוא מלה וזה והנכון שהא' [נוסף והוא עבר] בבנין נפעל וכמהו אומלל אני שהוא עבר ומעם אני כמו עצמי ועל זה הדרך נראה אתה יוי²: מלאה מטה. משפט מטה או מטה שם בא על דרך הפעול כמו מקטר מגש לשמי שמע' קמרת מגש:

י

והנה אל הרקיע. אל במקום על וכמהו אל כתף ישא וההפך וירם כבוד יוי מעל הכרוב על מפתן הבית: הכרוב אחד. חס' ה' ובתוספת ל' לאל גומר עלי וההפך חצר הפנימי ובא בשתי ההיין האל הנותן האיש ההוא: וירמו הכרובים. יש אומ' פעל מרבע בבנין התפעל והיה ראוי ויתרומו שרשו רום או רמם כי שניהם נמצאו והנכון להיות שרשו רמם והוא בנין נפעל על דרך נפעול כמו ונגולו כספר השמים וכן הבו תבו הארץ והבוק תבוק כי אין ראוי להיות פעל מרבע חסר: ובשאת הכרובים. כמהו לבלתי קחת כסף: ירמו אותם. במקום אתם וכמהו ודברתה אותם את כל הדברים או אותם הם האופנים וכמהו אחרי הכבס אותו והמע' אחרי הכבס אותו הנגע:

יא

לא בקרוב בנות בתים. המע' לא תהיה הנבואה הזאת בקרוב: אתכם הוציא מתוכה. מקור משמש במקום עתיד וכן השכם דבר:

יב

כמוצאי גולה. שם או פעול בחלוקה החלם בשרק: הנשיא המשא הוה. כמו לנשיא וההפך מבינות לגלגל מבינות לכרובים: ואותה לא יראה. התנבא על צדקיה שיעורוהו: תשם הארץ: הצרי מביא י' מגו' והבמות תישמנה או א' ע'מ' אוהבי אהב: לא תמשך עוד. חזור לדבר והנה הוא זכר ונקבה ויתכן על הנבואה:

¹ Ms. נפעל. ² Ms. אי.

בציצית ראשי. קוצת ראשי וממנו על ציצית הכנף ויש אומ' ככה מציין מן החרכים מראה ציצית ראשו: סמל הקנאה המקנה. צורת הקנאה וחור ופירש למה קראו קנאה לפי שהוא מקניא את השם כמע' יקניאוהו בורים: לרחקה מעל מקהשג. נפתח הר' מפני הר' כמו על מאסם את תורת יוי והנכון להיותו ע'מ' לקרבה אל המלאכה: מחקה על הקיר. נחי הל' כמו על שרשי רגלי תתחקה: ועתר ענן הקמרת. לשון עובי וחוק וכן העתרתם על דבריכם: מבכות את התמוז. יש אומ' פעל יוצא ופיר' תמוז הוא המולך ואחריו אומ' מבכות פעל עומד וכן מבכה על בניה ותמוז מגו' למזא לאתונא¹ והטע' שהיו בוכות על בניהם שהיו מעבירים למולך ואיננו נכון לפי שמ' מוזא אינה שרש ויש אומרים שתמוז חדש תמוז כי אז יתחיל השמש לחסור או מבכות משמחות או שמחות על התמוז כמו לעציבה והטע' שהיה להם יום שמחה בראש תקופת תמוז כי אז השמש במעלתו ודע כי כתו' באחד מספרי החכמות האיש שלמד תחלה לעבוד את השמש היה שמו תמוז ונקרא חדש מעלת השמש על שמו וכשמת קבעו לו יום בשנה כמע' מימים² ימיכה תלכנה בנות ישראל לתנות לבת יפתח: משתחוויתם. מרכב מן פועל ועבר כלומ' משתחווים והשתחוויתם: הנקל לבית יהודה. נפעל עומד כמו נמס בתוך מעי וכן העבר ונמס כל לב: את הזמורה. רוח משמיע קול מלמטה יש אומ' מגו' זמיר: אל אפם. תקן סופרים והכונה אפי כמו ואהיה עלי למשא והפחתם אותו והכונה עליך ואותי:

קרבו פקדות העיר. אנשי פקדות העיר המופקדים עליה להשחיתה והנכון שמלת קרבו צווי בבנין פעל כמו קרבו ריבכם והיחיד וקרב אותם והוא צווי למשחיתים שימיהרו לבוא על כן אמר קול גדול ויקחו איש כלי משחיתו: אל תגשו. בא זר בפתח כמו ידחו ונפלו בה: ונאשאר³ אני. יש אומ' הפוך והטע' ונאשאר בתוספת נון נפעל ואחריו אומ' הנ' והא' מ'א'ת'י'א'ת'

¹ Ms. ונאשאר. ² Ms. מדי ימים. ³ Ms. בני אתון נורא.

תפארה ופרושו עטרה או כתר והוא הסובב וכן ישוב ויצפור מהר הגלעד ויש אומ' ויבקר וכן הצפירה הבקר כמעט בא היום ולדעתי¹ יהיה הצפירה המסכה בגלגל כלומ' כשחזור הכוכב אשר היה אחרית רעתם לנקדתו או תכלה מעלתם ותהפך להם לשפלות: ולא הד הרים. חווק הרים וכן כסום הודו במלחמה ויש אומ' מגו' הידד יהיא לשון זריוות לבורח שיברח להרים ולדעתי יהיה מגו' הידד והטע' כאשר אפרש כלומ' תהיה הרעה הבאה עליהם יותר כבדה מנטל סבל ההרים כי כן מנהג הסבלים כשיהיה עליהם סבל כבד יאמרו הידד הידד כדי שתתעסיק דעתם בדברים והנגונים ולא תרגיש בכאב הסבל: מהמהם. הנכון ששרשו המה כמע' מהמונם: ולא נוח. יש אומ' מגו' ונשאו עליך בניהם קינה ואיננו נכון לפי שהה' נראית במלת נוח והוא נח העין והא נראית לא תשוב נסתרת והה' שבמלת בניהם איננה שרש כי אם לסימן הנסתרים והעד שהיא נקודה בסגול והנפרד ממנו ני על משקל קינים והגה והי ונוה ע'מ' נוח והנה פרושו לפי מקומו: לא ישוב. לא מושך עצמו ואחר עמו: ועוד. דבר אחר שלא תהיה בחיים חיתם וחצי הפסוק האחרון פיר' לחציו הראשון ויש מפרשים ועוד בחיים חיתם א'ע'פ' שיחיו שנים רבות לא ישוב לממכר כי יגלו ולא ישובו ואיש בעבור עונו עון חיתו לא יוכלו להתחוק או מעמ' בעבור עונם לא יתחוק בחיתם וב' בעונו מושך בעד חיתו: תקעו בתקוע. שם השופר: וצבי עדיו לגאון שמהו. בית המקדש שהיה גאון עום. וו' וצלמי נוסף: את צפוני. קדש הקדשים: ונחלו. בנין נפעל שרשו חלל ובהמלא חסרונו נחללו וכן דרך רב הגורה הוות כמו ונחלת בכך וכן אל מקדשי כי² נחל כמו נחר גרוני ויש אומ' שרשו נחל ובנין נפעל והח' ראויה להדגש לולי שהיא אות הגרון: מקדשיהם. היכליהם המוזמנים להם והוא שם והנפרד מקדש ע'מ' למתעב גוי ימך המקרה אומרים כי בא הד' רפה להורות על ענין ולא יהיה קדש ואחר' אומ' חס' דגש כמו כי מאספיו יאכלוהו אם כהתל באנוש תהתלו בו והוא פועל לרבים: [קפדה] בא. כריתה מגו' קפדתי כאורג היי:

¹ Ms. לדעת. ² Ms. om. כי.

ויש אומ' כרים כבשים והם צורות כדמותם מברזל לחפור בהם החומות: עד כלותך ימי מצורך. בשרק כמו מגורי אביו: תעוגינה לעיניהם. יש אומרים חסר דגש והטע' תעוג¹ אתה אותה העוגה וההפך עיני תראינה בה שהוא בתוספת דגש ויתכן שהוא ע'מ' תפוצינה ערי והוא רומז במלה לנשים המתעסקות לעוג הלחם:

ה

לרשעה. מקור ע'מ' לאהבה יראה לדגון אלהיהם ולשמחה: יען המנכס. ע'מ' באכלכם מלחם הארץ ויתכן שקמצות המ' החטוף מורה על חסרון ו' המון והוא שם ושרשו המה: אשר היו למשחית. שם או מקור כמו למשאות אותה משרשיה ולמסע את המחנות: או מקור בתוספת נון כמו לתתן שם באבדן מולדתי לדעת רבים וכמוהו בנחי הלמד השיבות מחרון אפך:

ו

ולגאיות. מגו' ונשב בגיא והיוד שבסוף נוסף וכן² ארבע מלכיות או תורה על סימן הנקבה ויש אומ' הפוך והנכון ג'א'ת. וצרי הג' משך ואחרי' אמרו ה' היא הא' והא' היא ה' כדון אותיות א'ו': ונפל חלל. יש אומ' בנין נפעל מן הפעלים הכפולים כטע' ונפלל חלל מגו' ונתן בפלילים: בהורותיכם. מקור וה' נוסף כי בא על דרך י' הרבים וכמו זאת ה' בכנותיך גבך ואין להם שלישית: ונקוטו בפניהם. קד יחסן אן ישתק מן קט מעט יעני אנה לעצם אל תעבות אלתי אקתרפוהא יקאל ענדהם אל רעות אלאתיה עליהם גוא ענהא: אשר נשברתי את לבם הזונה. נפעל מתעבר כטע' או אז יכנע לכתם הערל וכמהו החלצו מאתכם ישראל לא תנשני ויתכן להיותו מתבודד ואת לבם כמו מלבם או עם לבם: והנשאר והנצור. יש אומרי' והנצור בנין נפעל והשרק תחת חלם כמו נבוכים הם נבוב לוחות:

ז

בא הקיץ הקיץ אליך. שני עקרים בענין אחד ויש אומ' כמו ולא הקיץ הנער והטע' נער: באה הצפירה. כמו ולצפירה

¹ Ms. כהטע' העיג. ² Ms. כי.

ספר יהוקאל ע"ה

ויהי בשלשים שנה. ולא הוכיר למי נסמך החשבון ודברי המתרגם נכונים ויש אומ' שהנביא היה בן שלשים כשהחל להתנבא וכמהו ויהי מקץ ארבעים שנה והם מספר ימי אבשלום: לגלות המלך. ויתכן סמוך ומכרת על מ' חוות קשה אלון בכות: ונוצצים כעין נחשת קלל. תאר שרשו ניץ מגו' ופעלו לניצוץ ע"מ' משך ידו את לוצצים: קלל. תאר והטע' ממורט והכל ענין קלות והוא בהסיר החלדה: רצוא ושוב. הנכון שהא' נוסף והוא¹ ל' הפעל כא' ההלכוא אתו ולא אבוא שמע' לפי שבמקורות שבנתי הל' הבאים בה' נחה כמו ה'ה היה בנה בניתי לא תבוא עמהם ו' המשך: בית לה סביב. סמוך א'ע'פ' שיש אחריו ל' כמו מימין לבית וכן עם הב' כמו השכוני באהלים ועם המ' כמו לנביאי מלבם:

ב

ואשמע את מדבר. גוף כמו את שני האנשים. ומדבר בנין התפעל: כי סרבים וסלונים. יש אומ' א'ע'פ' כמו כי עם קשה² עורף. וסרבים וסלונים זה כטע' זה: אל תהי מרי כבית המרי. הראשון תאר והשני שם: קינים והגה³ והי. קינים בא כמו שער הפנים והגה³ מגו' אהגה כיונה והי מגו' נהייתי ונחליתי ע"מ' כי תחת יפי אף ברי ימריח עב:

ג

עמקי שפה. היחיד עמק בקמץ ע"מ' חוקי מצח או עמק בצרי ע"מ' כבדי לשון שמתי לב ופעם תהיה הגורה השנית הזאת ע"מ' חפצי רעתי: אם לא אליהם שלחתיך. כטע' הלא ומלת אם בעד שתיים כאלו אמר הלא אם אליהם שלחתיך ויש אומ' כטע' אלו: משמים בתוכם. תאר ע"מ' עמדתי מרעיד:

ד

ושים עליה כרים. עשה סביבוהיה דמות שרים נלחמים כטע' ובאו ונתנו איש כסאו וכן יפרשו שלחו כר כפול כטעם מושל ארץ

¹ Ms. והוא. ² Ms. קשי. ³ Ms. הגא.

בפתחיה ומאבוסיה תאר לבריאים: סלוח כמו ערמים. דרכוה: מגו'
 מסלה: ערמים. הנפרד ערמה וכן ובאמים יתהוללו שער הפנים:
 השמיעו אל בבל רבים. מגו' וישמע שאול ורבים מגו' וימררוה
 ורבו או תאר יוצא: הנני אליך ודון. תאר וכן וכשל ודון:
 למען הרגיע. מקור וכן והרגיו ורבים ככה: ואל כל הערב.
 [כמנ] ויתערבו בגוים או מגו' עורכי מערבך הם הסוחרים¹:

נא

אל ידוך הדורך. מלת ידוך בעד שתים וכן כתו' והטע'
 לאשר היה דורך עתה ידרכו אחרים אליו וכן לאשר היה מתעלה
 בסריונו עתה יתעלו עליו: רפאנו את בבל. הא' במקום יוד
 והם שני שרשים בענין אחד ויתכן הקריאה נחי הל' והכתיבה
 מבעלי הא': הברו החצרים. מהכפול[ים] ויש אומר' האברו
 מגור' יעלו אב[ר] כמון] אוין עד תכונותיכם: אמת בצ[עך].
 מדה בצעך: הר המשחית. יתכן תאר או שם: ילק סמר.
 תאר מגו' תסמר שערך בשרי ויש אומ' שחור: ותרעש הארץ
 ותחול. נחי הע' מגו' חיל: נשתה גבורתם. הרבה מגו'
 ונשתו מים מהים ויש אומ' מגו' היו לנשים: חתתה קשתותם.
 כמו לא פתחה אוניך החרק תחת שרק: ערער תתערער. מגו'
 ערו ערו או מגו' עירי:

נב

כל בית הגדול. מכרת כמו שומר מה מלל והטע' הבית
 הגדול או כל בית איש גדול: אצבעות נבוב. יש אומרין בנין
 נפעל והשרק תחת הלם וכן נבוכים הם בארץ ובלשון חכמים
 על פי הביב:

נשלם בעזרת הבורא

¹ Ms. הסוחרים.

חה' נוספת כי הוא תאר לזכר או עבר לנקבה והטע' שאלי נם והשאלה הנמלטה העיר: גאה. תאר ע'מ' רעה דוד: הרש יהנה. חס' לב: עגלת שלישיה. כמו מכת בלתי סרה והטע' עגלות מואב: על כל ידים גדודות. שם ע'מ' גבולות עמים ועל מושך בתחלת הפסוק: מואב בוש. יתכן פעל עבר ע'מ' הבקר אור ויתכן תאר ע'מ' טוב ולרבים מגבורתם בושים:

מט

והתשוטמנה. בא יחיד בהקדמת ת' התפעל: נסרהה חכמתם. יש אומ' מגו' וסרת העורף: נוסו הפנו העמיקו. שניהם עבר במקום צווי ועל זה הדרך בבנין נפעל כל הגוים ונקבצו באו ונלוו ויש אומ' עבר כמשמעו והפע' באמור להם נוסו הם הפנו: ונחבה¹ לא יוכל. מקור כמו ונסתם גיא הרי: עלי תבטחו. בסימן אחד לנקבה כמו ותקרבו עצמות לור תחשובוני: תפלצתך. ע'מ' כי לא תהיה תפארתך: כי ארגיעה. יש אומ' שם ע'מ' כחבל אכויבה: ומי יועידנו. הרגש נוסף כמו אל תבעתני: ורטט החויקה. יש אומ' בחילוף ט' בת': איך לא עובה. מגו' ויעובו את ירושלם ענין הווק וקרוי ובלשון חכ' מעובה ויש אומ' מגו' עווב תעווב עמו ענין עור או כמשמעו והטע' איך לא עובה מהשחיתה: עיר תהלת. מכרת כמו עוי וזמרת יה אף נחלת או סמוך למלת משושי ע' דר' תופשי דורכי קשת: משושי היוד נוסף:

נ

באו ונלוו. במקום והלוו כמו ונקבצו ויש אומ' עתיד בפעל קל והו' האחרונה היא במקום ה' השרש בא ע' דר' וישתחו אפים: כעגלה דשא. יש אומ' דשאה כמו שיוצא מלפני השליט וזה אם הוא כתו' בא' ואם הוא בה' אין צורך כי הוא מגו' דש חטים: ותצהלו כאבירים. מגו' מקול מצהלות אביריו הטעם סוסיו: על הארץ מרתים. כמו הארון הברית: חרב והחרם. מגו' חרב ליוי וכן חרבו כל פריה: כי ביוי התגרית. ע'מ' קומי נא והשתנית: פתחו מאבוסיה. יש אומרין מגו' ואת ארץ² נמרוד

¹ Ms. נחבא. ² Ms. om. ארץ.

אביריך. כמו וצדיקים ככפיר יבטח: הרבה כושל. יש אומ' שם ע'מ' רב החובל עובר לסוחר: חרב היונה. מגו' לא תונו איש והטע' רמאית ויש אומרים כמשמעו וכנה נבוכדנצר ביונה מפני שהיה ממהר בהליכתו: מלך מצרים שאון. תאר ומת בשאון מואב שם: עגלה יפהפיה. תאר כפול הפ' והל' והנה היוד האחרונה במקום הה' שהיא ל' הפעל והדגש מבליע יוד המשך ולזכר יפהפה על דרך הומיה בוכיה ויתכן היוד יוד היחס כמו עבריה מצריה שלישיה ולזכר יפהפי ועל זה הדרך עניה ועני: קרץ מצפון. גדירה מגו' קורצתי גם אני: בא בא. הראשון פועל והשני עבר ויש אומ' השני הא' תחת ה' כמו ועל אדום כלל: כרתו יערה. אם קריאת הכ' בגעיה יתכן צווי בבנין פעל הדגוש או עבר הפעל קל א'ע'פ' שבא אחריו נאם¹ יוי כי לפעמים יבא על העבר כמו ידרו לטבח נאם יוי:

מז

מקול שעטת. דרוכה או צעקה לפי הענין: איך תשקוט ויוי² צוה לה. יתכן ה' נוסף כמו ותוני שם:

מח

גם מדמן תדומי. פעל מרבע בבנין התפעל דגשות הדי לחסרון ת' ודגשות המ' לחסרו' מ' אחרת וכן וירדמו הכרובים ונכון מזה להיותו בנין נפעל ותומת הו' כמו הבו תבוו ובעבר ונגולו בספר והפנים האלו קרובים לפי שפעל מרבע רחוק הוא שיבא הס': השמיעה צעקה צעירה. גדוליה כמו והשיבותי ידי על הצוערים: יען בטחך. מקור ואם הוא בחרק וכן מקול נפלם: תנו ציץ למואב. כנף ותרגו' סנפיר וקשקשת ציצין וקלפין: כי נצא תצא. שניהם מגו' כי נצו גם נעו ותצא דגש כמו צור ילדך תשי ויוד יעקוב: צועים וצועהו. מדיקים וירוקהו מטע' וכליו ויקו ויש אומ' מגו' מהר צועה אלא שאלו פועלים יוצאים: מבטחם. נפתחה הט' תחלה מפני הח' וכשנקמצה הח' החצירו פתח הט' לסגול וכן דין כל פתח שיבא לפני קמץ על כן הנחמתי והטהרו בסגול: ועריה עלה. העולה והוא האויב: שאלו נם ונטלמה.

¹ Ms. שם. ² Ms. ואיו.

יב

מב

אם שוב תשובו. חס' פ' הפעל ע'מ' ידעתי כי כל תוכל
וההפך אם ישוב ישיבני יוי ירושלם:

מג

ונטה את שפיררו. כפול הל' כמו סגריר ויש מפרשים ממנו
ברוחו שמים שפרה והטע' אהלו:

מד

איננו שומעים. אין אנחנו וכן ממנו הננו ועלינו וזולת אלו
השלש כל נון ו' דגושה סימן היחיד הנסתר והנון ו' רפה סימן
הרבים המדברים בעד נפשם: למלכת השמים. למלכות השמים
על כן הוא בלא א': וברעב תמנו. הנון במקום אות הדגש
הכפל כנון מעוניה והטע' חזור עליו האנשים שמתו כבר ויש אומ'
חס' אות הכפל כאלו הוא תממנו וכן דרך רבים בפעל הכפל מפני
חבור שתי אותיות כפולות כמו וידמו למו עצתי ונחלת בך ויכתום
וזה הדרך רחוקה לפי שהנגון במ' הראשונה ומפריש בנת ביניהם
ואחר' אומ' שני עקרים חים ותמס¹ וכן כהתימך שודר תשד:
כונים להעציבה. בתוספת ה' והטע' להכעים השם או חס' מפיק
ה' והטע' לשמח העב' ור' וכנה הנביא השמחה בעצבון ואחר' אומ'
שם העבוד' ור' מגו' עצבים: הקטר אשר קטרתם. שם ע'מ'
והדבר אין בהם לי נקם ושלם: וקראת אתכם הרעה. במקום
קראה כמו והטאת עמך וקראת ישועה וכן ושבת לנשיא במקום
ושבה וכן ועשת את התבואה הת' היא ה' הנקבה וה' השרש נופלת
אבל ת' ועשתה היא במקום ה' השרש וכמוהם והרצת את שבתותיה
האונים הלאה התויים סימני² הנקבה:

מו

אעלה אכסה ארץ. קל כמו אענה אף אני חלקי ויש אומ'
חס' והטע' חילי: אובידה עיר. כמו פן אוספך עמו: נסחף

1 Ms. ממנו. 2 Ms. ממני.

יא

לו

ויתנה אל ברוך. כמו וימצאה מלאך יוי:

לז

איש באהלו יקומו. יתכן הב' תחת מ' כמו והנותר בבשר:

לח

בלאי הסחבות. כמו בלויי הא' תחת יוד כמו ועמו תלואים:
אצילות ידיך. מגו' שש אמות אצילה: אל מבוא השלישי.
המבוא כמו חצר התיכונה: דאג את היהודים. מן היהודים
כמו כצאתי את העיר משחיתם את הארץ: ואם מאן אתה.
תאר במקום הפועל כמו ושבת אני את המתים: הסיתוך. שני
עקרים יסת וסית ויתכן סית לבד והדגש נוסף בתחלה במלת הסיתו
להבליע הנח והשאירוהו גם כן עם הכנוי והוא הנוסף במלת פן
יסית אתכם חזקיהו ועל זה הדרך מלינים עלי:

לט

בין החומותים. בקבוץ השנים אחרי ו'ת' כמו את כל
לוחותים: ויאסרוהו בנחשתים. בקיבוץ השנים אחר הת' כמו
בעצלתים ימך המקרה במצלתים:

מ

אסור באוקים. נחי הפ' א' וכן מן האוקים כמו וישב
אבימלך¹ בארומה ויתכן שהא' הנחה נוספת מגו' לאסר מלכיהם
בוקים:

מא

בגרות כמהם. ע'מ' עדות ביהוסף נחי הע':

¹ דוד. Ms.

לא

הלוך להרגיעו. ויש אומ' פעל עבר גו' פעול ע'מ' ונתון
את אלהיהם באש: נוטעים וחללו. מגו' מחללים בחלילים וכן
כרם ולא חללו ויש אומ' שהיו מחללים קדושת שנה רביעית בכסף:
הושע יוי. ע'מ' הודע את ירושלים ואלו היה עבר היה הש' בחרק
ולא בפתח: לדאבה עוד. מקור בפעל קל ע'מ' לאהבה:
בתולה במחול. שרשה חיל והעד לחול במחולות: ברמה נשמע.
ברומימות או שם מקום. מבכה על בניה. יש אומ' בודד: כי
אחרי שובי¹. יש אומ' שובי מגו' משובה: תתחמקין. מגו'
חמק עבר ושניהם מגו' חמוקי ירכיך כי ההליכה בכח החמוקים
על דרך בעיר ישוקו מגו' שוק: החויקי בידם. מקור על מ'
האריך אפו: בעלתי בס. יש אומ' כמע' געלתי והנכון כמשמעו:
רגע הים. ע'מ' רוקע הארץ הנוטע און ובלא אות א'ה'ח'ע' כי
גוי אבד עיצות והמע' משקיט הים כשיהמו גליו ויש אומ' מגו' רגעי
ארץ: ונסב געתה. כהרגו' ויקח וכן ורחבה ונסבה ונסב לכם
הגבול והם קלים:

לב

בחצר המטרה. חסירי הפה נון מגו' לא ינטור לעולם:
ותקרא אותם. לשון מקרה שני עקרים בענין אחד וכן מדוע קראוני
אלה: מנעורותיהם. השם נעורות ע'מ' בחורות מן בימי
בחורותיך:

לג

ואת עמי ינאצון. יש אומ' במקום ינאצום ואת נוסף כי הוא
על הפועל כמו ובא את הארי ואת הדוב: גם ורע יעקב ודוד.
ויש אומ' יעקוב אהרון וכן ואחרי אבשלום במקום שלמה וככה
הרבים בספר הרקמה:

לד

מקץ שבע שנים תשלחו. מתחלה וכן מקץ שבע שנים
תעשה שמטה כי לכל דבר יש לו שני קצוות הראשון והסוף:

¹ Ms. om. 'ש.

כה

אשכם ודבר. יתכן מקור בחלוף הא' בה' כדין אותיות י'ה'ו'א':
 כמלאות. כמו לבלתי קראות חטאת ליוי¹ שנאת רע הקריאה
 מנחי הל' והכתיבה מרכבת ור' יהודה חיוג אמר פנים אחרים:
 היין החמה. כמו הארון הברית: ושכרו וקיו. נחי הלמד כמו
 זאת עשו וחיו ויתכן ע'מ' יראו את יוי והוא בעל הא' אלא שהפילו
 הא' מהכתיבה כמו שהפילו במלת יראו בקריאה: ותפוצותיכם.
 מרכב בין השם ובין העבר בבנין הפעיל ויתכן שם לבד וחרק הת'
 תחת צרי:

כו

עד תומי אותם. יוצא עובר והי' סימן הפועל כלומ' עד
 שאתיכם: לבלתי באו. הו' נוסף והוא מקור כמו קדמו נודד
 ויתכן עבר בפעל קל גורת פעול ע'מ' אורו עיני והוא במקום עתיד
 כלומ' לבלתי יבואו: בגלותו. מקור בבנין הפעיל כמו לנחותם
 הדרך:

כז

אתם מחלמים. תאר ע'מ' מעורים והשם כמוהו ונתתי לך
 מהלכים ע'מ' ויחוקהו במסמרים ויש אומ' מחלמים פועל בבנין הפעיל
 חס' י' בא ע' דר' וידרכו את לשונם: היודע ועד. תאר כמו
 עד יוי ואין דרך לפרשו כמו ולעולם ועד לפי שזה נקוד בצרי ואותו
 בסגול²:

ל

ושקט ושאנן. עבר על כן הוא פתוח אבל נוה שאנן תאר
 והוא קמוץ ועל זה הדרך רענן ואמלל והנה אמלל אני בפתח
 וטעמו אמללתי כמו ונאשאר אני: אנוש לשברך. הל' נוסף
 כל' השלישי לאבשלום: והיו שאסיך. יש אומ' הא' במקום
 האות הכפל וכן עורי רגע ויטאם ויתכן הא' במקום ו' המושך מגו'
 המה שוסים את הגרנות: וסער מתגורר. מגו' גור בארץ הזאת
 או מגורת ויגר מואב:

¹ Ms. om. ק' and לוי which must be supplied: comp. his note on Ezeq. 17, 9. ² Ms. הסגול.

כא

מי יחת עלינו. קל מחסירי הפ' נון מלשון [ארמית] כמע' ירד:

כב

מיד עשוק. תאר ע'מ' קרוב רחוק: ופעלו לא יתן¹ לו. שם על מ' ותוארו מבני אדם ונשתנה בדרך אחרת הצור תמים פעלו: וקרע לו חלוני. כמו וחשופי שת: או טוב לו. עבר כמו הבקר אור: ועל המרוצה. מגו' רוץ נא לקראתה והמע' שירוצו לעשוק ויש אומ' מגו' יכהה ולא ירוץ שני עקרים בענין אחד רוץ ורציץ: הוי אחות. יש אומ' שם כמע' אחוה: עלי הלבנון וצעקי. ע'מ' האומר לצולה חרבי: יושבת בלבנון. כמו וילדת בן עבר בפעל מרבע או מרכב בפעל קל בין פועל ועבר וכן מקוננת בארזים בין פעול ועבר בבנין פעל הדגוש: מה נחנת. בנין נפעל ובהמלא חסרונו נחנת וכמהו ונחלת בך: אתקנך. בתוספת נון כמו יצרנהו ולא יעבדנהו ויתכן שבאה הנ' בכח דגשות הכ' ויצרנהו מקבץ משני הכנויים יצרנו ויצרהו: העצב נבוה. כלי כמו ועצביך בבית נכרי: נפוץ. פעול מגו' ונפצתי בך: מדוע הוטלו. מעלומי הע' כמו הובאו בית יוסף:

כג

אשר יקראו. בא ע'מ' ואם יתקפו האחד והיא מלא זרה לפי שהר' נקודה בשוא והוא גורת יפעל פתוח ודינו בקמץ ונשתנה לפי שקריאתו מתערבת עם יקראו שהו' בו סימן הרבים: עברו יין. יש אומ' כמו בני יצאוני: ידחו ונפלו בא. יש אומ' מהכפולים בבנין נפעל וכן יאמרו דחו ולא יכלו קום ע'מ' וימרדוהו ורבו ויתכן שרשו נדה והוא קל וראויה הד' להיות בקמץ ונשתנה בכח ה' הבאה אחריה כמו שנשתנת ת' ותחש על מרמה רגלי אבל דחו נגונו למטה והוא ע'מ' ושפו עצמותיו לא ראו: ראיתי שעדורה. מגו' כתאנים השערים ענין מנוף וכיעור: וסער מתחולל. נחי הע' מגו' חיל כולדה או מגו' יחול הבא אחריו והמע' ינוח: וישמיעו דברי. הו' כפ' רפה בלשון ישמעל: אני מלא. תאר יוצא וכן מלאים את ההיכל: פטיש. ע'מ' לפיד כשיל וכלפות:

¹ Ms. יתכן.

יז

הרושה על לוח. יש אומ' הרושה מגו' חרות על הלוחות כמו
 ברושים ברותים: הררי בשדה. תאר לשוכן בהר: במותיך
 בחטאת. הפוך והטע' בחטאת במותיך שהם בכל גבולך: עד
 עולם תוקד. יתכן עתיד בפעל קל כמו הוכל: כערער בערבה
 שם אילן ויש אומ' יחידי מגו' הולך ערירי וכן פנה אל תפלת
 הערער: וסורי בארץ יכתבו. תאר והטע' הסרים ממני:
 מרעה אחרך. יש אומ' מקור בפעל מרבע:

יח

על האבנים. ע'מ' מתנים והם שני אבנים ויש אומ' מגו'
 בנין והא' נוסף כא' אפסים ארבות ארבות ידיו: יוצר עליכם
 רעה. גזור כטע' ואם בריאה יברא יוי: כי לא תאבד. יש
 אומ' כי במקום אשר כמו אלה לנו כי אתה עושה: ונכהו
 בלשון. יש אומ' רכילות וכן בשוט לשון: ושמע לקול יריבי.
 תאר מהפוכי תוך אל ראש ויתכן שם בתוספת יוד ול' לקול לעד:
 אל תמחי. היוד תחת ה' השרש ונשתנה נגונו כדי שלא יתערב
 עם אשר הוא לנקבה הנדברת כמו צור ילדך תשי ויש אומ' שהוודין
 נוספות:

יט

שער החרסית. מגו' וכל כלי חרש ויש אומ' מורחית מגו'
 בטרם יבוא¹ החרסה האומר לחרם ולא יורח: תצלנה אוניו.
 בנין נפעל מהכפולים והראוי תצלנה בדגשות הל' וכמשקלו תמקנה
 בחזירה²:

כ

חוקתני ותוכל. חוקתה ממני כמו בני יצאוני: ונלאתי
 כלכל. מגו' להכיל³ את העולה כפול הפ' והל': שומרי צלעי.
 יש אומ' מקור כמו ובצלעי שמתו מגו' והוא צלע על ירכו: הרת
 עולם. יתכן תאר ע'מ' קשת רוח:

1 Ms. תבוא. 2 Ms. הם. — 3 Ms. להכיל.

כמו והרצת את שבתותיה תאונים הלאת: אשת לדה. שם אבל
 וכח אין ללדה מקור וכן דעה והשפל שם ולדעה מה יעשה מקור:
 נחמסו עקביך. נכרתו וכן ויחמים כגן: למודי הרע. תאר:
 מנת מדיך. הראוי מדותיך ונשתנה כמו שער הפנים:

יך

בושו אכרים. תאר ע'מ' בנים כחשים: נבאים בשמי. זר
 והראוי נבאים בקמץ וכן הנמצאים בשושן הבירה: תחלואי
 רעב. תאר ואת תחלואיהם שם כמו ותעלולים ימשלו תאר והשם
 אבחר בתעלוליהם: סחרו אל ארץ. מלשון ארמית סחר סחר:

טז

ונתתים לועוה. מגו' ולא קם ולא זע הפוך מוועה כמו שמלה
 ושלמה: כלה מקללוני. הו' נוסף או לנכח הנסתר והטע' מקלליו
 יקללוני: שריתך לטוב. פתחתך מלשון ארמית משרי קמרין:
 הירע ברזל. נחי העין מגו' תרועם בשבט ברזל ויש אומ' בעלי
 הכפל מלשון ארמית די מרעע¹ כל אלין: כאבי נצה. חוק תאר
 או שם והטע' כאבי כאב נצה: כמו אכזב. הא' נוספת מגו'
 כוב והוא תאר:

יז

הילודים במקום. תאר ע'מ' גבורים: ממותי תחלואים.
 שם ע'מ' כמבואי עיר מבקעה: ובית מרוח. אבל והעד ואל תלך
 לספור ויש אומ' שמחה מגו' וסר מרוח סרוחים כפול כטע' ובית
 משתה לא תבוא והנכון שטלת מרוח כמו רנה פעם לאבל פעם
 לשמחה: רבים ודיגום. בנין פעל וכשהפילו דגש הבנין הניחו
 ה' לגמרי בעבור החרק שבא לפניה וכן מנהג הלשון ויש אומ' חס'
 ה' הפעיל כמו מדוע אליו ריבותה בינותי בספרים והראוי והדיגום:

¹ Ms. ידמרעע.

ינשוא¹. בא' התוספת כמו א' ההלכוּא אֲחוּ ויש אומ' הפוך
 ינשאו: יבערו ויכסלו. מגו' בעך וכסיל ויש אומ' מגו' בוער
 באש ויכסלו מגו' ישימו באלהים כסלם כמעט חציו שרפתי במו אש
 ויתרו² לתועבה אעשה: נבער כל אדם מדעת. מקור:
 חעתועים. ע'מ' שעשועים: אספּי. בדגש קל כמו השפּי
 שובל: מארץ כנעתך. יש אומ' מגו' ויכנע אלים או סחורתך
 כמו כנעניה נכברי ארץ: חלי ואשאנו. יש אומ' הו' במקום ש':
 יצאו ממני כי הוא בודד:

יא

או תעלווי. יש אומ' תתחלחלי וכן ועלו בה: ככבש אלוף.
 ואלוף: עץ בלחמו. יש אומ' המ' נוסף כמו יחוו פנימו והטע'
 בלחמו ויש אומ' בשרו מגו' לחם אשה והטע' נשבר על בשרו או
 כמשמעו והטע' נסים סם בתוך לחמו כמע' לחמך ישימו מזור:

יב

נמעתם גם שרשם. כל הגזרה הוּאת בבנין פעל ענין עקרה
 וזלתי זה וכל פעל קל נטיעה חוץ מן שרשם בעמלק: ואיך
 תתהרה את הסוסים. העבר תהרה ע'מ' שמים שפרה: אחרך
 מלא. יש אומ' משגע וכן כי מלאו מקדם ויש אומ' נכרת כמו
 בלא יומו תמלא והנכון כמע' מלוא רועים: התיו לאכלה. יתכן
 בנין הפעיל וא' השרש נהה ויש אומ' פעל קל והה' תחת א':
 ובושו. ויש אומ' ותבושו זאת עשו וחיו:

יג

המאנים. ע'מ' שעפים שנאתי: מפני גוה. הצרי יביא א'
 או הו' תחת א' או על דרך התרגום מהלכין בגוה: ירד
 מראשותיו. ע'מ' מרגלותם: הגלת יהודה. נפלה ל' הפעל

¹ Ms. om. ינשוא. and for 'בא' reads 'הה'. ² Ms. והציו.

ע'מ' רדי שבי¹: במועצות. ע'מ' מוסרות ומוטות: גוי נורך.
הטעם גוי שער נורך כמו הורידו² לארץ ראשן:

ה

בחרמית. ע'מ' תבנית מגו' קשת רמיה: אין איש נחם.
נפעל עומד: כלה שב. מגו' משובה ויש אומ' מתמיד וכן
ושבו על עונות אבותם: אסוף אסיפם. הא' נוסף ושניהם
מנחי העין כמו אדוש ידושנו ויש אומרים אסוף מנחי הפ' א'
מגורת יאסף אהרן: להם יעברום. יש אומ' יעברו מהם כמו
בני יצאוני: נדמה שם. בנין נפעל ויש אומ' פעל קל וכן ויתמו
ימי בני אבל משה ובלא תוספת ה' אל תדום בת עיניך וכשהוסיפו
הה' הניחו הדגש במקומו ורבים בכפולים שיפול הדגש: קוה
לשלום. מקור בבנין פעל לכלה הפשע נכה בו: מבליגתי. מרכב
בכנוי הזכר וכנוי הנקבה כאלו הוא מבליגי ומבליגתי והוא מתעבר
כמו המבליג שוד על עו ואם יפתר מתבודד כמו ואבליגה מעט
ויש אומ' ה' האחרונה נוספת ומבליגתי כמו מבליגה וכן בשנה
הראשונה כמו הראשונה או שם בתוספת יוד ת' כמו אחרית
וראשית והטע' התחוקתי והטע' הוא מחויק אותי³ מחוקת עלי
יגון:

ו

וידרכו. יש אומ' בנין הפעיל כמו וידבקו גם הם יעשרנו
המלך: העוה נלאו. מקור כמו והחיה אותם הכה ופצוע: חץ
שחוט. פעול במקום פועל או מרוק וכן זהב שחוט: הנני
מאכילם את העם. תוספת לבאור וכן ותראהו את הילד:
ותבאנה. זר כמו תשובנה לקדמתכן⁴ ותפוצנה ערי: מול
בערלה. ע'מ' סוג לב מגו' כי מולים הם בערלה:

¹ Ms. רדו שבו. ² Ms. הפילו. ³ Ms. אותו. The words from the second Ms. רדו שבו to יגון seem to have been first omitted, and then inserted by the same hand as the rest but with contracted writing. ⁴ Ms. לקדמותם; cf. his note on Ez. 13, 19.

אלי תשוב. יש אומ' תנוח מגו' בשובה ונחת: המלו. בנין נפעל מנחי הע': ולא להבר. בעלי הכפל מגו' ובר לבב או מגו' ויצבור יוסף בר: נוצרים באים. מחריבים מגו' כי עיר נצורה ויש אומ' אנשי נבוכדנצר על חצי השם האחרון: ואת שדוד. במקום שדודה מדבר עם העם פעם בלשון זכר ופעם בלשון נקבה ויש אומ' חס' כ' והטעם כשדוד: בפוך עיניך. יש אומ' פוך בעיניך כמו בדמעות שליש: קול כחולה. מגו' חיל והיא היולדה והוא תאר ע' דר' כל הקומים עליו:

ואב ערבות. מגו' ערבה ושוחה או כטעם זאיבי ערב לא גרמו לבקר: ישדדם. יש אומ' פעל קל ובהמלא חס' שדם נשאר הנקדות במקומם ויתכן להיותו פעל מרבע כמו היחברך כסא הוות תאכלהו אש לא נפח וקמץ חטוף נמלט מהחלם:

על סלסלות. מגו' סל המצות ויש אומ' כמו וכרת הולולים בהפוך אותיות וס' ש'ץ' הסמכין לזינין: ושאלו. יתכן קל או בנין פעל הדגוש מן שאול ישאלו באבל: בחון נתתיך. ב' מבצר כמו הקיטו בחוניו והטע' מגדל ומבצר תאר לבחון או שם 'הטע' ומבצר: נחר מפוח. פעל קל והטע' צעק מגו' נחרת סוסיו או בנין נפעל מגו' וחרה נחשתה: מפוח. מחסיר' הפ' נון ע'מ' מבויע: צרף צורף. יש אומ' תאר:

כונים. מגו' כיון צלמיכם והטע' לעשות עבודה לכיון ויש אומ' מגו' כונה או מין ממטעמי הלחם מטע' לשות בצק: ספו על מזבחותיכם. נחי הל' כמו ספות חמאת ויש אומ' מחסיר' הפ' יוד¹

¹ Ms. נון.

יפלו שניהם כמו ויחמו הצאן ואמהותיו וילדו: שורק. ע'מ
 רב¹ החובל: בכרה קלה. מגו' בכור וכן בכרי מדין:
 תאנתה מי ישיבנה. גבולותיה מגו' תאנת שילה² ויש אומ' מגו'
 אנה לידו: בחדשה ימצאונה. מגו' בחדש האביב ויש אומ' מגו'
 בחדושה תתחדש³ כנשר: רגליך מיחף. שם על מ' הנה ברך
 לקחתי ויתכן מקור וכן וגרונך מצמאה ע'מ' ליראה את יי:
 ותאמרי נואש. מקור או נואש לבי: ב'ושת. ע'מ' נופת:
 את ילדתנו. לנכח הנקבה וכן אשר השבעתנו: הדור אתם.
 ה' ה' הקריאה וכן ה' הקהל חקה אחת: מאפליה תוספת יה
 לחזוק וכן שלהבתיה: עמי רדנו. נחי הע' מגו' עוד רד עם אל
 והטעם מלכנו ויש אומ' המינו מגו' אריד בשיחי ואהימה: את
 הרעות. יש אומ' תאר והטע' הנשים הרעות: מה תולי מאד.
 נחי הפה א' מגו' אזלו מים מני ים ואזל לו אז⁴ יתהלל:
 במבטחך. יש אומ' חאר:

ג

הרעות ותוכל. במקום ותוכלי כמו מה הזעק על שברך וההפך
 ותוני שם: בגודה אחותה. לזכר בגוד ע'מ' קרוב ונשאר הקמין
 במקומו עם ה' הנקבה וכן שליש ושלישים: וארא כי על
 כל אודות. יש אומ' כמו ותרא בחלוק אוניות א'י'נ'ת' כמו ואם
 לא יגאל: טקל זנותה. ע'מ' קר וחם והמסורת עליו ל'כ' וחם'
 בקלילותא: בנים שובבים. ע"מ עוללים שאלו לחם: אשה
 מדעה. כמו ברעה כמו מקרב ירושלם וההפך והנותר בבשר ובלחם:
 ארפה משובתם. ה' במקום אלף כה' הנסה דבר לפי שאינם
 נקודים בסגול: אתנו לך. חס' א' שהיא ל' הפעל כמו ולמה
 לא מצתי⁵ חן בעיניך ואלו היה מנחי הל' שהיא ה' היה אתנו
 בחדק: המון הרים. מקור והעד קמצות ה' המון ויש אומ'
 כמשמעו והטע' המון המון הרים כמו הארון הברית:

1 Ms. שר. 2 Ms. תאנה שילו. 3 Ms. ית'. 4 Ms. om. אז.

5 Ms. כי מצאתי.

ספר ירמיה

א

ויהי בימי יהויקים. חוזר לירמיהו או דבר יוי אליו: בטרם אצרך. נחי הפה יוד וכן ובמקבות יצרהו אבל ואצרך ואתנך חסירי הפה נון: מקל שקד. יתכן מוקרת כמו ויך את האתון במקל ושקד תאר ויתכן מקל סמוך כמו מקל תפארה ושקד שם האילן והשמות היוצאים על משקל זה פעם ישתנו בסמיכות ופעם לא ישתנו כמו כי באו בנים עד משבר והסמוך במשבר בנים ועל זה הדרך מקל לבנה לח ופעם לא ישתנה כמו ונתתי מפתח בית דוד על שכמו ועל זה הדרך מקל תפארה: סיר נפוח. כמו נופח וכן כי בך בטוח: אל תחת. עתיד בבנין נפעל מהכפולים ואלו היה¹ נחי הע' היה בקמץ: ונלחמו אליך. כטעם עמך ועם הל' לבדה כטעם בעבורך כמו יוי ילחם לכם:

ב

אבותיכם בי עול. ע'מ' מות וחיים און ועצרה וישבו בשער התוך²: נבאו בבעל. בנין נפעל: ושערו. פעל קל לפי שהוא בודד: חרבו. צווי ע'מ' ושדרו את בני קדם: נצתו מבלי יושב. מגו' ויצת אש ויש אומ' הת' במקום ה' השרש מגו' גלים נצים עריך תצנה והטע' תתרבנה או תצמחנה: ירעוך קדקד. ישברוך מגו' רועה עקרה: ומשובותיך תוכיחוך. דרך הלשון בשני סימנין לנקבות בעתיד כמו ותבאנה ותדלנה ופעם יפל האחרון כמו זה ותקרבו עצמות עלי תבטחו ופעם הראשון כמו וישרנה הפרות מגוי יעמדנה ויחמנה בבאן לשחות ופעם

¹ Ms. הי. ² Ms. יש בחוך.

פירוש

על ירמיה ויחזקאל

מרבי משה בן ששת

הוציא לאור

מכ"י אוקספורד

שמואל רולס דראיבר

ויליאמס ונורגיש

לונדון

בשנת תרל"ב' לפ"ק

Druck von Oskar Leiner in Leipzig.

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

Do not
remove
the card
from this
Pocket.

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File."
Made by LIBRARY BUREAU

-□

